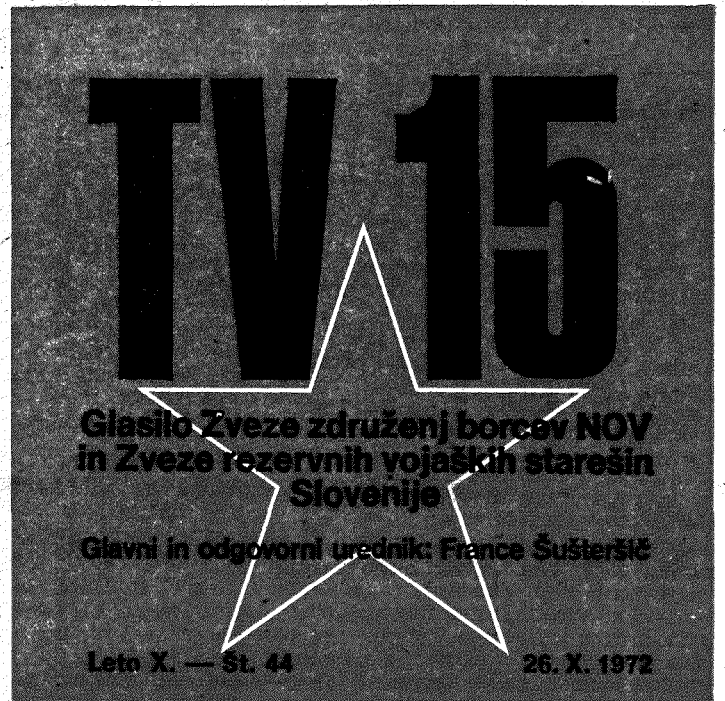

Vsa naša domovina je ostro obsodila protislovensko divjanje na Koroškem. Na sliki vidimo, kako je demonstrirala novomeška mladina. Foto: Slavko Dokl

Odločno obsojamo šovinistične in revanšistične akcije na Koroškem

PISMO PREDSEDSTVA ZZB NOV SLOVENIJE ZVEZNEMU ODBORU ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Dragi tovariši,

želimo vas obvestiti o stališčih, ki jih je zavzelo predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije na svoji seji 24. 10. 1972 v zvezi z nedavnimi dogodki v Avstriji na Koroškem, kjer je prišlo do organiziranega nasilja zoper slovensko narodnost in do izbruhov šovinistične protislovenske in protijugoslovanske gonje.

Cutimo za svojo dolžnost, da opozorimo vas in prek zveznega odbora celotno organizacijo ZZB Jugoslavije na te pojave, ker smo prepričani, da oživljanje nacizma kjer koli in v kakršni koli obliki globoko prizadeva vse borce proti fašizmu v naši deželi. Prepričani smo hkrati, da vsi narodi Jugoslavije delijo našo zaskrbljenost za usodo slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem in zaradi drugih pojavov, ki kalijo odnose med našima deželama.

Kakor je znano, je republika Avstrija po državni pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije — to pogodbo je podpisala tudi Jugoslavija kot udeleženka zmagovite antihitlerjevske koalicije — prevzela na sebe vrsto obveznosti, med katerimi je tudi zagotovitev pravic slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti. Avstrijska zvezna in koroška deželna vlada sta ob pogajanjih v zvezi z državno pogodbo kot tudi ob podpisu državne pogodbe dali veliko svečanih obljub v prid varstva in enakopravnosti manjšine. Na žalost so določila državne pogodbe ostala na papirju. Po 17 letih lahko samo ugotovimo, da še vedno ni zagotovljena dvojezičnost na celotnem področju južne Koroške in možnost uporabe slovenskega jezika na uradih, sodiščih, v ustanovah. V državnih ustanovah in sodiščih ni proporcionalnega števila slovenskih uradnikov, slovenska manjšina ne uživa potrebnih ugodnosti za enakopraven kulturni in gospodarski razvoj. Najtežje pa je dejstvo, da na Koroškem ni ustvarjeno vzdušje nacionalne strpnosti, ki bi manjšini dalo občutek varnosti in ji zagotovilo možnost uresničevanja nacionalnih in človeških pravic. Zoper manjšino nastopajo vse bolj odkrito šovinistične organizacije, ki si prizadevajo odvzeti Slovincem še tisto malo pravice, ki jih imajo. V tej protislovenski dejavnosti se odlikuje organizacija Kärntner Heimatdienst, ki ima v svojih vrstah številne bivše pripadnike nacistične stanke. Cilj te organizacije je, narediti Koroško popolnoma nemško. Že leta 1959 je ta organizacija izsilila ukinitve dvojezičnega šolstva na Koroškem. Stalno izvaja pritisk proti vsem oblikam sodelovanja med Slovenijo in Avstrijo, češ da to krepí pozicijo manjšine. Izsiljuje formalno ugotavljanje številčnosti

manjšine, da bi zatrosfero pritiska potvrdili dejansko stanje slovenskega življa na Koroškem. Pripadniki te organizacije sistematično širijo dvom o lojalnosti manjšine in si dovolijo odkrito izjavljati, da na Koroškem ne bo miru, dokler Slovenci ne izginejo.

Protislovensko in v bistvu pronacistično razpoloženje Heimatdienst se je še posebno razkrilo ob akciji zoper dvojezične napise na Koroškem, ki jih uvajajo v nekaterih krajih na osnovi zakona sprejetega v avstrijskem zveznem parlamentu. Kljub temu da ta ukrep avstrijske vlade po 17. letih pomeni le delno izpolnitev obveznosti iz državne pogodbe, vendar moti desničarske in

šovinistične elemente, ki z nasilnimi akcijami odstranjujejo dvojezične napise in izsiljujejo spremembo zakona. Gre dejansko za poskus, da se sedanjo avstrijsko vlado prisili, da odstopi od določil Državne pogodbe. Ne gre torej le za nekaj desetih krajevnih oznak, temveč za veliko več. Gre za poizkus enostranske in nasilne revizije državne pogodbe, za javen poziv k neizpolnjevanju njenih določil, pri čemer je odstranjevanje napisov gotovo le prvi korak. Gre za akcijo, ki je hkrati naperjena tudi proti dobrim sosedskim odnosom s socialistično Jugoslavijo.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Seja predsedstva ZZB NOV Slovenije

Na dnevnem redu seje predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 24. oktobra, so bile pomembne zadeve. Razpravljali so namreč o pismu predsednika Tita in izvršnega biroja CK ZKJ in izoblikovali stališče ZZB NOV Slovenije do dogodkov na avstrijskem Koroškem. Poleg tega so obravnavali tudi pripombe k osnutku zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Predsednik Janko Rudolf, ki je sejo začel in vodil, je uvodoma dejal, da je nujno, da tudi predsedstvo republiškega odbora in vse organizacije ZZB obravnavajo pismo predsednika Tita in izvršnega biroja CK ZKJ. To pismo je namreč poziv in napotilo na nenehno delo v boju proti pomanjkljivosti in napakam, katerih odstranitev terja celotna naša javnost.

Razprava o pismu je bila vsestranska in so se v njej člani predsedstva dotaknili vseh tistih zadev in problemov, ki zadevajo članstvo in organizacije ZZB in pri katerih lahko s svojo aktivnostjo prispevajo k izboljšanju razmer ter s tem k izvajanju nalog nakazanih v pismu. V pismu ne gre za kako novo smer v ZKJ, marveč gre le za dosledno uveljavljanje vseh načel politike, ki jih morajo komunisti izvajati.

In prav okoli pomanjkanja te doslednosti v dosedanjem delu — krivda za to zadene tudi borce — je bilo na seji izrečenih precej kritičnih in samokritičnih pripomb.

Sicer je pismo potrdilo stališča, ki smo jih borci že prej nakazovali. Prišlo ni nepričakovano. Borci morajo biti enotni pri izvajanju njegove vsebine. Tudi v organizacijah ZZB bo treba ponekod poskrbeti za kadrovske spremembe. Budno je treba paziti na izvajanje nalog, nakazanih v pismu. — To je le nekaj ugotovitev iz zelo stvarne razprave na seji.

V zvezi z vsebino pisma so se člani predsedstva dotaknili tudi problematike revizije priznavalnin. Strinjali so se s stališčem, ki ga je v primeru nepravilne odobritve priznavalnine zavzela na svoji zadnji seji komisija za vprašanja borcev in invalidov, ter to stališče tudi odobrili.

Zaključek razprave je izzvenel v soglasnem sklepu:

Sprejemamo pismo kot svoje, kot napotilo za nadaljnje vztrajno delo. Vsebinsko pismo bomo prilagodili svoje programe dela in jih tudi pazljivo in vestno izvajali.

Sledila je razprava o stališčih ZZB NOV Slovenije do dogodkov na avstrijskem Koroškem. Ostro so obsodili divjanje šovinističnih elementov in novih nacistov proti koroškim Slovincem in njihovim pravicam. Potem ko so osvetlili nekatere podrobnosti v znanih dogodkih na Koroškem in prebrali pismo delovne skupnosti domovini zvestih zvez Tirolske ter njihovo pismo ministru za notranje zadeve na Dunaju, so sklenili poslati zveznemu odboru ZZB NOV v Beogradu pismo o stališčih, ki jih je predsedstvo zavzelo na tej seji. (Omenjeni pismi objavljamo na 1. in 3. str.)

Pripombe na osnutek zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je na temelju pobud in predlogov občinskih odborov ZZB pripravila že komisija za socialno zdravstvena vprašanja pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. O teh pripombah se je na seji razvila precej živahna razprava. V njej so prišle do izraza vse tiste pripombe in predlogi, ki so jih pošiljali že občinski odbori ZZB NOV Slovenije in ki jih je po večini komisija že upoštevala. Zato so po končani razpravi dopolnili nekatere predloge in jih nato v celoti sprejeli. Te predloge bo kot stališče ZZB NOV Slovenije republiški odbor posredoval skupščini SR Slovenije. Natančneje o tem prihodnjič.

V. M.

besede in dejanja

KRITIKA IN SAMOKRITIKA

Znano je, da sta bili kritika in samokritika v naši partiji vedno odločilni faktor, zlasti, kadar so se pokazale določene krize in potrebe po enotnosti. Predvsem mislim na enotnost misli in akcije, kar je danes zlasti pomembno. Kritika pripomore, da globlje ocenimo razne slabosti, razne odklone, napake itd. Samokritika nam pomaga, da vse to lažje in čimprej razrešimo. Samokritika učinkuje dvojno in okrepi lik komuniste, lik revolucionarja. Bati se samokritike in kritike je malomeščanska lastnost in komunisti morajo v sebi to napako premagati. Iz pogovora predsednika Tita z vodilnim družbenopolitičnim aktivom SR Srbije

IZVOZ OTROK

Ob obisku predsednika nizozemskega združenja za pomoč staršem, ki želijo posvojiti otroke, je bilo slišati informacijo, da je okrog 200 zakoncev iz Nizozemske letos prišlo letovat v Jugoslavijo samo zato, da bi našli in posvojili otroke. Naval tujih državljanov, ki hočejo posvojiti otroke iz Jugoslavije, za katere starši ne skrbijo, ni ostal skrit našim oblastem. Čeprav je samo nekaterim tujcem uspelo kaj takega, podatek, da se iz leta v leto povečuje »klub otrok«, ki jih posvajajo tuji državljanji, povzroča skrb. Leta 1967 je bilo posvojenih 10 naših otrok, leto kasneje 13, potem 24, 23, 33. Letos je bilo samo v Srbiji posvojenih 106 malčkov.

Na tujem smo že znani kot dežela, v kateri je zelo lahko, brez posebnih ovir

in formalnosti priti do otrok. Vzrok je vsekakor v pomanjkljivih ustreznih predpisih. Ko so leta 1947 sprejeli zakon o posvojitvi, zakonodajalci niso pomislili, da bodo naši otroci tako »iskani« tudi na tujih trgih. Pojav je zdaj vse bolj komercialen. Največji dobiček imajo posredniki.

Nedeljski dnevnik — 22. X. 1972

MODERNA NAČELA DELA TUDI V ADMINISTRACIJO

Da bi opravili neki posej v naši občini, dobili na primer gradbeno dovoljenje, morate vzeti torbo polno suhe hrane in hoditi od okenca do okenca, od ene do druge ustanove v mestu... Toda nam je potrebna administracija, ki bo z moderno uporabo načel, kakršna so tehnološka v proizvodnji, ki enostavno serijsko oprav-

lajo določena dela — je ugotovil Milančič Miljević upokojeni general na sestanku občinske konference družbeno političnih organizacij v Banji Luki.

NIN — 22. X. 1972

bonboni
VISOKI
vodijo
v kvaliteti

● Generalpolkovnik Stane Potočar je z ukazom vrhovnega poveljnika oboroženih sil SFRJ Josipa Broza Tita postal načelnik generalnega štaba JLA. — Tovariša Potočarja, ki je imel partizansko ime Lazar, bralcem ni treba posebej predstavljati, ker ga dobro pozna. Pred visokim imenovanjem je bil komandant ljubljanskega armadnega območja.

● V Ljubljani je bilo v torek, 24. oktobra, veliko protestno zborovanje, kjer so ljubljanci ogorčeno obsodili protislovenske izgrede na Koroškem. Govorili so Adolf Straka, delavec iz Litostroja, študent Tomaž Kšela, sekretar mestnega komiteja ZK Vinko Hafner in predsednik mestnega sveta zveze sindikatov Rudi Bregar.

● Objavljeno je bilo pismo predsednika ZKJ Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ članstvu, v katerem so navedeni ukrepi, ki se morajo odločno in brez omahovanja sprejeti, da bi Zveza komunistov Jugoslavije povečala svojo aktivnost, svojo enotnost, akcijsko sposobnost in učinkovitost v svojem delovanju. V pismu se posebno poudarja potreba po doslednem izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ, akcijskega programa druge konference ZKJ in sklepov devetega kongresa.

● Na seji izvršnega biroja predsedstva ZKJ, katere so se udeležili predsednik zvezne skupščine, podpredsednik predsedstva SFRJ, predsednik ZIS, generalni sekretar zvezne konference SZDLJ, sekretar sveta zveze sindikatov Jugoslavije, predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, predsednik zvezne gospodarske zbornice in predsednik predsedstva zveze mladine Jugoslavije, so razpravljali o konkretnih akcijah in ukrepih za uresničevanje stališč v pismu predsednika ZKJ in izvršnega biroja predsedstva ZKJ in v govorih tovariša Tita.

● Upravni odbor zvezne gospodarske zbornice je na izredni seji razpravljala o pismu predsednika ZKJ ter o akcijah, ki se jih bodo morale lotiti republiške in pokrajinske gospodarske zbornice, da bi preprečile negativne pojave, o katerih je govorila v tem pismu.

● Poslanci republiškega zbora hrvaškega sabora so zahtevali, da je treba zapleniti vse neupravičeno pridobljeno premoženje, ne glede na to, kdo si ga je pridobil. Ljudje namreč že sprašujejo, kdaj bo navsezadnje konec hitrega bogatenja nekaterih. Poslanec Barić je zahteval od izvršnega sveta, naj pove poslancem, kdo so tisti, ki jih je treba kazensko preganjati zaradi podkupovanja, korupcije in drugih zlorab, kajti delovni ljudje odkrito govorijo, kako poslanci ne smejo načeti teh zadev, ker se bojijo zaplenbe premoženja, zato, ker bi prizadela tudi del vodstva v republiki in federaciji. To je še nov vzrok za objavo seznama vseh tistih, ki so neupravičeno obogateli. Poslanci so povedali tudi, da pristojni republiški organi zelo počasi odgovarjajo na njihove zahteve, naj jih obvestijo o tem, koliko ljudi na Hrvaškem ima svoje hiše in družbena stanovanja, koliko pa po tri ali več družbenih stanovanj, koliko ljudi je v postopku zaradi neupravičeno pridobljenega premoženja, kako je z zelo ugodnimi krediti itd.

● V Moskvi so podpisali sporazuma med ZDA in ZSSR o trgovini in o dolgovih na podlagi zakona o posojilu in najetju iz druge svetovne vojne v višini 11,1 milijarde dolarjev ter sporazuma o medsebojnih posojilih in o plovbi po morju. Ameriški zunanji minister Rogers je dejal, da ti sporazumi niso le dokumenti gospodarskega pomena, temveč važen korak k izboljšanju političnih stikov med državama.

● Sovjetska zveza in Egipt sta pozvala vse države in miroljubne sile, naj prisilijo Izrael, da bo izvajal resolucijo varnostnega sveta in sklepe OZN o umiku čet z okupiranega ozemlja, da bi tako dosegli pravičen in trajen mir. To je v sovjetsko-egiptovski sporočilu o pogovorih, ki sta jih imeli delegaciji na ravni predsednikov vlad od 16. do 18. oktobra v Moskvi.

● Slovenski komunisti so pismo predsednika Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ, sprejeli s polno podporo vsem stališčem, navednim v njem. Komite občinske konference ZKS Ljubljana — Center je sklenil naročiti vsem organizacijam ZK, da pošteno, možato in kritično presodijo, kako vodstva, organizacije in člani izpolnjujejo sklepe občinske konference, saj smo doslej večkrat ostajali samo pri besedah. Na podlagi poročila o uresničevanju teh sklepov bo komite sklepal o nadaljnjem ukrepanju. Podobno so ukrepali tudi drugi občinski komiteji v Sloveniji. Na posvetu sekretarjev ZK mariborskega, koroškega in pomurskega območja je izstopala misel, da, ko bodo ugotavljali subjektivne razloge, zakaj ti ali oni politični sklepi doslej niso bili uresničeni, bodo vsekakor navajali tudi imena in priimke. In tudi ob prihodnjih nalogah, h katerim jih zavezuje pismo izvršnega biroja in predsednika Tita, bodo določili kaj, kdo in do kdaj.

● V Parizu se je začela sedemnajsta konferenca UNESCO, ki bo trajala do 18. novembra. Predlog začasnega dnevnega reda vsebuje 55 točk, med njimi je osnutek programa in proračuna za 1973-74 ter srednjeročnega načrta za 1973-78. Delegacije včlanjenih držav bodo razpravljale tudi o nekaterih življenjskih problemih sedanjega časa, kot so vloga in prispevek UNESCO v utrjevanju miru, zatiranju razizma in kolonializma, mednarodna strategija za drugo desetletje razvoja dejavnosti UNESCO, evropsko sodelovanje itd. Na zasedanju je tudi jugoslovanska delegacija, ki jo vodi Aleksander Bakočević.

● Svetovna zdravstvena organizacija je sporočila, da grozi to zimo vsemu svetu nova vrsta gripe, ki jo imenujejo angleška gripa. Proti tej gripi do zdaj še nimajo cepiva. Gripa je že začela razsajati v Maleziji, Singapuru in Avstraliji. Pri svetovni zdravstveni organizaciji menijo, da bodo potrebovali nekaj mesecev preden bodo lahko izdelali cepivo, ki bo zaščitilo ljudi pred to vrsto bolezni, ki se razlikuje od azijske gripe.

● Koroški deželni glavar Hans Sima je razočaral slovensko javnost, ki je pričakovala napovedi odločnih ukrepov celovških oblasti proti nacističnim prenapetostim in jasnih zagotovil glede izvajanja avstrijske državne pogodbe. Dejansko pa si je Sima »pilatovsko« umil roke in se skliceval na nemoč deželne vlade, glede ostalih vprašanj (kot zahteva po prepovedi Heimatdienst) pa se je izmikal in trdil, da noče ustvarjati mučencev. Kar pa je najhuje, je Sima v svojih izjavah brez razlike napadel »nemške in slovenske ekstremiste« ter s tem postavil na isto raven napadalce in žrtve napadov.

● Vsi zbori slovenske skupščine so razpravljali o nemški šovinistični gonji proti Slovincem na Koroškem. Na skupščini je podpredsednik izvršnega sveta France Hočevar odgovoril na številna poslanska vprašanja, v katerih so poslanci zahtevali, naj izvršni svet oceni dogodke na Koroškem. Podpredsednik Hočevar je obširno prikazal sedanji položaj slovenske manjšine na Koroškem in gonjo nemških šovinstov, ki ogrožajo življenje in obstoj tamkajšnje slovenskega življa. Zagotovil je vso podporo koroškim Slovincem in dejal, da, če se ne bo nasilje zaustavilo, se bo internacionalizacija tega vprašanja morala nadaljevati in stopnjevati tako moralno kot tudi politično in mednarodnopravno.

Vrh kompromisov in želja

Pred dnevi se je v Parizu končala vrhunska konferenca tako imen, velike Evrope, ki so jo sprva označevali za desetero, po spodletelu referendumu na Norveškem (kjer so se ljudje zvečine izrekli zoper pristop k povečani evropski gospodarski skupnosti) pa je ostala deveterna. Ze to okrnjeno število govori o tem, da so sanje o veliki, enotni in politično čedalje bolj neodvisni in vplivni Zahodni Evropi še daleč od resničnosti. Tudi pariški deveterni vrh je pokazal, da je Zahodna Evropa še vedno zelo raznolika in neenotna skupnost, ki bo morala prebresti celo vrsto kompromisov in trezno pretehtati celo vrsto želja, preden se bo lahko kot samostojen, enoten in povsem enakovreden partner postavila ob stran dozdašnjih velikih krojilcev svetovne usode.

Pariški vrh se je končal s sporočilom v 25 točkah in z deklaracijo o Evropi, ki pa sta konkretna le na denarnem in gospodarskem področju, malce bolj obetajoča na socialnem in povsem neotipljiva na političnem področju. Tako je denimo, propadel nizozemski predlog, naj bi deveterica takoj določila datum, ko bi začeli neposredno voliti poslance v evropski skupni parlament: sklenili so le, da bo posebna komisija čez tri leta pripravila gradivo o razvoju skupnih ustanov do konca tega desetletja, ko naj bi nastala »evropska unija«.

Konkretnější in kratkoročnejši so dogovori na denarnem in gospodarskem področju: do 31. decembra 1980 mora biti dokončno oblikovana enotna denarno gospodarska zveza, s prvim aprilom prihodnjega leta bo začel delovati skupni denarni sklad, v katerem se bodo ministri devetih držav dogovorili o skupnih ukrepih zoper pereč problem inflacije, do konca prihodnjega leta naj bi ustanovili sklad za regionalni razvoj za pomoč nerazvitim predelom skupnosti. Na zahodnonemški predlog so se nadalje sporazumeli za postopno usklajeno politiko zaposlovanja in izobraževanja, za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer delavcev in za določeno sodelovanje delavcev pri vodenju podjetij.

Tako kot na notranjepolitičnem so tudi na zunanjepolitičnem področju rezultati pariškega vrha prejkone ohlapni, nekonkretni: zavzeli so se sicer za večjo pomoč državam v razvoju, ne da bi se dogovorili za neposredno finančno pomoč, ampak le za določene carinske olajšave; hkrati so podprli politiko opuščanja napetosti in ustvarjanja mirnega ozračja v Evropi.

Odveč pa bi bilo pričakovati, da bi se deveterna Evropa že zdaj lahko konkretno opredelila do žgočih mednarodnih kriznih področij. To se je še posebej pokazalo ob egiptovskem »snubljenju« Zahodne Evrope, zlasti po odhodu sovjetskih vojaških strokovnjakov iz Egipta in po ohladitvi med Moskvjo in Kairo: tedaj je Kairo upal, da bo Zahodna Evropa zmogla zapolniti vrzel, ki je nastala po sovjetskem odhodu — tako z vojaško pomočjo kot s politično podporo. Vendar pa turneja egiptovskega zunanjega ministra Zajata po zahodnoevropskih prestolnicah ni obrodila nobenih sadov. Tu se je povsem konkretno pokazalo, da je »velika Evropa« nasproti dvema velesilama še vedno prejkone »mala« — preveč obtežena s svojimi notranjimi problemi in nalogami.

Tako so denimo v Franciji, Zahodni Nemčiji in na Nizozemskem pred vrati volitve. Še posebno odločilen bo ta dogodek za prihodnost Francije in ZR Nemčije: v prvi se je 14-letni degolistični vladavini prvič postavila za enotnim vladnim programom nasproti združena socialistična in komunistična levica; v drugi se z levoliberalno vlado kancelerja Brandta spopada močna desna opozicija. Zato se ni čuditi, če so te bližnje volitve vtisnile svoj pečat tudi deveternemu zahodnoevropskemu vrhu v Parizu. Prisotni so pač hoteli v skupni program vnesti čim več svojih domačih volilnih programov in obljub. In tudi to kaže na kratkoročnost in negotovost sanj o veliki združeni Evropi, ki jo je marsikdo že prezdaj začel vključevati v kombinacije o novem, bolj pisanem in na več tečajev temelječim svetu.

Državlanske vojne ne bo

Po zadnjih vesteh, ki prihajajo iz nemirne dežele na jugozahodnem podnožju latinskoameriškega gorovja Andov, Čila, se je položaj zvečine umiril. Nevarnosti državljanske vojne, o kateri je bilo zadnji čas toliko govora, očitno ni več. Velika zarota čilske desnice, ki jo je dokaj neprikrito podpiral ameriški veliki kapital, je po vsemu sodeč docela propadla. Socialistični predsednik Allende, ki mu je v dveh letih njegovega vladanja že nekajkrat grozila nevarna zarota, znova povsem obvladuje položaj. Res da vse težave najbrž še ne bodo tako kmalu odstranjene, a vse bolj kaže, da Čile na svojem izpitu mirne poti v socializem ne bo padel — kar daje nove možnosti za pravičnejši socialni razvoj ostalih dežel zelene celine. In ravno v tem je največji pomen zdajšnjega dogajanja v Čilu.

Začelo se je z veliko stavko lastnikov avtobusnih družb, zaradi česar je v hipu ohromelo gospodarsko življenje dežele. Tej stavki so se kasneje pridružili še lastniki trgovin, kar je seveda prizadelo malega človeka, potrošnika. Nato je v že-

lji, da bi v deželi nastal pravi gospodarski kaos, »priskočil na pomoč« veliki ameriški kapital.

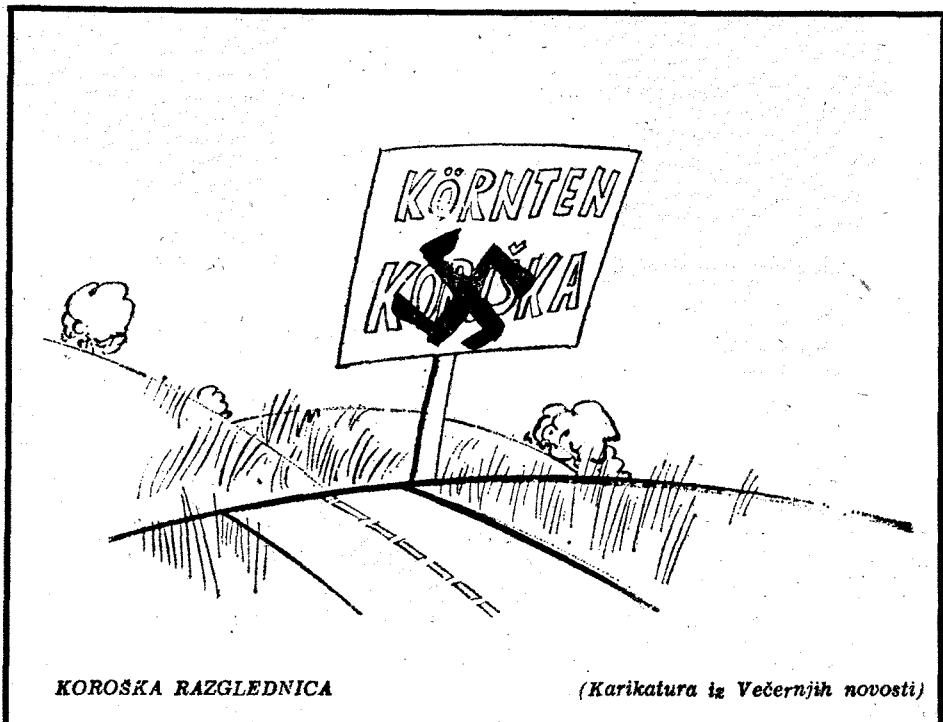
Predsednik Allende je namreč julija lani nacionaliziral velike bakrove rudnike, ki so jih imele poprej v lasti ameriške družbe, med katerimi je največja Kennecott. To Allendejevo potezo so že kmalu podprle druge latinskoameriške države, saj je bila s tem odprta pot k gospodarskemu osamosvajanju zelene celine (ki sicer v svojih nedrih skriva ogromna naravna bogastva, s katerimi pa razpolagajo predvsem Američani, ne da bi zaradi tega učinkovito prispevali k razvoju tako oropanih držav). Kasneje pa so tudi Združeni narodi sprejeli resolucijo o pravicah narodov, da samostojno odločajo o svojem naravnem bogastvu.

Američani se s to nacionalizacijo niso sprijaznili. Uradno so se sicer zadovoljili za zahtevo po odplačilu odškodnine, ki pa naj bi znašala kakih 750 milijonov dolarjev: dobro so se namreč zavedali, da Čile ob svojih trimilijardnih dolgovih tujini in ob nenehnem padanju cen bakra (ki prinaša 80 odstotkov dohodkov iz čilske zunanje trgovine) na svetovnem trgu tega odplačila ne bo zmogel.

Sledile so nove umazane poteze: tuji krediti Čilu so se zmanjšali od 270 na 32 milijonov dolarjev, družba Kennecott pa je zahtevala od tistih držav, kamor so prihajale čilske ladje z bakrom iz nacionaliziranih rudnikov, naj ves tovar zaplenijo.

Allende je doma najodločneje ukrepal. Uvedel je izredno stanje v večini čilskih pokrajin in njemu zvesta policija ter vojska sta poskrbeli, da ni prišlo do večjih nemirov. Potem so se začele odpirati posamezne trgovine in v čilskem glavnem mestu Santiagu so spet začeli voziti avtobusi. Unidad popular, vladna koalicija ljudske zveze, v kateri sodelujejo komunisti, socialisti, radikali in levo usmerjeni krščanski demokrati, je pokazala čvrsto enotnost: v Čilu ni zavladal politični in gospodarski kaos, kot so pričakovali Američani. In tudi Latinska Amerika Čilu ni obrnila hrbta: podprl ga je najprej Peru, nato pa še Mehika.

Allende je torej sklenil, da ne bo pustil v svojem namenu, da pokaže Latinski Ameriki novo pot. Morda bi bil že čas, da bi se s to novo potjo sprijaznile tudi Združene države Amerike.

(Karikatura iz Večernjih novosti)

Odločno obsojamo šovinistične in revanšistične akcije na Koroškem

Nadaljevanje s 1. strani

Zveza borcev Slovenije je že večkrat opozarjala, da se na Koroškem nemoteno uveljavljajo vplivi in dejavnosti, naperjene zoper tradicije antifašističnega boja. Tako že vrsto let sistematično uničujejo in skrunijo partizanske grobove in spomenike. Sodišča oproščajo vojne zločince. Tolerirajo dejavnost ustaške in belogardistične emigracije. Tudi na avstrijskem Štajerskem je prišlo do podobnih pojavov. Revanšistični elementi so si na primer drznili sredi Gradca postaviti spomenik izgubljenim spodnještajerskim, to je slovenskim mestom. Kot izgubljene kraje pri tem naštevajo Maribor, Ptuj, Celje, Brežice! V spominski knjigi padlim za spodnjo Štajersko se slavi kot žrtve »boja za domovino« izraziti hitlerjevski eksponenti in gestapovci, ki so padli v bojih s slovenskimi partizani. Vse to govori o oživiljanju sil, ki sodobnemu notranjemu razvoju Avstrije gotovo niso v čast.

Bivši borci podpiramo politiko dobrih odnosov med Avstrijo in Jugoslavijo. Podpiramo samostojnost neodvisne in demokratične Avstrije, kakršna je bila vzpostavljena z državno pogodbo, in spoštujemo njeno teritorialno integriteto.

Hkrati odločno obsojamo organizirano nasilje zoper slovensko narodnostno skupnost v Avstriji! Obsojamo dejstvo, da pristojni avstrijski organi tolerirajo akcije šovinističnih in nacističnih elementov, ki kršijo določbe Državne pogodbe. Obsojamo revanšistične, šovinistične in teroristične akcije Heimataidiensta in opozarjamo, da sistematična gonja proti Slovincem pomeni vračanje v čase nacizma.

Ugotavljamo, da popuščanje neonacističnim elementom, kakor tudi toleriranje ustaških, belogardističnih in drugih protijugoslovanskih izpadov, resno kali odnose med Jugoslavijo in Avstrijo. Ti pojavi mečejo temno senco na sedanje politično stanje v Avstriji in so v popolnem neskladju z uradno avstrijsko politiko korektnih odnosov z Jugoslavijo in aktivnega evropskega sodelovanja.

Organizacija ZB Slovenije zato v celoti

podpira stališča, ki jih je nedavno zavzela skupščina SR Slovenije.

Podpiramo zahteve koroških Slovencev po narodnih, kulturnih, gospodarskih in drugih pravicah.

Zahtevamo od pristojnih organov naše države, da republiko Avstrijo pozovejo k doslednemu uresničevanju njenih mednarodnih obveznosti do slovenske manjšine v duhu 7. člena Državne pogodbe.

Zahtevamo prepoved in onemogočanje dejavnosti Kärntnerheimatdiensta in drugih šovinističnih krogov, katerih cilj je, da slovenskemu prebivalstvu v Avstriji kratijo manjšinske pravice.

Zahtevamo, da se republika Avstrija opozori tudi na drugo točko člena 9, Državne pogodbe, ki nalaga razpustitev vseh organizacij, »ki se ukvarjajo s sovražno dejavnostjo zoper katerokoli članico OZN«.

Ob koncu želimo poudariti, da naš protest ne pomeni razumevanja razpoloženja proti vzdrževanju dobrih sosedskih odnosov z Avstrijo. Nasprotno, želimo, da teh odnosov ne bi motili pojavi, ki sproti rušijo to, kar je bilo ustvarjeno v dolgoletnem pozitivnem prizadevanju.

Globoko smo prepričani, da pojavi oživiljanja velikomanskega šovinizma in protislovenskega razpoloženja negativno vplivajo tudi na notranjo politično podobo sodobne Avstrije. Prepričani smo, da morajo ti pojavi izzvati zaskrbljenost tudi pri nekdanjih avstrijskih antifašistih in žrtvah nacističnega preganjanja, pri vseh svobodnomiselnih in naprednih ljudeh in zlasti pri tistih naših prijateljih, s katerimi nas veže sodelovanje iz časa druge svetovne vojne in skupaj prestano trpljenje v času nacizma.

V tem smislu podpiramo iniciativo Zveznega odbora, da se skliče sestanek s predstavniki avstrijskih organizacij bivših borcev. Hkrati predlagamo Zveznemu odboru ZB, da s temi našimi stališči seznanjeni ne samo avstrijske, ampak tudi druge evropske borčevske in odporiške organizacije.

S tovariškimi pozdravi!

Za Predsedstvo RO ZZB Slovenije

predsednik

JANKO RUDOLF

Invalidski dodatek in revizija priznavalnin

S SEJE KOMISIJE ZA VPRAŠANJA BORCEV PRI SKUPŠČINI SRS

Prejšnjo sredo se je sestala komisija za vprašanja borcev NOV skupščine socialistične republike Slovenije. Najprej je obravnavala predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih. Po tem zakonu, naj bi se sedanji 4. člen zakona o vojaških vojnih invalidih (Ur. list SRS št. 27-205/68 in št. 21-125/70) glasil: »Invalidski dodatek je enak mejnemu znesku najnižjih pokojninskih prejemkov, ki ga določi skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja za tekoče leto, če upravičenec in njegovi družinski člani nimajo rednih dohodkov, ki bi vplivali na višino invalidskega dodatka. Če pa upravičenec in njegovi družinski člani imajo redne dohodke, je invalidski dodatek enak razliki med delom dohodkov, ki mesečno pride na upravičenca, in mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov, zmanjšanim za 23 odstotkov.« Namen tega spremenjenega člena je, da bi se polni invalidski dodatek zvišal na 680 dinarjev mesečno, kolikor trenutno znašajo najnižji pokojninski prejemki. S predlaganim zakono-

nom se v 2. členu zvišujejo tudi cenzusi za pridobitev pravice do invalidskega dodatka, ki znašajo za redne dohodke iz kmetijske dejavnosti 310 dinarjev mesečno, cenzus za druge redne dohodke 380 dinarjev mesečno in cenzus za uživalce invalidnine, ki se sami preživljajo, in za invalide, ki bolehalo za aktivno tuberkulozo, pa 480 dinarjev mesečno. S predlaganim povečanjem cenzusov bodo znova pridobili pravico do delnega invalidskega dodatka tisti upravičenci, ki so invalidski dodatek izgubili v preteklem letu. Razlika invalidskega dodatka bo izplačana po novem od 1. septembra letos dalje, za tiste upravičence, ki bodo to pravico znova uveljavili v treh mesecih po uveljavitvi tega zakona, prav tako od 1. septembra letos dalje, za tiste, ki bodo ta rok zamudili, pa od 1. dne naslednjega meseca, ko je bila zahteva vložena.

Komisija za vprašanja borcev NOV skupščine SRS je podprla pobudo izvršnega sveta, da se predlog zakona obravnava v smislu 294. člena poslovnika skupščine SR Slovenije, torej po hitrem postopku. Ob koncu razprave po tej točki je bilo izraženo mnenje, naj bi se pregledalo upravičenost uporabe katastrskega dohodka kot merila za določanje dohodkov iz kmetijstva, ker gre za invalide-kmete, ki so poleg tega še večinoma stari več kot 60 let in ne morejo ustvariti niti predpisane katastrskega dohodka, kaj šele povečanega štirikratno.

V nadaljevanju se je komisija obravnavala informacijo administrativne komisije izvršnega sveta o reviziji republikanskih priznavalnin. Komisija za vprašanja borcev NOV je bila soglasna, da se dosledno izvede zakon o republikanskih priznavalninah (Ur. list SRS št. 27-176/71). Pri tem so bili nekateri člani mnenja, da bo treba nekatere posebno zaslužne upravičence, ki bodo po tem zakonu izgubili pravico do republikanske prizavalnine, upokojiti po 36. členu oziroma jim dodeliti občinsko prizavalnino. Verjetno pa bo dosledno izvajanje zakona o republikanskih prizavalninah izzvalo tudi potrebo po novelizaciji zakona. Vsa razprava je tekla v prizadevanju, da se zmanjšajo socialne razlike, kakaj prizavalnine so družbena socialna pomoč za posebno zaslužne občane.

S. F.

Izvilleček iz avstrijske državne pogodbe

Člen 6

CLOVEČANSKE PRAVICE

1. — Avstrija bo ukrenila vse potrebno, da vsem osebam pod avstrijsko oblastjo ne glede na raso, spol, jezik ali vero omogoči uživanje človeških pravic in temeljnih svoboščin, vključno svobodo izražanja, mišljenja, tiska in objavljanja, svobodo veroizpovedi, političnega prepričanja in javnih zborovanj.

2. — Razen tega se Avstrija obvezuje, da zakoni, ki veljajo v Avstriji, niti po svojem besedilu niti pri izvajanju ne bodo diskriminirali ter ne bodo imeli za posledico diskriminacije med osebami z avstrijskim državljanstvom zaradi njihove rase, spola, jezika ali vere, oziroma glede njihove osebnosti, imetja, poslovne, poklicne ali finančne koristi, pravnega položaja, političnih ali državljanskih pravic, ali glede kakršnihkoli drugih zadev.

Člen 7

PRAVICE SLOVENSKE IN HRVAŠKE MANJSINE

1. — Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiškanskem in Štajerskem, uživajo enake pravice pod enakimi pogoji kot vsi drugi avstrijski državljani. Med te spadajo tudi pravice do lastnih organizacij, zborovanj ter tiska v lastnem jeziku.

2. — Imajo tudi pravico do osnovnega pouka v slovenščini ali hrvaščini ter do sorazmernega števila srednjih šol. S tem v zvezi bo revidiran šolski program, pri ustanovi pa bo nadzorstvo nad šolstvom pa bo ustanovljen oddelek za slovenske in hrvaške šole.

3. — Na upravnih in sodnih območjih Koroške, Gradiške in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom bo slovenski ali hrvaški jezik dovoljen poleg nemškega kot službeni jezik. Na teh območjih bodo topografski nazivi in napisi v slovenščini, hrvaščini kakor tudi v nemščini.

4. — Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiškanskem in Štajerskem, bodo soudeleženi v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah ter organih pod enakimi pogoji kot drugi avstrijski državljani.

5. — Prepovedana bo dejavnost organizacij, katerih cilj je odvzeti hrvaškemu in slovenskemu prebivalstvu njegov manjšinski značaj ter pravice.

Člen 8

DEMOKRATIČNE USTANOVE

Avstrija bo imela demokratično vlado, ki bo temeljila na volitvah s tajnim glasovanjem ter bo zajamčila vsem državljanom svobodno, enako in splošno volilno pravico kot tudi pravico, da so izvoljeni za opravljanje javnih služb ne glede na raso, spol, jezik, vero ali politično prepričanje.

Člen 9

RAZPUSTITEV NACISTIČNIH ORGANIZACIJ

1. — Avstrija bo dokončno izvedla ukrepe s sprejetjem ustreznih zakonov, že odobrenih od zavezniške komisije za Avstrijo, s ciljem, da učini nacionalsocialistično stranko in organizacije, ki so ji bile priključene ali so bile pod njenim nadzorom. Med te spadajo tudi politične, vojaške ali polvojaške organizacije na avstrijskem ozemlju. Avstrija bo tudi nadaljevala s prizadevanji, da iz avstrijskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja odstrani vse ostanke nacizma, da bi s tem onemogočila ponovno ožvitev navedenih organizacij, s tem pa tudi vsako nacistično in militaristično dejavnost ter propagando v Avstriji.

2. — Avstrija se obvezuje, da bo razpustila vse politične, vojaške in polvojaške organizacije fašističnega značaja, ki delujejo na njenem ozemlju, kot tudi vse druge organizacije, ki se ukvarjajo s sovražno dejavnostjo proti katerikoli članici OZN ali imajo za cilj odvzeti narodu njegove demokratične pravice.

3. — Avstrija se obvezuje, da bo tudi z grožnjo kazenskih ukrepov, ki bodo takoj določeni v skladu z avstrijskimi zakoni, prepovedala obstoj in delovanje zgoraj navedenih organizacij na avstrijskem ozemlju.

Člen 19

VOJNI GROBOVI IN SPOMENIKI

1. — Avstrija se obvezuje, da bo na svojem ozemlju spoštovala, varovala in skrbeli za grobove vojakov, vojnih ujetnikov in v Avstrijo prisilno pripeljanih državljanov zavezniških držav ter drugih, ki so bili z Nemčijo v vojni, prav tako tudi spomenike in oznake na teh grobovih kot tudi spomenike, zgrajene v vojaško slavo armad, ki so se na avstrijskem ozemlju bojevale proti hitlerjevski Nemčiji.

2. — Avstrijska vlada bo priznala vsako komisijo, delegacijo ali drugo organizacijo, ki jo prizadeta država pooblasti, da grobove in spomenike, navedene v točki 1, identificira, registrira, vzdržuje in ureja. Olajševala bo delovanje takšnih organizacij in bo glede teh spomenikov in grobov, če bo potrebno, sklepala ustrezne sporazume s prizadeto državo oziroma komisijo, delegacijo ali drugo organizacijo, ki jo ta država pooblasti.

Današnji razgrajachi bodo lahko jutri že morilci

PISMO POŠTENIH AVSTRIJSKIH PATRIOTOV IZ TIROLSKE

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je od delovne skupnosti domovini zvestih zvez Tirolske prejel pismo, v katerem poročajo, da je spričo izgredev na Koroškem Zveza žrtv politično osvobodilnega boja Tirolske takoj poslala protestno pismo deželnemu glavarju, pa tudi ministru za notranje zadeve na Dunaju. Protestno pismo se glasi:

Gospodu
zveznemu ministru za notranje zadeve
Ottu Röscheru
Dunaj

Spoštovani gospod zvezni minister!

Z grozo in odporom smo morali na televiziji v radiu in iz časopisov posneti, kako ekstremistične sile na Koroškem neovirano razbijajo pobudo, da bi na temelju določil državne pogodbe v nekaterih občinah na Koroškem postavili dvojezične napise krajevnih imen.

Oblasti so mirno opazovale, kako so nekateri z nogami teptali pravice manjšine. S tem se je v Avstriji preprečevalo za koroške Slovence tisto, kar smo od Italije odločno zahtevali za južnotirolsko prebivalstvo. Oblasti pa so gledale, kako so nekateri uničevali državno imovino, ki je bila nabavljena z davčnimi sredstvi ljudstva. Zaradi teh dogodkov je ugled Avstrije že sedaj močno oškodovan. Značilno je, da med

temi ekstremisti ni smela manjkati NDP. Ti današnji razgrajachi bodo jutri že morilci! Zgodilo se je že enkrat, da so avstrijske oblasti početi takih teroristov mirno opazovale, a uspeh tega je znan: Avstrija je izgubila svobodo in samostojnost, pomorenih je bilo na sto tisoče avstrijskih patriotov, kar vse je bilo posledica nasilnega NS režima. Avstrijski patrioti niso voljni neprizadeto opazovati takega razvoja dogodkov, zato zahtevamo, da VSA pristojna mesta ukrenejo vse, da bi zaustavili to škruvanje ljudi. Staričci so deloma ugotovljeni že po številkah avtomobilov, pa tudi po pričah, ki so prisostvovala temu divjanju. Zahtevamo, da te osebe zaradi njihovega neodgovornega početja oblasti kaznujejo in od njih zahtevajo povračilo vse povzročene škode. Vsako nadaljnje opazovanje naj velja kot sodelovanje.

Z odličnim spoštovanjem!
Mayer, Präsident

dopisniki nam poročajo

KRESNICE

ODKRILI SO SPOMENIK PADLIM BORCEM

Združenje borcev NOV v Kresnicah je pred kratkim počastilo spomin 33 žrtev okupatorjevega nasilja. Odkrili so jim lep spomenik. Na tej slovesnosti se je zbralo nad 500 občanov iz Kresnic in okolice. Poleg predstavnikov občine in družbenih or-

ganizacij so se odkritja spomenika udeležili tudi mnogi svojci padlih borcev. S šopki nageljnov, ki so jih položili k spomeniku, so še bolj povzdignili pomembnost tega dogodka.

Po tej svečanosti so partizanske enote izvedle vajo. »Napad na Kresnice«, pri katerem so sodelovale enote JLA, partizanske enote, civilne zaštite in gasilci, je vsestransko uspel.

Ob sodelovanju godbe na pihala iz Litije so praznovanje sklenili z uspešno družabno prireditvijo.

VINKO GABERSEK

PRIDVOR PRI KOPRU

LEPA PROSLAVA

Minuli teden so v krajevni skupnosti Pridvor pri Kopru praznovali svoj krajevni praznik — v spomin na hude borbe istrskih partizanov v začetku oktobra 1943 proti nadmočnim nemškim motoriziranim enotam, ki so prodirale v Istro. Letošnji praznik sodepada s proslavljanjem 25. obletnice priključitve, ko je Pariška mirovna pogodba 15. septembra 1947 potrdila priključitev Slovenskega primorja, Istre, Zadra in otokov matični domovini SR Sloveniji, Hrvaški in SFR Jugoslaviji. Sedem let kasneje, tj. 1954, je bila z Londonskim sporazumom tudi bivša cona »B« Svobodnega tržaškega ozemlja priključena Jugoslaviji in se je tudi ljudem v Slovenski Istri uresničila težko pričakovana želja, da živijo skupaj z vsem primorskim ljudstvom v svoji matični domovini, kot ne-ločljiv del Slovenije in Jugoslavije.

V okrašenih dvorani zadružnega doma v Pridvoru so se zbrali prebivalci krajevne skupnosti Pridvor in okoliških vasi, predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Kopra in delegacija iz vasi Trebče onstran meje, s katero ima krajevna skupnost Pridvor tovariške in bratske stike. Proslave so se udeležili tudi predstavniki delavnega kolektiva »2. oktober« iz Pirana, s katero je krajevna skupnost navezala prisrčne stike in sodelovanje.

V izvedbi kulturnega programa so sodelovali: pevski zbor iz Trebče, domači pevci, godba na pihala iz Pridvora in učenci tamkajšnje osnovne šole. Slavnostni govor je imel Aldo Gregorič, diplomirani pravnik, zrastle iz delavskih vrst v Slovenski Istri, ki je obudil spomine prehojene poti v NOB, na žrtve ki jih je dalo prebivalstvo Slov. Istre za svojo osvoboditev. Nato je naštel

številne uspehe, ki so jih prebivalci krajevne skupnosti Pridvor in drugih krajev v Slov. Istri dosegli na gospodarskem, kulturnem in družbenem področju. Glede zadnjih dogodkov — pri urejanju pokojnin za obdobje od 1920 do 1926 leta prebivalcem, ki so tedaj živeli na tem območju — pa je dejal, da so močno razburkali in povsem upravičene ogorčili našo javnost.

Nedopustno je, da se danes še vedno govori o cona »B«. Če se med Italijani oživlja cona »B«, potem moramo mi jasno postaviti vprašanje cone »A«. Nedopustno je tudi, da se našim državljanom dajejo v podpis listine o statusu italijanskega državljana. Zato zahtevamo, da prenehajo s takim delovanjem. Vsem tistim pa, ki imajo skomine po našem ozemlju, še enkrat lahko potrdimo, da smo v preteklosti pokazali in smo še vnaprej pripravljeni pokazati, da je ta zemlja naša in da zanjo ne bo barantal nihče, je na koncu podčrtal govornik.

ALBERT KLUN

RAVNE NA KOROŠKEM

PROSLAVA KRAJEVNEGA PRAZNIKA

Letos smo praznovali krajevni praznik 15. oktobra, v nedeljo. Sicer pa se spominjamo kot spominskega dne 12. oktobra. Na ta dan leta 1942 je bil na Navrškem vrhu ustanovljen prvi odbor OF za del Mežiške doline. Na to spominja spomenik na Navrškem vrhu.

Dopoldne je bil na Ravnah slavnostni sprevid pripadnikov civilne zaštite, TVD Partizan, lovcev, tabornikov, šolske mladine in drugih. Na čelu sprevida je igrala godba ravenskih železarjev. Odkorakali so na slavnostni prostor na Navrškem vrhu.

Slavnost je začel predsednik krajevnne skupnosti Otmar Leš. Spominski govor je imel Anton Vušnik, član prvega odbora OF v tem kraju. Slovesnosti so se udeležili tudi taborniki odreda »koroških jeklarjev« z Raven, »severnih kurirjev« iz Slovenjega Gradca in »neznanih talcev« iz Dravograda. Napravili so pohod, ki je trajal dva dni po poteh koroških partizanov. Med potjo so obiskali spominska znamenja v spomin na dogodke osvobodilnega boja, pa tudi koroške partizanske domačije. O opravljeni poti so raportirali predsedniku mestne konference Božu Radivojeviću.

Moški pevski zbor Fužinar je na proslavi nastopil s partizanskimi in koroškimi narodnimi pesmimi. Dijakinje z Raven je deklamirala Kajuhove pesmi.

Lovci lovske družine Prežihovo in Strojna so se po slovesnosti pomerili v streljanju na lončene golobe. Tekmovali so za prehodni pokal krajevnne skupnosti.

FRANJO SREBOTNIK

GORJE PRI BLEDU

OSNOVNA ŠOLA BRATOV ŽVAN

To ime so slovesno podelili pred osmimi leti zgrajeni šoli v Gorjah. Pobudo so dale krajevne družbene organizacije.

Ugledna Zvanova družina je živela pred vojno v Sp. Gorjah. Stirje bratje te družine: Janez, Andrej, Lojze in pozneje še najmlajši, Jožek, so odšli k partizanom — prvi trije že poleti 1941. Očeta so Nemci odgnali v taborišče, kjer je potem umrl. Trije bratje so padli, le Janez je doživel svobodo.

Lojze je padel že 8. avgusta 1941, ko se je Cankarjev bataljon spopadel z Nemci na Jelovici, na kraju, ki se zdaj imenuje Partizanski vrh. Tedaj je padlo kar 30 Nemcev, partizani pa le trije. Zvanovega-Lojzeta so Nemci odveli v dolino in se bahali s truplom, češ da so zmagali.

Zvanov Jožek je padel drugi izmed Zvanovih, malo pred novim letom 1943. Nemci so truplo še prebodli z bajoneti in skazili obraz, nakar so ga surovo, za noge odveli v gorjansko mrtvašnico, naslednji dan pa ga v gnojnem košu odpeljali na »banditsko« pokopališče, kakor so imenovali grobišče padlih borcev.

Zadnji je padel Andrej (partizansko ime Boris) 24. marca 1945 na Poreznu. Bil je že leta 1941 komandir čete. Ni poznal strahu. Na čelu čete je napadal. Čeprav se je pozimi 1942 na Lipanci nalezal hudega revmatizma, je vztrajal v boju in zmeraj znova

stopal med borbe po hudih napadih boleznih. Poleti 1942 je postal komandant gorenjskega odreda. Dorasel je tej odgovorni nalogi. V razplamtelih bitkah je bil vselej tam, kjer je bilo najhujše. Pripravljal je s štabi načrte. Pomagal je, da so zaustavili ves okupacijski železniški promet na Gorenjskem (dve zasedi sta iztirili vlak med Lescami in Radovljico). Pred njegovimi patruljami so trepetali izdajalci od Jesenic do Smokuča. Boris je zbral ves bataljon, da so vdrl v Zirovnico, obkolili postajo in izpraznili trgovino. Umaknili so se brez izgub.

Andrej je bil pozimi 1944 namestnik komandanta gorenjskega vojnega področja. Nemci so med zadnjo ofenzivo prečesali vso Jelovico, da bi omogočili umik premagani balkanski armadi. Tedaj je bil sedež področja v Farjem potoku. Zbranih je bilo okrog tisoč slabo oboroženih partizanov večih enot. Komanda je odločila, da se bo z njimi prebila čez Jelovico v Bohinj.

Umikali so se proti Poreznu. Predhodnico je vodil Boris. Iz megle so se nenadno izluščili Nemci. Partizani so bliskovito ugašli. Boris je takoj presodil, da bi bilo treba zasedi vrh. Napadel je proti slemenu, a Nemci so jih prehiteli. Vendar so med ponovnim naskokom vrgli sovražnika z vrha. Potem so jih Nemci hoteli odrezati od glavnine. Morali so jim preprečiti nakano in se hitro umakniti. Razkropili so se, potem pa so se spet zbrali. Toda Borisa ni bilo več med njimi. Obležal je s prestreljenima nogama. Nekdo je videl, da se je ustrelil sam, da bi ne padel sovražniku v roke. Andrej je bil posmrtno odlikovan z redom narodnega heroja.

Tudi najstarejšega Zvanovega, Janeza, ni več med živimi. Umrl je leta 1962. Bil je znan kot junaški partizan Dravski.

Tako je gorjanska šola dobila ime po zglednih junaških borcih domačinih, da bo njihov dostojen spomenik.

JR

ZAGORJE

OBRAMBNA VAJA V SENOŽETIH

V nedeljo, 15. oktobra, je imela tretja četa zagorske teritorialne obrambe vajo v Senožetih nad Zagorjem ob Savi. Izurjenost in disciplina teh enot sta se očito zboljšali. Pred začetkom vaje je kapetan Janez Drolc

govoril o bistvu in pomenu zased. Med prvo vajo so pripadniki čete mojstrsko minirali cesto in napadli »sovražnika« iz zasede. Hkrati so zavarovali teren pred padalci. V drugem delu vaje so uprizorili lov na diverzante. Fantje, ki jih je okrepilo težko delo, bodisi rudarsko ali kakšno drugo, so pokazali, da so kos naporom. Bilo je tudi nekaj prask, tako da je imela priložnost še saniteta pokazati, kaj zna.

Brane Vipotnik, predsednik skupščine Zagorje, je pohvalil vajo kot eno najboljših, kar jih je videl. Kot bivši partizan sem se udeležil vaje in nehote primerjal, kako je bilo nekdanje in kako je dandanes. Bil sem zadovoljen. Predvsem sem videl veliko požrtvovalnosti. Vseč mi je bilo, da je bila udeležba popolna. Opazil sem ne le, da imajo starešine vojaško znanje, prilagojeno terenu, marveč tudi preudarno uporabljene pobude posameznikov. Kar pa zadeva kmečko prebivalstvo, se mi je zdelo, da so se vrtni stari časi, ko so nam bila odprta vrata slehernega doma. Kmečka dekleta so pomagala pri kuhanju in razdeljevanju kosila, kmetje so prinašali zastoj dober domači kruh. Mladinci so postali kurirji. Ženice so nas ponosno ogledovale, češ, to so naši fantje! Prebivalstvo je pokazalo, da si je ohranilo svoj pravi ljudski čut in razsodnost za čas ter razmere.

FRANC KOPITAR-SILVO

PODNART

USPEŠEN ORIENTACIJSKI POHOD

Združenje ZRVS Podnart je 14. oktobra priredilo orientacijski pohod svojih članov. Na 8 km dolgi progi so opravili razen dveh nalog (točk) orientacijskega pohoda samega še štiri delovne naloge. Rezervni oficirji in podoficirji so na pohodu rešili tudi vsak svoj test in tekmovali v streljanju. Vse delovne naloge je ocenjevala posebna strokovna komisija iz vrst rezervnih starešin, ki zanje ni bil obvezen orientacijski pohod. Največ točk je dosegel rezervni podoficir Peter Ajdič.

Udeležba je bila 86-odstotna. Tako je združenje ZRVS Podnart dobilo v tekmovalni »iščemo najboljšo organizacijo ZRVS« 230 točk. Člani, obvezniki, so dosegli izmed 3610 dosegljivih 2592 točk (72 odstotkov).

CIRIL ROZMAN

imeli smo ljudi

Janez Avbelj

V 59. letu starosti nas je zapustil aktivni član odbora ZB NOV Kresnice Janez Avbelj. Med NOB je bil od začetka leta 1943 ekonom v Slandrovi brigadi. Po vojni pa se je ves čas udeleževal v raznih družbeno-političnih organizacijah in tako prispeval k uresničevanju ciljev naše revolucije. Vrzel, ki jo je povzročila njegova smrt bomo občutili še dolgo. Vzornega tovariša in borca pa bomo ohranili v trajnem spominu.

Franc Racman-Iztok

Pred vojno si je služil kruh kot trgovski pomočnik in šofer. Bil je napredno usmerjen, zato ga je takratna oblast stalno pošiljala na orožne vaje, saj je še okupacijo dočakal kot jugoslovanski vojak v bližini Zagreba. Nemci so ga takoj opazili kot zavednega Slovenca ter ga poslali na delo v Dravograd, pozneje v Maribor. Doma in na delu je bil povezan z NOB že od 1941, saj je že v juniju 1941 nosil pošto v Sentvid. Ni hotel služiti sovražniku, zato je pobegnil in se avgusta 1943 vključil v partizanske vrste okrog Kamnika. Slandrovci so bili njegovi prvi tovariši, pozneje pa je bil poslan na teren. Kamniške planine je prehodil po dolgem in počez. Dolgi pohodi, borbe, mraz, pomanjkanje so ga izžepali, čeprav je bil močan, in lotila se ga je pljučna bolezen. Poslan je bil na Dolenjsko, vendar ni miroval. Sodeloval je na pohodu v Trst. Težko pričakovano svobodo mu je zagre-

nila bolezen in zdravje je iskal v Topolšici, v bolnišnicah v Ljubljani in na Golniku. Krčevito se je upiral, vendar ga je bolezen strla in komaj 55 let star je legel v prerani grob.

Zadnji sončni žarki so obevali Kamniške planine, ki jih je imel tako rad, ko so mu pevci zapeli partizansko pesem v slovo... Tako radi smo te imeli Iztok, ne bomo te pozabili. Lahka naj ti bo slovenska zemlja, za katero si se hrabro boril.

Anton Pogačnik

Množica prijateljev in znancev je spremljala Antona Pogačnika na njegovi zadnji poti na gorjansko pokopališče. — Rodil se je leta 1910 v Sp. Gorjah v številni in revni delavski družini. Že kot deček si je moral služiti sam kruh. Sprva je bil pastir, pozneje pa je večino let preživel v gozdovih kot delavec, a pozimi na žagi. Že v začetku osvobodilnega gibanja se je pridružil OF, leta 1943 pa je stopil v partizanske vrste. Njegov brat Lojze je padel avgusta 1944. Tone je po vojni ves čas do upokojitve delal kot logar pri GG Bled.

Jože Bončina

Jože Bončina nas je letos nenadoma za vedno in mnogo prezgodaj zapustil. Bil je član ZB NOV Kanomlja kot borec in vojaški vojni invalid, rezervni podoficir. — Kakor mnoge slovenske fante na Primorskem pod fašistično oblastjo ga je doletelo, da so ga Italijani vpoklicali v tako imenovani delavski, dejansko kazenski bataljon. Mobiliziran je bil leta 1942. Januarja 1944 se je v Gravini, v Italiji, pridružil borcev 3. prekomorske brigade. Potem je sodeloval v pohodih in bojih te brigade do konca vojne. Cenili so ga kot hrabrega borca in dobrega tovariša. Tudi po vojni je užival zaslužen spoštovanje. Ostal nam bo v trajnem spominu.

"bien-être"

eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS

ŠE POMNITE TOVARIŠI?

Obračam se na vse, ki so bili internirani v letih 1942-43 v taborišču v Padovi, da se spomnimo, kako je bilo pred tridesetimi leti.

Ali se spominjate 1. novembra 1942, dneva mrtvih? Minilo je že trideset let, a tiste ga dne ne morem pozabiti. V taborišču nas je bilo pet tisoč — sestradanih, ušvih, bolnih; bili smo pravi okostnjaki, da smo se še komaj vlačili po dvorišču. Prvega novembra je bilo lepo, sončno vreme. Greli smo se na dvorišču. Slekli smo cunje in obirali uši. Med nami so bili zaprti tudi zdravniki, ki so nas večkrat opominjali, kako nujno potrebno je, da kolikor mogoče skrbimo za svojo snago. Dr. Arko je marsikomu rešil življenje. Pogosto nam je veleval: »Obirajte uši!«

Na tisti dan, ki je bil katoliški praznik, so nas vojaki in karabinjerji odgnali k maši. Maševal je duhovnik slovenskega rodu. Silili so nas, naj bi peli nabožne pesmi. Tedaj pa je vse taborišče zapelo: »La fame, la fame« — lačni smo! Vojaki so pri prici nasadili bajonete na puške. Okrepili so stražo, patroljo na dvorišču, in dva vojaka sta držala puški na strel. Stal sem v skupini in gledal patroljo. Nenadno je oficir dvignil pištolo in jo naperil na našo skupino. Zastljal sem strel in že se je ob meni sesedel tovariš. Sklonil sem se in zagledal, da je krvavel iz vratu. Oficir je še stal tam s pištolo na strel, mi pa smo zbežali v vojašnico k posteljam. Zbegani smo se s pogledi vpraševali, ali je res prišlo tako daleč, da smo postali zgolj tarča. Vtem je že nastal prepih in vojaštvo je pridivilo, kakor da smo streljali mi. Vojaki so suvali proti nam z nasajenimi bajonetami in udrihali po nas s puškinimi kopiti. Ustreljenega tovariša so Italijani odveleli, nas pa so kaznovali s tem, da nismo smeli iz sože. Naslednji dan smo se spet zbrali na dvorišču, se zvrstili iz protesta in sprejeli kakor na pogrebu in kora-kali.

Imena padlega tovariša se ne spominjam več. Verjetno pa drugi tovariši pomnijo, kdo je tedaj izkvravel. ANTON CVELBAR

KJE SO STROKOVNJAKI?

Na skupni seji občinskih komitejev SZDL in ZKS ter občinskega sindikalnega sveta v Sevnici so se med drugim dotaknili tudi vprašanj o potrebah po strokovnem osebju in zaposlovanju strokovnjakov. Zavzeli so stališče o uvedbi diferenciranega samoprispevka za šolstvo. Tako bi naj po predlogu prispevna skupnja od 1000 do 2000 din osebnega dohodka oz. davčne osnove znašala 1,5 odstotka, od dohodkov nad 2000 din pa 2 odstotka. Za različne stopnje samoprispevka so se navduševali le tisti z manjšimi osebnimi dohodki, drugi, z dohodki nad 2000 din, pa so odločno upogovarjali.

Zastopnik tovarne konfekcije iz Sevnice je poudaril, da bodo različne stopnje samoprispevka prizadele najbolj srednje strokovno osebje, ker se njihovi osebni dohodki gibljejo po okrog 2000 din. Baje strokovnjaki s srednjo izobrazbo že nekaj let pogosto menjavajo službe, po uvedbi večje stopnje samoprispevka pa jih bodo še pogostejše. Pri glasovanju smo pogoreli tisti, ki smo glasovali za diferencirano stopnjo samoprispevka.

V zvezi s tem sem si zastavil vprašanje, kako je pravzaprav s strokovnjaki. Kje so? Naj povem, da sem pred petimi leti kot invalid tretjega razreda zaprosil komunalni zavod za socialno zavarovanje za drugo delovno mesto, ker je bilo na starem delovnem mestu po reorganizaciji več in težjega dela. Čeprav mi ni bilo še petdeset let, mi je invalidska komisija predlagala, naj bi odšel v invalidski pokoj. Rekli so, da sem po zakonu prestar za rehabilitacijo in da zame ni dela, primerne moji strokovni izobrazbi, gospodarska reforma pa neusmiljeno odpravlja nedonosna delovna mesta. Ze prej so mi sodelavci svetovali, naj bi se umaknil mlajšim, ki so prišli iz šol in čakajo, da bi jim starejši prepustili delovna mesta. Spodbudilo pa me je tudi to, da je mlad inženir kemije prevzel delo kot drugi pomočnik topilca pri jeklarski peči, ker ni dobil za svojo izobrazbo primerne službe, da sem se sklenil upokojiti, čeprav sem pred desetimi leti uspešno končal delovodsko šolo. Posredno, pa tudi naravnost so mi očitali, da smo krivi prav mi borci, delovni in vojaški invalidi, da naši strokovnjaki odhajajo na tuje,

ker nočemo zapustiti svojih delovnih mest, čeprav imamo vse pogoje za upokojeitev. Prav v podjetju, kjer sem delal, je moralo devet bivših upokojenih borcev prenehati honorarno delati, čeprav bi smeli biti zaposleni po predpisih temeljnega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Zato je večina borcev in invalidov iz narodnoosvobodilne vojne še precej mladih odšla v prezgodnji pokoj. Kje so zdaj tisti strokovnjaki, ki smo jim prepustili delovna mesta? Ali so kljub temu odšli v tujino prodajati svoje znanje? Zakaj smo morali zapustiti delovna mesta, ko pa zdaj primanjkuje strokovnih moči?

Menim, da bi bilo strokovnjakov nedvomno dovolj, če bi bile vse šole dostopne vsem plastem prebivalstva. Dandanes pa se na višjih in strokovnih šolah izobražuje le 12 odstotkov mladih ljudi iz delavskih vrst, še manj pa je na šolah kmečke mladine. Vidimo torej, da se sola največ otrok staršev z največjimi osebnimi dohodki. Prav ti ljudje, ki od družbe največ prejema, pa se tudi najbolj upirajo, da bi za šolstvo kaj več prispevali.

Uvedbo diferencirane prispevne stopnje je predlagal komunist, bivši borec, a ga pri tem niso dovolj podprli. Zato so sklenili, da bodo razpisali referendum o uvedbi enotnega samoprispevka, namenjenega za šolstvo v sevnški občini. Večina meni, da bi delavci in kmetje rajši glasovali za uvedbo diferenciranega samoprispevka. Lepo bi bilo, da bi prebivalci z največjimi dohodki pokazali več solidarnosti. Če smo z upokojevanjem bivših borcev in vojni invalidov zgrešili namen, pa bomo z uvedbo samoprispevka za graditev šol in otroških varstvenih ustanov nedvomno zelo koristili skupnosti — pripomogli, da se bo mladina laže solala in da bo kar največ potrebnih in dobrih strokovnih moči.

KAREL ZORKO

NA BELO KRAJINO NE BI SMELI POZABITI

Večkrat se vračam v Belo krajino, saj me nanjo večje prelepi spomini iz NOB. Kot borka Cankarjeve brigade sem napravila nesteto pohodov po vsej Beli krajini. Povsod in ob vsakem času smo bili borci dobrodošli. Zavedni domačini so nam stregli ne le po vseh svojih močeh, marveč so celo našim ranjencem prepuščali svoje postelje ter jim dajali prav vse, kar so imeli. Nešteto takšnih primerov bi lahko naštevali. Tako je bil tudi najlepši zgled njihove ne-sebičnosti, da so družine dajale zadnje živinče iz hleva, čeprav so imele kopico lačnih otrok.

Toda kljub vsemu temu dandanes pozabljamo na »zibelko partizanstva« (med NOV smo jo imenovali Mala Rusija). Ob proslavi 30-letnice Cankarjeve brigade sem se pogovarjala z Belokranjci, pozneje pa sem se tudi neposredno prepričala, kako obupne ceste so v črnomaški okoliščini, med drugim npr. Črnomelj—Butoraj—Zorenci—Adlešiči. Pomislila sem, kako naj v nujnem primeru po takšni cesti reševalci hitro prepeljejo porodnico ali ponesrečenca do zdravnika. In kako težavno ter nevarno nalogo ima šofer, ki z avtobusom prevaža šolarje!

Zavedam se, da občinska skupščina Črnomelj nima denarja za ureditev teh cest. Menim pa, da bi ji kdo pri tem vendar lahko pomagal. Belokranjci so skromni, pa bi bili zadovoljni že, če bi mogli popraviti ceste tako, da bi zravljali štrleče skale in cestišče primerno zvaljali, če že ni denarja za asfalt. Ali Bela krajina ni zaslužila vsaj toliko pozornosti in hvaležnosti, da bi to »žrtvovali« zanj? VIKI MERSOL-Dunja

POIZVEDBA

Prosim tovariša Alojza Korošca, nekdanjega komisarja čete komande mesta Idrija — Vojsko ob začetku leta 1944, da se oglasi na moj naslov: Viktor Laharnar, Logaršče 45, 65216 Most na Soči. Potrebujem njegovo pomoč kot prič, da bom mogel uveljaviti pravico kot vojaški vojni invalid.

Ljubljanska banka svojim prijateljem ob mesecu varčevanja.

Ste nas že obiskali v oktobru, mesecu varčevanja?

pravi naslov
za denarne zadeve

KJE JE POKOPAN GOJKO KNEŽEVIČ?

Med boji za Baško grapo konec junija 1944 je med drugim padel tudi komandant 1. bataljona Gradnikove brigade Gojko Knežević. Njegov brat Nikola Knežević, podpolkovnik JLA, bi rad zvedel, kje je Gojko pokopan, zato naproša vse tiste, ki jim je o tem kaj znano, naj to sporoče našemu uredništvu.

pravna posvetovalnica

PRIZNANJE POKOJNINSKE DOBE

R. V. Ankanan

VPRAŠANJE: V času od aprila 1945 pa do marca 1955 ste bili zaposleni pri KOZ Vršac. Vendar pa vam te dobe niso priznali v pokojninsko dobo. Vaša zahteva za priznanje te dobe je bila zavrnjena z odločbo ObLO Koper leta 1962, češ da se v šestih mesecih niste prijavili zavodu za zaposlovanje oz. se niste zaposlili. Tega pa niste storili zato, ker ste bili nezmožni za delo. Ne morete pa razumeti, kako se je drugim lahko isti čas članstva v KOZ štel v pokojninsko dobo.

ODGOVOR: Odločba je v skladu z zakonitimi predpisi. Tudi zakon o pokojninskem zavarovanju določa, da se čas, prebit v članstvu KOZ, šteje v pokojninsko dobo, če je tak član kmetijske obdelovalne družbe po izstopu iz članstva v 6 mesecih stopil v redno delovno razmerje ali se je v tem roku prijavil zavodu za zaposlovanje. Odločbe v upravnih sporih pa priznavajo ta čas kot posebno dobo tudi tistim bivšim članom zadrug, ki se v šestih mesecih niso zaposlili niti se niso prijavili zavodu za zaposlovanje. Vendar je morala biti pri njih podana trajna in popolna nezmožnost za delo. Če ste bili torej v kritičnem času trajno in popolnoma nezmožni za delo, poskušajte doseči priznanje te dobe z zahtevkom za obnovo postopka. Obrnite se torej na zavod za socialno zavarovanje.

USODA MOŽEVEGA DENARJA

P. F. Pištajn

VPRAŠANJE: Pišete, da je mož dobival dodatek za pomoč in postrežbo, je pa ta denar varčeval. Pred smrtjo je posodil svojemu bratranču in sicer 800 000 st. din. Mož je pred pričami na smrtni postelji izjavil, da je denar posodil, in vam naročil, da denar izterjate. Bratranec denarja ni hotel vrniti. Sli ste v pravdo, vendar ste tožbo izgubili, ker niste mogli dokazati posojila denarja. Pritožba, ki jo je vložil vaš odvetnik, še ni rešena.

ODGOVOR: Vsekakor ste bili vi kot vdoma upravičeni do denarja, ki ga je mož dobival od zavoda za socialno zavarovanje in ga hranil. Seveda je bil ta denar namenjen za druge potrebe, ne pa za to, da ga je mož hranil in ga posodil drugemu. Malo je bil torej tudi vaš mož sam kriv za tako stanje, posebno, če je denar posodil brez kake pismene zadolžnice. Vi pač morate stvar izpeljati do kraja. Če boste dokazali, da je mož denar posodil in da ga njegov bratranec ni vrnil, pa je seveda druga stvar. Počakajte, da bo stvar dokončno rešena, saj je že v postopku pri sodišču. Menimo pa, da so odveč vaši očitki glede pristranosti sodišča.

Marija Kuntarič

Poslovili smo se od plemenite partizanske matere Marije Kuntarič iz Kostanjevice na Krki. — Njeno življenje sta izpolnila delo in dobroti. Nikoli ni prenehala skrbeti za druge. Med vojno se ni ustavila pred grožnjami okupatorja, ni se ustrašila trpljenja ter gorja. Le tedaj, ko je zvedela za smrt sina, partizana Nanija, je v bolečini za kratek čas otopela. Nani je bil borec brkinskega odreda. Padel je v Goriških Brdih. Ovekovala ga je partizanska pesem Smrt v Brdih. Neštetokrat je prebrala vrstice toplih besed, ki so jih ji napisali borci in aktivisti iz Goriških Brd. — Hudo nam je bilo, ko smo se 2. oktobra zadnjič poslovili od nje pred njenim domom. Njena smrt je pustila bolečo praznino vsem, ki smo jo poznali in spoštovali.

Anton Fatur

Od Antona Faturja z Janežvega Brda smo se za vedno poslovili na pokopališču v Premu. — Rodil se je pred devetinšestdesetimi leti. Preživel je hudo mladost; že kot otrok si je moral sam služiti kruh. Ko v domovini ni dobil dela, je odšel za kruhom v daljno Argentino. Pozneje se je vrnil v domovino. Ze leta 1942 se je v Brkinih uvrstil med tiste naše ljudi, ki so požrtvovalno pomagali s hrano in z vsem borem in aktivistom. Kot član OF je prevzel nalogo v rajonski gospodarski komisiji in delal na tem mestu do konca vojne. Tudi po osvoboditvi je bil zgleđen aktivist in je mnogo storil za utrdi-

tev ljudske oblasti. — Na pogrebu mu je v slovo zapel pevski zbor prosvetnega društva Svobode iz Ilirske Bistrice.

Alojzij Merkuž

Alojz Merkuž je umrl junija. — Rodil se je leta 1885 na Kregolišču pri Komnu. V mladosti je delal kot zidar v Ameriki, od koder se je vrnil v domovino tik pred prvo svetovno vojno. Takoj so ga poslali na bojišče. Bil je ujetnik v Rusiji. Leta 1918 se je vrnil domov. Z ženo sta v naprednem duhu vzgojila tri hčere in sina. Dve hčeri in sin so leta 1943 odšli k partizanom, tretja hči pa je bila kurirka na terenu. Merkuž je med vojno sodeloval v OF, pozneje pa je bil tudi referent za kmetijstvo in intendant v krajevnem odboru.

Janez Bejek

Janeza Bejka, duhovnika iz Kroga pri Murski Soboti so pokopali 13. oktobra v Pečaroveh. Bilo mu je 68 let. — Ime tega moža bo ostalo zapisano v zgodovini osvobodilnega boja v Prekmurju. Bejek se je že leta 1941 opredelil za program OF. Bil je v tesni zvezi z organizatorjem ljudske vstaje v Prekmurju, junakom Stefanom Kovačem-Markom. — Med vojno ga je madžarska okupatorska policija štirikrat prišla in zaprla. Vendar je ostal zvest osvobodilnemu gibanju. Leta 1944 je našel pri Bejku zatočišče aktivist Ribič. Bejek je potem poskrbel, da se je Ribič skril na Madžarskem, kjer ga ni dosegel gestapo. Bejek je vzel pod streho tudi hudo ranjenega partizana po spopadu prekmurske čete z madžarskimi žandarji v Bodoncih pred koncem vojne. Potem je poskrbel, da so za ranjenca pri kmetu Pankerju uredili bunker. Župnikova sestra pa je za ranjenca prinašala iz bolnišnice zdravila. — Bejek je po vojni deloval v društvu CMD. Med ljudmi je užival veliko spoštovanje.

Viktor Krašovec – pozabljeni heroj

Veljko Kovačević, generalpolkovnik v pokoju, član sveta federacije in ugleden pisatelj, se je rodil 1912 v Grahovem pri Nikšiću. V Zagrebu je študiral na filozofski fakulteti. Od 1937 se je bojeval na strani španske revolucionarne vojske, od 1939 do 1941 v raznih taboriščih za španske borce po Franciji. Po vrnitvi v Zagreb je postal član glavnega štaba narodnoosvobodilnih in partizanskih odredov Hrvatske. Kot tak je bil poslan na področje Gorskoga kotarja in Hrvatkega primorja, kjer je bil najprej komandant Primorsko-goranskega partizanskega odreda, nato komandant 5. cone (hrvaške) in končno komandant 13. Primorsko-goranske divizije, v letu 1944 pa je bil imenovan za komandanta VI. korpusa v Slavonijo. Kot tak je dočakal konec vojne. Napisal je več romanov (Urovovina Spanije, Kapeljski kresovi, Vrtlog, Gavriada, Mlada šuma), črtic in satir ter nekatere vojne študije. Pričujočo pripoved za naš list je dal novinarju Franciju Strleu 4. oktobra 1972 v Beogradu.

Po prihodu iz Španije sem bil razporejen v Gorski kotar in tam se je začela moja partizanska kariera. Toda ko govorim o Viktorju Krašovcu, moramo najprej napraviti kratek uvod.

Družina Krašovec je živela v Mrkopolju. En brat, Jakob, bolj znan po imenu Jaša, je bil upravnik žage Nikole Bolfa. Ta je imel mlajšega brata Viktorja, ki je bil na žagi zaposlen kot strojni mehanik. Jaz zanj takrat nisem niti vedel. Vedel pa sem, da je ta družina za partizane, da so to Slovenci, ki živijo in delajo na Hrvatskem. Toda v času mojega vojskovanja po Gorskem kotarju sem pogosto dobival poročila, da so v bližini Mrkopolja prekinjene telefonske žice, da je padel italijanski vojak, da je bil ubit italijanski oficir. Od tamkajšnjih partizanskih enot sem dobival takšna poročila pismeno in ustno, toda s pripombo, da take akcije ni naredil nihče od partizanov. Prišel sem do spoznanja, da nekdo izvaja akcije tam okoli Mrkopolja na svojo roko, a da mi ne vemo, kdo. In dolgo časa je minilo, preden smo zvedeli, kdo je ta divji diverzant, ki se tam samostojno vojskuje.

Nekako ob koncu novembra 1941 sem moral oditi v Mrkopalj. Takrat sem bil komandant Primorsko-goranskega odreda, ki je deloval na območju Hrvatskega primorja in Gorskoga kotarja. Kot tak sem se moral zaradi neke posebno važne naloge pritihotapiti v Mrkopalj, kjer so imeli Italijani, domobranci in ustaši močne vojaške posadke. Z dvema Mrkopaljcema sem se napotil doli in po napornem smučanju smo se nekako okoli polnoči uspeli splaziti mimo bunkerjev ter tako priti v garnizon Mrkopalj. Ta dva sta me povedla na žago Nikole Bolfa. To je bila žaga, katere upravnik je bil Jaša Krašovec. In ko sem prišel tja, sta nas brata Krašovec pričakala z izjemno pozornostjo, mene in tista dva moja tovariša. Vedela sta dobro, kdo smo, in nas sprejela na varno v hišo. Tu smo se dobro najedli in ogreli, zakaj po poti smo se bili hudo namrazili. Jaz sem mislil, da nas je sprejel samo en brat, upravnik žage. Nenadoma se pojavi tam še en mlajši človek, ki so mi ga predstavili, da je brat upravnika žage in da mu je ime Viktor. Bil je dokaj visoke, sloke rasti, svetlih las, zelo molčec, skoraj iz njega ni bilo besede. Ta me je povedel v zelo lepo sobo, kjer naj bi se naspal in si odpočil. Toda ko sem stopil v to lepo opremljeno sobo, sem zagledal v kotu puško karabinko.

»Jože, pravim, tukaj karabinka, mi pa nimamo orožja, da bi se lahko bojevali. Išče mo, kdo nam bo dal puško, in umiramo za puške, tukaj pa miruje neuporabljena puška...«

Takoj se napotim v tisti kot, da vzamem puško. Na puški je bil daljnogled, tisti lovski daljnogled. On me pogleda in reče odsekano: »Ne dotikaj se te puške! Puška je nabita. V cevi je naboj, napeta je in lahko se sproži. Nikoli ne uporabljaj varovalke. To je moja puška in bolje je, da se je ne dotikaš...«

Takrat nisem bil navajen, da bi mi kdo lahko tako odgovarjal. Zavedal sem se, da sem komandant, in prisvajal sem si pravico, da lahko odvzamem puško vsakomur, tako sovražniku kot prijatelju. Bil sem presenečen ob tem odločnem nastopu in ugovoru: »Ne dotikaj se moje puške!« Morda sem ta-

Viktor Krašovec, kakršen je bil v svojem dvaindvajsetem letu. Padel je 8. maja 1944 pri vasi Mački kot komandant mesta Velike Lašče.

krat prvokrat za časa partizanstva obmolnil in pustil na miru tisto puško. Tam sem prespal dve noči. Zal mi je bilo za tisto puško in dolgo sem razmišljal, kdo je ta zagonetni človek, ki se piše Viktor Krašovec. Bolelo me je, da nisem smel vzeti puške, ki miruje v hiši. Zakaj puška ni v rokah partizanov, da bi iz nje streljali na sovražnika? Pa vendar je Viktor name napravil vtis odločnega človeka, ki je pripravljen z mano obračunati, če posežem po njegovi puški. Odšel sem po dveh dneh skrivanja v stanovanju bratov Krašovec. Vedel sem, in že to, da so me v hišo sprejeli, je pomenilo, da so tvegali svoja življenja. Če bi me bil sovražnik odkril, bi se bilo slabo končalo zame in zanje. Toda kazali niso nikakega strahu, niti starejši brat Jaša niti Viktor. Po dveh dneh sta nas pospremila in poslovili smo se. Odšel sem praznih rok, brez tiste puške, ki mi je bila tako všeč.

To se je zgodilo konec novembra 1941. Toda tudi kasneje čez zimo in v tistem globokem snegu so pogosto prihajale novice: »Pretrgane so telefonske žice... Mrkopalj je brez elektrike...« Nikakor pa nisem mogel priti na sled, kdo to dela.

Proti koncu zime, 19. marca 1942, polne štiri mesece za tistim, ko sem v zelo nevarnih okoliščinah obiskal garnizon Mrkopalj, smo se odločili za napad na Mrkopalj. Proti mestu se je spustil naš bataljon »Matija Gubec«. Glede na to, da so se bili Italijani že umaknili iz Mrkopolja, da so tam ostali le domobranci in nekaj ustašev, smo obkolili vojašnice in druge postojanke. Domobranci in ustašev je bilo kakih sto, toda Mrkopalj je blizu železniške proge in Delnic, zato ni bilo preprosto zavzeti ga. Nismo pričakovali hudega odpora, toda zgodilo se je ravno to. Domobranci in ustaši so se zagrizeno branili...

Nenadoma smo na neki hiši pred sovražnim bunkerjem opazili, kako se dviguje in razmika strešna opeka. Pod temi strešniki je nekdo pripravil puško in od tam je streljal naravnost v strelne line bunkerjev. Tako so bili v bunkerjih zadeti štirje ustaši v oko ali v čelo. Vsa naša orožja, ki so tolkla po bunkerjih, niso ubila niti enega, toda od tega človeka, ki se je bil zavlekel pod streho in od tam streljal, so bili štirje smrtno zadeti. Zaradi tega je med sovražniki prišlo do demoralizacije, dvignili so roke in se vdali. Ta človek, ki se je bil priplazil pod streho, ni bil nihče drug kot Viktor Krašovec, karabinka pa je bila tista, ki sem jo hotel pred štirimi meseci vzeti, pa mi je on to preprečil. Tako je Viktor opravil vlogo nekakšne naše notranje fronte, ki se je v boj vključil na lastno pobudo. Gotovo je, da brez te njegove karabinke in brez Viktorja takrat ne bi bili zavzeli Mrkopolja.

Jaz pri tem napadu nisem neposredno sodeloval. Prišel sem v Mrkopalj šele dan pozneje in tam sem srečal Viktorja Krašovca.

»Ej, ti si, Viktor,« sem dejal. »Tisti, ki mi nisi hotel dati puške. Vsa čast ti! Vidim, kakšno delo je opravila...«

Cestital sem mu, objela sva se in poljubila...

Pravim, da smo Mrkopalj zavzeli predvsem po njegovi zaslugi. To bo potrdil vsak. Vsak udeleženec tega napada bo rekel, da je bil Mrkopalj zavzet predvsem po zaslugi Viktorja Krašovca in njegove karabinke z daljnogledom. Viktor je izpod opeke iz-

strelil štiri krogle naravnost skozi strelne line sovražnih bunkerjev in smrtno zadel štiri ustaše. Takoj nato so se vdali.

Viktor je tako postal junak dneva in naš ponos. Takrat nam je postalo jasno, kdo je tisti neznani in samolastni diverzant, ki je na lastno roko prekinjal telefonske linije, izvajal diverzije in streljal sovražne vojaške. Vprašali smo ga: »Viktor, ali si to ti počel?«

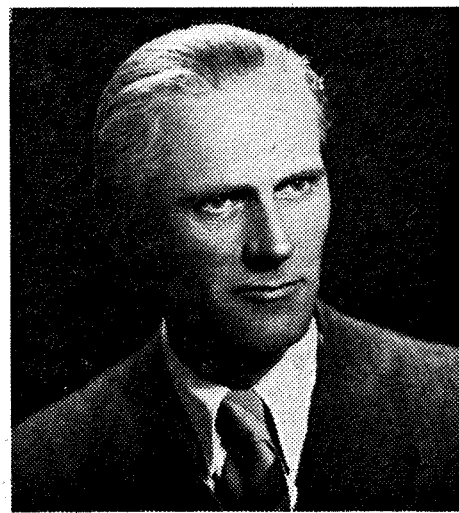
»Da, sem...«

»Kako si trgal telefonske linije?«

»S karabinko...«

Pomeril je v žico in ni nikoli zgrešil. Žice je trgal s strel iz puške, telefonske in električne. Pomeri in tap. Ta ni mogel zgrešiti. Bil je najboljši strelec, ki sem ga kdaj srečal v življenju.

No, končno je Viktor stopil med partizane. Legaliziral se je kot partizan. Do takrat se je bojeval kot skrivni in samolastni partizan. Kako naj takega sposobnega borca kar najbolj izkoristimo? Takoj sem ga imenoval za komandirja voda in mu dal nalogo, da gre proti cesti in železniški progi in da tam uničuje vlake ter napada sovražne kolone. In Viktor je odšel, Viktor je vodil svoj vod. Toda takoj ko zagleda sovražno kolono, pozabi na svoj vod. Takoj zavzame položaj in prvi strelja. In vedno pazi, kako bi z enim strelom zadel dva. Njegov računski zaključek do takrat je bil: 24 padlih sovražnih vojakov z 22 izstreljenimi naboji. Več nabojev ni izstrelil. V to ne računam tiste naboje, s katerimi je streljal v telefonske žice in električne vode. Kadar je streljal na sovražno kolono, ni streljal na navadne vojaške. On je izbiral. Če je skozi daljnogled prepoznal oficirja ali podoficirja, je pomeril in sprožil. Toda kakor gre sovražna kolona, je vedno gledal, da v merilni križ ujame dva. Tako mu je uspelo dvakrat, da je z

Jakob Krašovec-Jaša, ki ga omenja Veljko Kovačević kot upravnika žage v Mrkopolju, je bil borec za našo severno mejo, sicer pa je nosilec partizanskega spominskega znaka od 1941.

enim nabojem smrtno zadel po dva sovražnika.

Po vrnitvi z akcije navadno pokličem Viktorja.

»Kaj je bilo?«

»Nič posebnega ni bilo...«

»Pa dobro, Viktor, napadel si kolono?«

»Da, z vodom sem napadel kolono...«

Doseže izreden uspeh, toda ni premogel besed, da to pove, da se pohvali. To je bilo zanj nekaj običajnega. On je vedno samo rekel: »Naloge smo izvedli... Napadli smo...« Kakšne so bile sovražnikove izgube, kakšen je bil tisti boj — za to ni trošil besed. In tako o tistem, kar je Viktor Krašovec storil, nisem nikoli zvedel iz njegovih ust, niti ni to mogel zvedeti kdo drug. To smo lahko zvedeli le od njegovih borcev, ki so opisali obsežnost akcije in njen pomen ter vlogo Krašovca, ki jo je odigral v spopadu, ki je vedno poletel naprej, ki je smrtno zadeval, ki je delal čudeže. Toda od Viktorja se to ni moglo zvedeti. Bil je človek, ki za to ni premogel besed. Skromnejšega borca in tolikšne skromnosti nisem srečal nikoli v svojem življenju.

Potem smo mu dali nalogo, da deluje kot diverzant, da uničuje vlake. Njemu se tega ni bilo težko naučiti. Vem samo eno, da ni nikoli odšel na železniško progo, ne da bi razstrelil vlaka. Ko se je vrnil, sem ga zmeraj klical predse, da mi pove, kako in kaj. Vselej je rekel samo: »Pognali smo ga v zrak...« Vse moje nategovanje, kako, koliko in tako dalje, je rodilo samo odgovor: »Vrgli smo ga...« Potem sem spet klical druge, da mi povedo kaj več o akciji. Šele z njihovo pomočjo sem doumel njen učinek, da so to vedno bile velike akcije, da so bile te akcije vedno izvedene na izbranih krajih, da nobena Viktorjeva mina ni napravila le kakšne manjše škode, ampak so bili ti vlaki popolnoma uničeni: ali so se zrušili v prepad ali pa je prišlo do takih trčenj, da je bilo konec z njimi.

Tako se je Viktor nekaj časa razvijal kot diverzant in delal prave čudeže, kar se je na široko razvedelo. Toda tudi železnica

je obmirovala in obmolnila: vlaki so zelo poredko vozili, mi smo bili gospodarji proge, tako ni bilo več priložnosti in potrebe po diverzijah. Po tistem smo ga postavili za komandanta mesta v Mrkopolju. In on je od tam vodil diverzantske enote, tako da je bil komandant mesta kot tudi izvajalec diverzij, komandant mesta in komandant bojnih enot, povsod pa je počel prave čudeže. In spet ponavljam o teh čudežih: za to so vedeli drugi, on za to ni vedel. Vsi so ga poznali kot junaka, kot izjemno skromnost in kot neprekosljivega strelca. To se je zvedelo tudi v Slovenijo.

Potem so se name obračali tovariši iz Slovenije, iz sosednjih enot Kočevskega odreda, in zahtevali Viktorja Krašovca. Jaz ga nisem maral dati, za vse na svetu ne. Celo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je od nas zahtevalo, da jim pošljem Viktorja Krašovca, ker jim je tak človek nadvse potreben. Bog pomagaj, o tem nisem hotel niti slišati, nisem se hotel ločiti od njega. Ampak iz Slovenije je bil tako hud pritisk, naj damo Viktorja, da to ni mogoče povedati. Naposled sem moral popustiti.

Ne vem natanko, kdaj je to bilo. Vem, da so me končno prisilili, da sem se moral vdati.

Da, bil je tudi operativni oficir v bataljonu »Matija Gubec«. Bil je vse mogoče in nemogoče. Zanj smo naloge posebej izbirali.

No, pravim, da sem se dolgo upiral zahtevi iz Slovenije, da jim pošljem Viktorja. Toda končno je Viktor odšel tja. Jaz o njegovi usodi v Sloveniji ne vem nič določnega. Ne morem niti naštet vsega, kar je Viktor Krašovec naredil za naš osvobodilni boj. Toda naredil je toliko, da bi zaslužil, če bi se lahko posamezniku podeljevalo po nekoliko redov narodnih herojev, ne enega ampak nekoliko redov narodnih herojev. Toda on je po smrti ostal celo brez enega samega takega odlikovanja. Kako se je moglo to zgoditi? Mi, ki smo skrbeli za to in predlagali odlikovanja iz Gorskoga kotarja, nismo predlagali Viktorja Krašovca. Te predloge smo delali šele nekako 1948 ali 1949. Mislili smo, da ga bodo predlagali v Sloveniji, kjer je padel. A Slovenci ga niso predlagali, ker so mislili, da bomo to storili mi. Tako smo eni in drugi pozabili na Viktorja Krašovca; ene kot druge bi morala peči vest, da Viktor Krašovec vsaj po smrti ni dobil tega priznanja, zakaj umrl je herojske smrti in naredil je toliko herojev. Zame on ni manjši heroj kot deset drugih herojev skupaj. Za vse, ki se ga spominjajo, je bil heroj in zmeraj bo ostal heroj. Tako mi kot Slovenci smo zagrešili hudo napako in moja največja želja je, da bi to popravili, tako da bi vsaj po tolikih letih Viktorja Krašovca tudi uradno razglasili za narodnega heroja...

Prevedel in z opombami opremil
FRANCI STRLE

OPOMBE:

1. Poleg bratov Jakoba in Viktorja je v Mrkopolju živel tudi brat Rafael Krašovec, ki je imel tam trgovnico do odhoda k partizanom, kjer je padel v prepad in umrl. Brat Janez je bil upravnik žage v Kupjaku, Italijani so ga internirali, a je po kapitulaciji Italije tudi stopil v partizanske enote. Tudi Tone, upravnik zagorskega obrata v Podcerkvi pri Ložu je aktivno sodeloval v osvobodilnem gibanju. Sinovi bratov Krašovec so bili znani in hrabri borci. Pravzaprav so bile pri partizanih vse družine bratov Krašovec razen najstarejšega brata Jerneja, ki je delal in umrl v Ameriki.

2. V partizanskih poročilih je govor le o treh padlih sovražnikih (glej dokumenta 121, str. 3/3, in 127, str. 397, Zbornika dokumentov in podatkov, del V., knjiga 3.). Neki odvisci govore, da je bilo v bunkerju skozi lino zadetih 7 sovražnikov, osmi pa je prišel ven z dvignjenimi rokami. Jakob Krašovec trdi, da je bilo smrtno in v glavo zadetih ustašev še več. Ob tem se je prepiral ob pokopu.

3. Sled o teh dvojnih zadetkih najdemo v dokumentu št. 51 na strani 192 Zbornika dokumentov in podatkov, del V., knjiga 4., ki se v prevodu glasi: »15. IV. (1942) Operativni oficir (gre za Viktorja Krašovca) in en partizan sta med preiskovanjem zemljišča ob progi zapazila skupino Italijanov pri postaji. Z dvema streloma sta smrtno zadela tri Italijane in enega ranila ter se takoj umaknila.«

4. Viktor Krašovec je bil kot ostrostrelec in diverzant tako na glasu med hrvaškimi partizani, da so tamkajšnji partizanski poveljniki vlekli vžigalice (žreballi), komu oziroma v katero enoto bo pripadel.

5. O tem obstaja dokument v arhivu bataljona »Miloša Zidanskega«, o Krašovcu pa govori tudi dr. Ales Bebler v poročilu o pogovoru predstavnikov Glavnega poveljstva s komandantom V. cone (hrvaške) z dne 17. julija 1942 (glej Zbornik VI., knjiga 3., str. 178!). Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je bilo zmotno obveščeno, da je Viktor Krašovec po rodu iz Idrije in je zato tako pritiskalo na V. cono. Takrat je namreč zbiralo vse Primorce za prehod čez bivo državno mejo, da bi pospešili razvoj vstaje na Primorskem. V resnici se je Viktor Krašovec rodil na Vrhniki pri Ložu kot tudi vsi njegovi bratje.

6. Jakob Krašovec trdi, da je Viktor odšel v Slovenijo šele jeseni 1942 in sicer po italijanski ofenzivi na Držnico. Vendar pa je Viktor občasno prihajal na področje 3. grupe odredov že prej. Anton Haez iz Markovca ga je videl v Loškem potoku še pred odhodom Smeleja na Primorsko, bil pa je v Raci gori tudi tedaj, ko je gorela Vrhnika pri Ložu, oziroma dva dni pozneje (nekako 19. avgusta 1942).

Gradbeno obrtno podjetje

Usluge

Polzela

izvršuje komunalne storitve in obrtne usluge.

Za cenjena naročila se priporoča delovni kolektiv.

RAZSTAVA V MARIBORSKEM MUZEJU NARODNE OSVOBODITVE

Partizanska saniteta v Sloveniji

IVE SUBIC:
RANJENEC
(1944, linorez)

Minuli petek so v mariborskem muzeju narodne osvoboditve odprli razstavo PARTIZANSKA SANITETA V SLOVENIJI, ki jo je pripravil muzej ljudske revolucije Slovenije v sodelovanju z muzeji: narodne osvoboditve Maribor, ljudske revolucije Celje in ljudske revolucije Slovenj Gradec. Na slovesnosti ob otvoritvi je nastopil moški pevski zbor, o razstavi sta govorila ravnatelj mariborskega muzeja narodne osvoboditve prof. Milan Ževart in ravnatelj ljubljanskega muzeja ljudske revolucije Radko Polič, odprl pa jo je predsednik občinske skupščine Maribor Stojan Požar.

Za razliko od prve razstave, ki je bila prirejena konec junija letos v Ljubljani in o kateri smo obširneje poročali, so mariborsko dopolnili še z delovanjem partizanske sanitete na območju IV. operativne cone.

Milan Ževart je povedal, da so v prvih letih osvobodilnega boja na Štajerskem zdravili ranjene in obolele partizane pri zanesljivih ljudeh in v zemljankah. Prva taka partizanska bolnišnica je nastala v jeseni 1941 v Škalskih Cirkovcih pri Velenju. Tu so se zdravili borci štajerskega bataljona, pozneje pa tudi Dušan Kveder-Tomaž, komisar 2. grupe odredov. S prihodom 14. divizije so nastale partizanske bolnišnice zlasti na Pohorju, v Gornji Savinjski dolini, na Kozjanskem in še drugod. Na območju IV. operativne cone je bilo v letu 1944 partizansko zdravstvo razdeljeno na več sektorjev. Pohorje je spadalo v sektor S (sever), potem pa je bilo razdeljeno: zahodni del na sektor P1, ki ga je vodil dr. Ivan Kopač-Pavček, vzhodni del pa na sektor P2, ki ga je vodil dr. Zmago Slokan. Partizanske bolnišnice so bile še severno od Drave: na Kozjaku v Vurmatu, v Spodnji Kapli in Gradišcu. V sa-

mem Mariboru pa so zdravili partizanske ranjence tudi pri lekarnarju Viktorju Strachu na Tržaški cesti.

Govoreč o partizanski saniteti, je Radko Polič med drugim poudaril, da so prav izjemno težavne in tvegane okoliščine, v katerih so venomer živeli in se

IZŠLO V ZALOŽBI OBZORJA

Koroška in koroški Slovenci

- KOROŠKA KRIZA, KI SE JE ZAČE-
- LA ZAOSTROVATI POSEBNO NA-
- GLO IN V DRUGI POLOVICI LE-
- TOŠNJEGA LETA, JE ZNOVA VZBU-
- DILA ZANIMANJE SLOVENSKE
- JAVNOSTI ZA KOROŠKO IN NJE-
- NE LJUDI, ENA IZMED KNJIG, KI
- BRALCU O TEM VELIKO POVE, JE
- TUDI KNJIGA »KOROŠKA IN KO-
- ROSKI SLOVENC«...

Letos na začetku leta je mariborska založba »Obzorja« izdala knjigo KOROŠKA IN KOROŠKI SLOVENC. V njej so zbrana dela, ki se tičejo tako imenovanega koroškega vprašanja. Vse skupaj pa je odraz čedalje večjega zanimanja slovenske javnosti za položaj naših rojakov v sosednji državi, za sodelovanje med nami in njimi ter končno tudi za obliko podpore njihovega pravičnemu boju za odpravo različnih krivic, za njihovo uveljavljanje in njihovo vlogo mostu med dvema sosednjima narodoma, ki že več kot tisoč let živita v skupnosti kulture.

Knjiga KOROŠKA IN KOROŠKI SLOVENC je zbirka poljudnoznanstvenih in leposlovnih spisov, uvodno besedo pa je napisal dr. Vladimir Klemenčič.

V prvem delu knjige so objavljeni naslednji sestavki: Pokrajinsko okolje na slovenskem Koroškem (dr. Svetozar Ilešič), Kako je nastal relief Celovške kotline (dr. Ivan Gams), Koroško kmetijstvo (dr. Jakob Medved), Vpliv odprlosti meje na prostorsko mobilnost prebivalstva Koroške in SR Slovenije (dr. Matjaž Jeršič) ter Spreminjanje gospodarske in socialne strukture in narodnostni problemi Slovencev na južnem Koroškem (dr. Vladimir Klemenčič).

V drugem, zgodovinskem delu, lahko preberemo: Nekaj beležk o Koroški v zgodovini in sedanjosti (dr. Fran Zwitter), Koroška do naselitve Slovencev (dr. Jaro Sašel), Koroški Slovenci v zgodovini slovenske narodne skupnosti (dr. Bogo Grafenauer), Koroški Slovenci in leto 1848 (dr. Janko Pleterski), Tabori na Koroškem (dr. Vasilij Melik), Koroški Slovenci in plebiscit (dr. Janko Pleterski), Boji na Koroškem leta 1918-1919 (Lojze Ude), Koroški Slovenci v prvi avstrijski republiki (dr. Tone Zorn), Slovenski pouk na koroških šolah do leta 1945 (Lojze Ude), Priključitev Avstrije k nacistični Nemčiji in protinacistični boj

ZAVOD »BOREC« OBVEŠČA BRALCE

Zaradi velikega zanimanja za Svetinovo trilogijo UKANA bi bili pripravljene, da jo ponatisnemo. Vendar bi to storili samo v primeru, če bi prejeli dovolj prednaročil.

Zaradi predvidene podražitve papirja in tiskarskih uslug bi cena bila nekoliko višja. Zato bi jo nudili na šest mesečnih obrokov. Razumljivo je, da bi bila cena pri prednaročilih znatno manjša kot v kasnejši prodaji. Kompletno trilogijo bi izdali jeseni 1973. Vsi trije deli bi bili vezani v platno.

Kdor jo namerava kupiti, naj sporoči, da je pripravljen kupiti trilogijo pod navedenimi pogoji.

Zavod »Borec«, Knjigotrški oddetek, Ljubljana, Beethovnova 10

bojevali partizani, dostikrat povsem v neenakem boju terjale še posebno skrb za ranjenega borca.

»Zavest, da ga tovariši, če bo ranjen, tudi v najbolj kritičnih trenutkih in za ceno svojega lastnega življenja, ne bodo prepustili na milost in nemilost sovražniku, ki glede partizanov — upornikov in banditov zunaj zakona in mednarodnih načel ter predpisov — ni poznal usmiljenja niti do težkih in nepremičnih ranjencev, je postala posebna moralna obveznost v celoviti partizanski borbeni morali.«

Neverjetno se zdi, da je partizanski saniteti uspelo na tako izpostavljenem območju, kot je Slovenija, ustanoviti prikrito bolniško mrežo z okoli sto postojankami, v katerih se je zdravilo okoli enajst tisoč ranjencev in bolnikov. V večini primerov so te borce ohranili pri življenju in jih vrnili nazaj v borbene partizanske enote. V vseh štirih letih pa je sovražniku uspelo odkriti in kruto pobiti samo 0,3 odstotka vseh ranjencev.

Razstava PARTIZANSKA SANITETA V SLOVENIJI je vredna ogleda, saj nas prepriča o neverjetni humanosti in skrbi do bolnega ali ranjenega borca. Partizanskim zdravnikom in pomožnemu osebju gre vse priznanje! Zahvalo pa je treba izreči tudi organizatorjem in drugim sodelavcem, ki so omogočili tako razstavo.

Razstava bo v Mariboru odprta dalj časa, kasneje pa bo obiskala še druge kraje v Sloveniji in Jugoslaviji.

DRAGO MIKLAVEC

beležke

RAZSTAVA O UŽIČKI REPUBLIKI

Dne 13. oktobra so v Varšavi odprli razstavo, posvečeno Uzički republiki, revolucionarni zgodovini in poveljnemu razvoju Titovega Uziča. V navzočnosti predstavnikov javnega in kulturnega življenja glavnega poljskega mesta je razstavo odprl predsednik ZZB NOV Srbije Milija Radovanović, ki se je v Varšavi sestal tudi s predstavniki poljske borbevske organizacije.

MEDNARODNI SEJEM KNJIGE

Pokrovitelj letošnjega mednarodnega sejma knjige, ki bo v Beogradu od 24. do 30. oktobra, bo predsednik republike Josip Broz Tito. Predvidevajo, da bo to doslej največja razstava knjig pri nas, saj bo na njej sodelovalo 115 domačin in 1000 tujih razstavljalcev z več kot 46.000 deli. Med posebnimi priditvami sejma bo vsekakor jugoslovanska razstava Titova dela in dela o Titu. S posebnim razstavnim prostorom in deli Iva Andrića pa bodo organizatorji počastili tudi osemdeseto obletnico rojstva naše Nobelovega nagrajenca.

ZANIMANJE ZA »PODGORO 72«

Vojaške manevre »Podgora 72« je spremljalo več kot dvesto častnikov iz vse Jugoslavije ter trideset fotoreporterjev in filmskih snemalcev, številne ekipe pa so poslali tudi vsi jugoslovanski televizijski centri.

FILM O LEGENDARNEM LOLI

Beograjski producent »Dunav-film« pripravlja velik projekt o legendarni osebnosti revolucije Ivi Loli Ribarju. Predvidevajo, da bodo začeli snemati v začetku leta 1973, slovesna premiera pa naj bi bila 27. novembra istega leta v novozgrajenem mladinskem spomin-

Faruk Begoli

skem domu na Glamoč Polju, na dan tridesete obletnice smrti legendarnega heroja mladih. Glavni kandidat za nosilca osrednje vloge je Faruk Begoli. »Bil bi srečen, če bi mi zaupali vlogo padlega heroja,« pravi Faruk Begoli, ki je neverjetno podoben Ivi Loli Ribarju, hkrati pa znan kot eden najbolj obojajanih mladih igralcev jugoslovanske kinematografije.

»VRTINCI VOJNE«

V ZDA je že lep čas na vrhu najbolj iskanih leposlovnih del Hermana Wouka »Vrtinci vojne«. Pisatelj, ki si je pridobil sloves z romanom »Upor na ladji Caine«, je vrsto let živel v ozadju, z novim romanom iz druge svetovne vojne pa se je spet uvrstil med najbolj priljubljene. Ta protivojni roman, ki ga je pisatelj namenil mladim, bodo prevedli v francoščino, španščino, nemščino in italijanščino.

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE

bo obiskala naslednja podjetja:

— ponedeljek, 30. oktobra 1972 GORENJSKA PREDILNICA, LOŠKE TOVARNE HLADNIKOV (Šk. Loka)

— torek, 31. okt. 1972 ETIKETA, ALPINA (Žiri)

— četrtek, 2. novembra 1972 ODEJA, KROJ, JELOVICA (Šk. Loka)

— petek, 3. novembra 1972 ALPLES, ISKRA (Železniki)

NAŠE GESLO: VSAKEMU DELAVCU DOBRO KNJIGO!

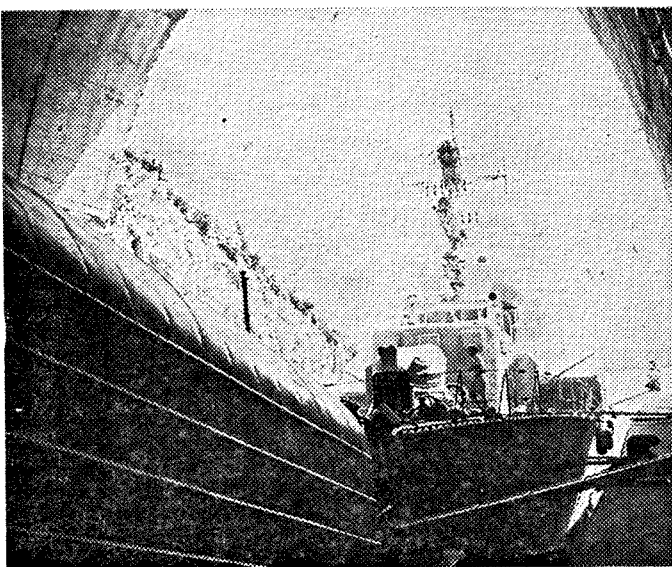
KNJIŽNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije in časopise VSEH SLOVENSkih ZALOŽB.

MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

MILE PAVLIN

Jadran – osir za agresorje

Najmodernejši raketni čolni tipa OSA v zaklonišču nekje v skalnatih stenah dalmatinske obale: ko se bo kjerkoli na našem morju pojavil sovražnik, bodo ose planile iz zaklonišča, izstrelile rakete s take razdalje, da sovražnik še slutil ne bo, da neizgledajo izstrelki že lete proti njemu, ter se enako bliskovito vrnele v svoja skrivališča. Bliskovita vojna po naši doktrini.

Te dni so se na našem jadranskem pomorskem »bojišču« končale združene vaje letalskih in pomorskih enot Jugoslovanske ljudske armade ter enot teritorialne obrambe »Podgora 72«, repriza v malem oziroma dopolnilo k lanskim manevrom »Svoboda 71«. Tik pred začetkom velike vaje je beograjski list FRONT poprosil komandanta vaje viceadmirala IVA PURISIČA, da pobiže pojasni, kaj pravzaprav pomeni ta vaja v nadaljnji izgradnji in krepitvi naših oboroženih sil in sistema splošnega ljudskega odpora — in ker smo prepričani, da bo komandantov odgovor zanimal tudi naše bralce, ga povzemamo v celoti.

Jugoslovanska vojna mornarica ima ob zaključku učnega leta vsako jesen izpitne združene vaje vseh svojih delov. Tudi naša letošnja vaja je rutinski pregled izurjenosti in bojne pripravljenosti naših enot in poveljstev. Ker pa letos praznujemo 30. letnico vojne moranice in pomorstva Jugoslavije, hkrati pa tudi 30. obletnico Jugoslovanske vojne letalske in obrambe

pred napadi iz zraka, smo letošnjim sklepnim vajam dali nekoliko širši obseg kot običajno, predvsem s tem, da smo vanje vključili večje število enot teritorialne obrambe in civilne zaščite.

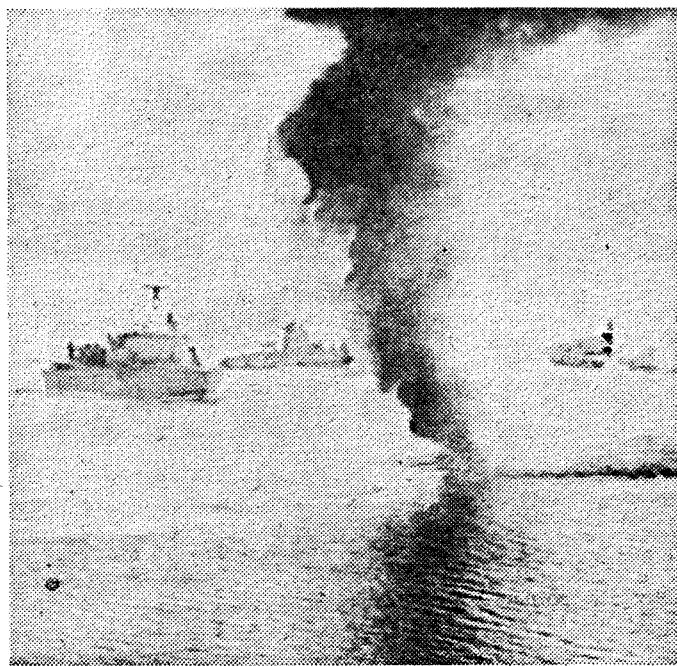
Poleg vsega drugega bi radi preverili, do kam smo prišli pri uresničevanju koncepcije splošnega ljudskega odpora na našem pomorskem bojišču, da bomo lahko skupaj z oblastnimi organi in družbenopolitičnimi organizacijami ukrenili vse za dograditev sistema SLO. Take skupne vaje teritorialnih in operativnih enot, čeprav manjšega obsega, so že postale stalna praksa v našem delu. Na tej vaji pa bomo vadili in preverjali skupno delovanje in uigranost vseh komponent splošnega ljudskega odpora na našem področju. Znova bomo lahko kritično ocenili naše programe urjenja in učenja, organizacijske poveljevanja in sodelovanja ter še številne druge podrobnosti, od katerih sta odvisni trdnost in učinkovitost naše obrambe v celoti.

Seveda si bomo prizadevali, da vajo čim bolj približamo resničnim okoliščinam, saj je to najboljši način, da realno ocenimo

našo izurjenost in pripravljenost za reševanje vseh problemov, ki bi se nam pojavili v morebitni pravi vojni.

Dosedanje priprave na vajo so pokazale visoko stopnjo enotnosti stališč in prizadevanj vseh udeležencev. Tudi tokrat se je pokazalo, da je z domoljubno zavestjo in bojnimi tradicijami našega narodnoosvobodilnega boja globoko prežeta tudi naša povojna generacija. Ta kontinuiteta svobodoljubne in socialistične zavesti naših delovnih ljudi in sploh občanov tega področja je najboljša jamstvo za našo svobodo, neodvisnost in ozemeljsko integriteto SFRJ. Nobenega dvoma ni, da bo ta vaja še bolj okrepila zavest ter enotnost oboroženih sil in prebivalstva tega področja.

Veliko zanimanje prebivalstva na naši obali in otokih za vajo je najboljši dokaz za to, koliko je zamisel splošnega ljudskega odpora prodrla v zavest naših delovnih ljudi in kako jo le-ti sprejemajo.

Osnovno načelo vaj, kakršna je bila tudi »Podgora 72«, je, da se morajo okoliščine čim bolj približati pravim, vojnim. Zato so boji videti kot pravi boji kje na pomorski fronti.

PSIHOLOŠKA VOJNA S PRAVIM SOVRAŽNIKOM PRED VAJO »PODGORA 72«

Lažne govornice o žrtvah

Tuje obveščevalne službe zanima vse, kar ima kakršnokoli zvezo z našim splošnim ljudskim odporom, oboroženimi silami in z načinom njih uporabe. Zanimajo jih celo na videz povsem nepomembne stvari, take, ki neposredno nimajo nič skupnega z vojsko, vendar pa je vse preračunano tako, če nič drugega, da te službe sebe prikažejo v čim bolj nedolžni luči.

Tokrat so se nekatere obveščevalne službe začele zanimati za vajo »Podgora 72« takoj, ko je bilo objavljeno, da ta vaja bo. In bolj ko se je bližal njen začetek, bolj jih je zanimal datum, področje in katere sile bodo v njej sodelovale.

Vse to pravzaprav nikogar ne preseneča, saj obveščevalne službe danes niti same več ne skrivajo svojih namer — da je njihov cilj zbrati čimveč podatkov, ki imajo vojaški, gospodarski in celo kulturni pomen. Odkrito priznavajo, da jih na področjih, za katera jim je največ, zanima vse, kar se dogaja prav v vsaki hiši. Sočasno pa spravljajo v javnost tudi vesti, da danes tako ali tako ničesar ni več moč prikriti, saj oni lahko vse, kar jih le zanima, posnamejo iz zraka ali pa pridejo do podatkov na kak drug način, in vse to naj bi kajpak delovalo kot mamilo, ki naj uspava prav tiste ljudi, od katerih žele kaj izvedeti. Vemo pa, seveda, kako potem te podatke urejajo in klasificirajo, da jih lahko v trenutku, ko ocenijo, da je čas za to, izkoristijo za »specialno delovanje« oziroma za specialno vojno ravno proti tistemu, od katerega so podatke zbrali.

Da bi zaščitili vse tisto, česar naj drugi ne bi vedeli o naših pripravah na obrambo, in da bi morebitnega agresorja presenetili z nasprotnimi ukrepi, je razumljivo, da so tudi na vaji »Podgora 72« storili prav vse, da so zaščitili tajnost podatkov in izvedli ukrepe družbene samozasčite, kar skupaj imenujemo *varnostni ukrepi*. Treba pa je poudariti, da so ti ukrepi prav na področju vaje »Podgora 72« morali v marsičem biti specifični in drugačni kot v drugih delih naše domovine ob podobnih priložnostih.

Predvsem je to ozemlje in morsko območje odprto proti zunanemu svetu. Jadran je naše okno v svet, hkrati pa predstavlja tudi odprta vrata za vplive od zupaj k nam. Tudi veliko število otokov pomeni pravi zapleteni vozlož varnostne problematike. Tu so pristanišča, prek katerih teče mednarodni trgovinski promet, prav tako pa je tudi vse Jadransko morje ena sama prometna žila. Vanj vsak dan priplovejo ladje z vsega sveta in z zastavami vseh držav. Nad njim je pravi splet zračnih koridorjev, čudoviti kraji pa so Meka za milijone turistov.

To je vez naše dežele s svetom, ki je tako zelo nujno potrebna za naš hitrejši razvoj. Vendar pa bi bilo narobe misliti, da vsi, ki pridejo k nam, vohunijo. Velika večina turistov, ki križari po našem morju in obali, so povsem dobrodušni ljudje, ki so prišli k nam poslovno ali pa na oddih, da se naučijo našega morja. Je pa med temi tudi nekaj takih, maloštevilnih, ki delajo za tuje obveščevalne službe, ki nas, kot je znano, nikakor ne pustijo pri miru.

Splošno znano je, da so v vsako večjo vajo vključena tudi bojna streljanja in da zato takrat uporabljajo pač bojno strelivo. To vedo celo tisti, ki nimajo kaj dosti pojma o vojski. Streljanje je vedno in povsod sestavni del urjenja. Vsekakor pa pri nas nikomur ne bi prišlo na misel, da bi organiziral streljanje zunaj poligonov in celo brez varnostnih ukrepov. Čeprav nekatere vojske v svetu pripravljajo streljanja tudi na tak način in pri tem celo preizkušajo najbolj nevarno orožje.

Tako je nekaj dni pred začetkom vaje »Podgora 72« tudi po Dalmaciji nekdo razširil govornice, da bodo vojaki med vajo poleg manevrskih nabojev dobili tudi prave, bojne, da so za to vajo celo že vnaprej predvidene izgube, toliko in toliko zares mrtvih, saj se bosta obe strani udarili med sabo s pravim strelivom. Govorilo se je, da bo mrtvih kar dva odstotka vseh udeležencev, da bodo kmetje na otokih in obali utrpeli ogromno škodo... Ni težko uganiti, da

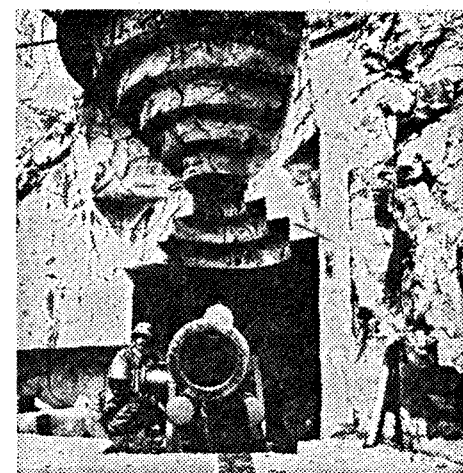
je bilo vse to izmišljeno, govornice pa so razširili prav v času, ko so se ljudje najbolj prizadevno pripravljali na vajo, v kateri so želeli preveriti svojo pripravljenost na obrambo. Na srečo so ljudje takoj spregledali namen teh govornic in so nanje učinkovale ravno nasprotno, kot pa je pričakoval tisti, ki jih je razširil. Kajti podobne govornice je sovražnik — toda ne »modri«, temveč resnični sovražnik — raznesel tudi med lanskimi manevri »Svoboda 71«. Menda so nekatere obveščevalne službe pač sklenile, da ne bo odveč, če še enkrat preizkusijo to vrsto orožja iz svojega arzenala pripomočkov za psihološko vojno, in če uspe, bo doseglo tudi svoj cilj, če pa ne uspe — tudi v redu.

Z druge strani je nemogoče, da bi se naša armada oziroma celotne oborožene sile obdale s kitajskim zidom in se tako izolirale od vsega tega, niti ne morejo prikriti vsega pred pogledi tistih, ki delajo za tuje obveščevalne službe, ki se živahno zanimajo za to, kaj se dogaja na tem področju, da bi lahko svoje specialno delovanje usmerjale tako, kot jim ustreza. Vse to pa je v vsakem primeru naperjeno zoper našo družbeno ureditev — samoupravni socializem.

Zato so tudi varnostni ukrepi oziroma vse, kar je treba ukreniti za zaščito tajnosti obrambnih priprav, vedno skupna naloga oblasti na območju vaje, specializiranih služb državne in javne varnosti, varnostnih organov oboroženih sil ter predvsem *prebivalstva*, pa naj gre za vajo »Podgora 72«, »Pšata 72« ali za kakršnokoli manjšo ali večjo vajo kjerkoli v naši državi ne glede na to, ali v vaji sodelujejo samo enote JLA ali pa samo partizanske enote oziroma enote odbora za SLO in druge specialne enote vseh številnih elementov splošnega ljudskega odpora, ali pa vsi omenjeni elementi skupaj. V organizaciji varnostnih ukrepov v zvezi z vajo »Podgora 72« pa so uporabili tudi bogate izkušnje iz NOB in povojnega boja proti zunanjim in notranjim sovražnikom — in tudi to naj postane praksa za vse vaje kadarkoli in kjerkoli.

C. Z.

sem, da se bodo tem izkušnjam, ki so zelo dragocene za naše oborožene sile v celoti, na naši vaji pridružile izkušnje vojne mornarice kot dela oboroženih sil, ki na lanskim manevrih »Svoboda 71« ni sodeloval, ter nekatere posebnosti splošnega ljudskega odpora na pomorskem bojišču. S tem v zvezi predvidevamo, da bo naša letošnja vaja še en prispevek k uresnitvi in dopolnitvi naše zamisli SLO.

Še nekdo, ki budno preži iz skalnih votlin v obalnih pečinah — težka obalna artilerija.

Analize, ki jih bomo po končani vaji opravili v vseh udeleženi delih naših oboroženih sil, nam bodo brez dvoma dale dragocene kazalce o vseh negativnih in pozitivnih platih našega dosedanjega dela na pripravah tega dela naše domovine za vsenarodno obrambno vojno. Prav gotovo bomo vse to znali izkoristiti pri prihodnjem delu na številnih področjih priprav dežele na obrambo. Prepričan pa sem, da bo tudi ta vaja kot vse dosedanje pokazala visoko stopnjo izurjenosti in enotnosti vseh elementov splošnega ljudskega odpora ter pripravljenost naših narodov, da se z vsemi silami in z vsemi razpoložljivimi sredstvi postavijo po robu vsakemu napadalcu — ne glede na to, kdo je in od kod prihaja.

M. V.

Vladimir Šušteršič

Na Notranjskem, v cerkniški občini, sem želel najti rezervnega starešino, ki bi bil v čem drugačen od tistih, s katerimi sem se pogovarjal do sedaj. Iskal sem starešino, ki je ostal vezan na zemljo v svojem kraju, človeka, ki v zemlji in v svojem kraju potrjuje stari rek, da je zemlja vzgojila in vzredila človeka.

In potem so mi povedali zanj. Za Vladimirja Šušteršiča, rezervnega kapetana iz Zerovnice 48.

Toda nisva se pogovarjala tam, v njegovi hiši. Nekam nerodno sva sedla drug nasproti drugega v Starem trgu, v novi restavraciji, in treba je bilo odmakniti kamen, ki je še stal pred pravkar začetim pogovorom. Potem pa, ko se je ta most med nama umaknil, dolgo ni bilo konca najinega pomenka. Še na začetku njegovega govora sem spoznal, da mi sedi nasproti človek, ki je zaljubljen v svojo zemljo, svoj kraj in notranjske ljudi. Takšen vtis je ostal v meni tudi ob koncu.

Petdeset let ima Miro — tako mu pravijo — modre oči, že osivele obrvi in bogat spomin. Z rokami pomaga porajanju besedi, ki iz njega prihajajo počasi, roke pa pomagajo besedam, da najdejo svoje pravo mesto: kot bi jih skladal drugo poleg druge v stavke, ki režejo spomine in jih razstavljajo pred sogovornika. To sem občutil, ko mi je pripovedoval o očetu čevljarjem obrtniku, pa o kosu zemlje, pravnjem za kravico in prašiču, ko je govoril o žgancih z mlekom, o bratu in sestrah, o petnajstletnem fantu, ki je zaslužil dinar in pol na uro, dvainsedemdeset din na teden... Potem je pripovedoval o začetku vstaje, o lepkih in o brosurah, o skritem orožju, o rakovski četi. In tako je jadral skozi zgodovino vstaje in boja ter podoživljal ves tisti čas, ki je ostal v njem in z njim. Spomladi 1942, ko se je z drugimi vaščani vred umikal pred Italijani, je bil ranjen. Med roško ofenzivo so ga okupatorji z drugimi fanti vred odpeljali v internacijo na Rab. Od tam se je vrnil po kapitulaciji Italije z Rabsko brigado. Potem je bil borec NOV do osvoboditve. In takrat, ko je bila dežela osvobodjena, mu je bilo šele triindvajset let.

Toda njegova pot še ni bila končana v Zerovnici: iz VII. korpusa je odšel v III. armado, iz Novega Sada v Beograd, pozneje je raste skupaj s prvimi temelji Novega Beograda, pa v Trebinju se je šolal in v Zerovnici se je vrnil šele leta 1951 kot poročnik. In prepričan sem, da v tistih dneh nihče ni bil srečnejši od njega: ko je spet zagledal Cerkljansko dolino in se pogovarjal s svojimi sovaščani, s svojim krajem, ko je spet občudoval zemljo, ki je ležala pred njim.

In tu je nadaljeval svojo aktivnost: v Zvezi združenj borcev, med rezervnimi starešinami, v Zvezi komunistov, v socialistični zvezi. In postal je spet in ostal do današnjega dne mali kmet. Pa sem ga povprašal: kako majhen je mali kmet?

— Tako majhen je, — je dejal ter z roko v zraku iskal primerno velikost in me

gledal naravnost v oči, — tako majhen je, da ima toliko zemlje, da lahko redi kravo in pa par prašičev, da ima tako kot jaz nekaj krp zemlje — njiv, travnikov in močvirja.

Dejal sem mu, da imam občutek, da je zelo zelo zaljubljen v to zemljo malega kmeta.

— Resnično sem zaljubljen v to zemljo. Da, resnično sem zaljubljen, — je ponovil in roka se je dotaknila že mrzle kave. — Zato, ker vem, kako je oče prišel do nje: od ust si je odtrgoval, sebi in družini, da je nekaj prihranil in kupil nekaj parcel. Ne le zase: tudi za družino, šestero otrok, ki so odrasli. In kako naj bi potem človek ne bil zaljubljen v takšno malo kmetijo?!

Miro mi sedi nasproti in se zadovoljno nasmehne: modre oči, roke, ki pomagajo besedam, in ljubezen do zemlje, ki je tako močna, da ni mogel ostati nikjer drugje kot v Zerovnici...

Petnajst let je bil v krajevnem odboru rezervnih starešin v Grahovem.

— Zdaj pa sem dopolnil petdeset let in so me razrešili te obveznosti, — pravi. — Ni mi bilo težko delati, sedaj pa naj malo delajo še mlajši, ki morajo aktivneje prijeti.

On pa bo, prepričan sem, še vedno prihajal v svojo organizacijo rezervnih starešin. Med tovariše, prijatelje, ki zadnja leta žanjejo lepe uspehe.

Vladimir bo ostal zvest svojemu kraju: vezan na zemljo in ljudi, ki so tako tihi in pridni, preprosti in skromni...

IVO TOMINŠEK

Dr. Teodor Tominšek

KOČEVSKI PROCES

(Nadaljevanje)

k 12) Tomažič Drago

k a) Obtoženec priznava, da je bil med vodilnejšimi člani tako imenovanega »štajerskega bataljona«, zanika pa njegov izdajalski značaj, zlasti tudi zanika, da bi ta skupina dala povod sovražnosti med njo in partizani ter da bi z njegovo vednostjo oz. odobrenjem pobijala partizane, češ da je bil njegov namen sodelovati s partizani v borbi proti okupatorju.

Kakšen je bil značaj tega »štajerskega bataljona« in kakšno je bilo njegovo postopanje napram partizanom, je že obširno obravnavano zgoraj v splošnem delu razlogov pod II in pod II v zvezi z delovanjem, soobtoženega kaplana Šinkarja pri tej tolpi. Zato je rešiti samo vprašanje, če in v koliko je obtoženi Tomažič za to izdajalsko in zločinsko delovanje vedel oz. sodeloval.

O njegovi krivdi ne more biti nobenega dvoma. Predvsem je upoštevati, da je bil obtoženec član te tolpe že od vsega začetka, t.j. od njenega nastanka spomladi leta 1942 ter da se je udeleževal vseh njenih pohodov in akcij. Ni bil zgolj navaden član, temveč po lastnem priznanju eden od njegovih vojaških vodij. Pri svojem zaslišanju je pokazal podrobno poznavanje vsega delovanja te tolpe, pokazal je tudi nadpovprečno stopnjo inteligence, tako da je povsem izključeno, da ne bi vedel za zločinsko in izdajalsko vlogo, ki jo je ta tolpa igrala. Z ozirom na izpovedbe že zgoraj navedenih prič Pirkoviča Franca, Kranjca Jelka in Medveja Jožeta (glej razlogi k 5), ki so bili vpričo obtoženca zaslišani na razpravi in ki so kot očividci na najbolj verodostojen način opisali izdajstva in grozodejstva izvršena po tej tolpi je obtoženec polagoma pričel priznavati, da so se ta zločinstva res izvršila, odvrčal pa je še vedno krivdo od sebe, češ da so jih izvršili neodgovorni elementi, predvsem neki šentrupečani, ki da so se šele po umoru partizanskih kurirjev Packa in Pavla pridružili »štajerskem bataljonu«.

Obtoženec torej priznava, da so bili šentrupečani sprejeti v »štajerski bataljon« in da so ostali v njegovem sestavu, čeprav so izvrševali zločine nad partizani. Po prič Pirkoviču je dalje dokazano, da se »štajerski bataljon« ni držal dogovora s partizani glede skupnega napada na Italijane pri Račeju, ker je ta bataljon pred spopadom zapustil svoje položaje in se vrnil v svoje taborišče, ne da bi o tem partizane obvestil, s čimer je partizane pustil na cedilu in jih izpostavil veliki nevarnosti. Nadalje so pripadniki »štajerskega bataljona«, kot je izpovedala priča Kranjc Jelko, poleg Packa in Pavla ubili še druge partizanske kurirje ter zajeli partizana Cuka, ki se je komaj rešil smrti z begom, potem ko so mu že izkopali jamo in naperili nanj puško.

Vsa ta dejanja dokazujejo, da do sovražnosti med »štajerskim bataljonom« in partizani ni prišlo po krivdi partizanov — kakor to skuša prikazati obtoženec — temveč, da so jih zakrivilo izključno pripadniki »štajerskega bataljona« s svojim izdajalskim in zločinskim postopanjem napram partizanom. Sicer pa obtoženec sam priznava, da je prišlo pozneje do aktivnega sodelovanja te tolpe z Italijani, da se je odkrito prelevila v belo gardo ter da se je obtoženec osebno s 40 možmi udeležil na strani Italijanov napada na partizane pri Vivodini (k 6).

S tem je njegova krivda glede dejanja pod a) popolnoma dokazana.

k b) To dejanje obtoženec v celoti priznava ter ne more biti o njegovi krivdi v zvezi s tem, kar je bilo rečeno pod a), nobenega dvoma.

Isto velja glede dejanj navedenih pod c), d) in e).

k e) in f) Kar se tiče požiga na Maverlenu, se obtoženec zagovarja, da se je to zgodilo proti njegovi volji in proti njegovi izrecni prepovedi. Odločno tudi zanika, da bi zmerjal Grahkovo ženo z v izreku sodbe navedenimi žoljivkami. Vendar je tudi njegova krivda popolnoma dokazana po izpovedbah prič Gušič Ivana in Grahka Antona.

Prvi je tozadevno izpovedal sledeče: »Konec maja 1943 je prišla bela garda skupaj z Italijani na Maverlen. Z njim je prišel tudi Cigo. Požgal je naše hiše, med njimi tudi mojo. Takrat Italijani niso požigali, ampak samo belogardisti. Ob tej priliki je obtoženi Cigo zmerjal ženo mojega tova. Grahka Antona in ji rekel: »Kurba, tvoj mož je komisar.«

Grahak Anton, priča, kmet iz Maverlena, pa je izpovedal sledeče: »Ko je prišla bela garda na Maverlen, smo se partizani umaknili, ker nas je bilo premalo. Moja žena je Ciga dobro poznala. Nahrnil jo je: »Kurba, prasica, kje imaš komandanta, tvoj mož je komandant.« Zraven tega so preplašili moje otroke, od katerih je eden mesec dni nato od strahu umrl. Ko so prišli Italijani je šla najprej skupina bele garde in so naši ljudje dobro vedeli, da so beli zažigali. Italijani niso pustili zažigati. Ko pa je prišla za njimi nova skupina bele garde, je ponovno zažigala. Takrat je zgorelo vse. Moja žena je vse videla. Zraven so imeli naperjen mitraljez, da se ne bi gasilo.«

k g) Kar se tiče njegove odobritve umora učitelja Tekavca Franca, priznava sicer obtoženec, da je bil Tekavec umorjen od njegovih ljudi, zanika pa svojo krivdo, češ da so umor izvršili belogardisti brez njegove vednosti in odobritve.

Po izpovedbah že omenjenih prič Gušiča Ivana in Grahka Antona pa je dokazano, da je obtoženec naknadno, ko je zaznal za ta umor, ga odobril z besedami: »Enega hudiča smo že dobili, imamo še tri, ki jih bomo tudi dobili.«

Poleg navedenega očita obtožnica obtožencu, da je izvrševal rekvizicije v Gaberju in okolici, da je dal pri Hrušici nad St. Joštom pobiti več zajetih partizanov, da je v Vinici izročil Italijanom 6 ujetih partizanov iz Gubčeve brigade ter da je za božične racije v Ljubljani poslal 11 mož, da bi stražili v zaporih MVAC v Ljubljani zaprte pristaje slovenskega osvobodilnega gibanja.

Vsa ta dejanja je obtoženec zanikal. Res sta priči Picelj Feliks in Širkelj tozadevno na splošno izpovedala v smislu obtožbe, vendar se sodišče v pomanjkanju drugih dokazov o obtožencu krivdi glede teh dejanj ni moglo prepričati. Zato ga tozadevno ni spoznalo krivim.

k 13) Kien Vladimir

Obtoženec vsa inkriminirana dejanja v glavnem cinično priznava. Svoje sodelovanje v beli in plavi gardi skuša nekoliko olepsati s tem, da vali glavno krivdo na vodstvo, kateremu je splošno zaupal, pozneje pa, ko je spoznal njih sebične interese in izdajalsko sodelovanje z Italijani, da ni mogel uteči, ker ga je imelo v oblasti. Govori tudi o neki ilegalni organizaciji »Tiger«, ki da je poprej delovala na Primorskem in ki ga je poslala v MVAC ter na belogardistično postojanko v St. Joštu v ta namen, da se bo lahko svobodno kretal po omenjenem teritoriju in tako delal proti Italiji. Namen organizacije »Tiger« naj bi bil, nabavljati in krasti orožje Italijanom ter ga pošiljati našim ljudem na Primorsko. Grdo in surovo ravnanje v zaporih belgijske vojašnice opravičuje deloma s tem, da je na zunaj kazal trdoto samo zaradi tega, da je lahko ponosi skrivoma pomagal pripornikom.

Ves ta njegov zagovor je neosnovan. Sklicevanje na krivdo vodstva ga ne more opravičiti, ker se je sam prostovoljno odločil za vstop v to organizacijo, ker je bil v njej zelo aktiven in iznajdljiv ter z ničimer ni pokazal, da se bori za kakšne idealne namene. Nasprotno, s svojim aktivnim nastopom v borbi proti partizanom in s svojim surovim ravnanjem z zavednimi Slovenci, ki so prišli v zaporu njemu v roke, je dokazal svojo popolno zvestobo beli gardi in MVAC.

Njegovo postopanje z zaprtimi Slovenci v belgijski vojašnici so opisale priče:

Priča tovariš Bogdan Breclj je izpovedal:

»Ob priliki belogardističnih racij v Ljubljani dne 22. 12. 1942 se je Kien Vladimir pravi belogardistični pandur. Svojo sicer podrejeno funkcijo v belgijski vojašnici je opravljal nad vse goreče in pokazal vse preveč lastne iniciative. Tako naprimer nas je aretirance dobredobro obral vsega, kar smo imeli v aktovki in žepih; jstvin, cigaret itd., česar nam niti okupator ob priliki prejšnjih aretacij ni pobral. To početje je bilo spremljano s surovim zmerjanjem in opazkami, ki so razkrivale za Slovenca ponižujoče nizko stopnjo srčne kulture. Ko ga je poleg stoječi soaretiranec spomnil, kaj počenja kot Slovenec z lastnim narodom, mu je Kien zabrusil v obraz: »Slovenski narod je doma. Vi ste pa barabe.« Pozneje sem izvedel, da je Kien hodil iz belgijske kasarne na domove tistih, ki so bili po nekaj tednih izpuščeni, jim nosil novice in se delal naklonjenega ter tako skušal vršiti dvojno špijonažo. To mi je pozneje poročal tov. Hodnik Stane iz Ljubljane. Kien je hodil k njegovemu bratu na dom precej, ko je bil ta izpuščen, in izjavljal, da prinese lahko vse informacije iz belgijske za OF. Njegova igra je bila kmalu razkrinkana.«

Priča tov. Šegedin Jože je izpovedal sledeče: »Med vojak MVAC sem opazil prve dni Kiena Vladimirja, ki si je prvo noč božičnih racij okrog nas zelo prizadeval in s pikrimi opazkami pobiral naše stvari in popisoval. Vojil je v garnizijskem zaporu gimnastiko s priporniki in pripornicami.«

Priča tov. Vrhunc Marko je izpovedal, da je bil aretiran od bele garde 21. 12. 1942 in odpeljan v belgijsko vojašnico. »Ko smo prišli v sobo, so nas preiskali. Kien je sedel za pisalno mizo in pisal podatke o zaprtih. Pri tem je vsakemu odvzel denar in pustil samo 30—40 Lit. Ves ostali denar je metal poleg sebe na pokrov pisalnega stroja. Ta denar potem, ko so nas čez nekaj časa izpustili, nisem več dobil nazaj, kakor tudi nihče drugi ne. Razen tega vem, da je pri pregledih, ki jih je imel po enkrat na dan, surovo postopal z ljudmi. Videl sem na lastne oči, kako je pahnil bivšega ministra Dušana Serneca, kateri se mu zaradi svoje starosti ni mogel dovolj hitro umakniti — ali pa ga ni slišal. Pahnil ga je tako surovo, da se je stari mož opotekel in bi padel po tleh, če se ne bi ujel v množici.«

(Se nadaljuje)

KO SE V STANOVANJU
ZAPREJO OKNA,
PRIDE ČAS ZA
OGREVANJE

TRGOVSKO PODJETJE

nama

Ljubljana — Kočevje — Škofja Loka — Velenje

je poskrbelo,
da vam bo v hladnih dneh
doma prijetno in toplo.

Na izbiro so vam

- peči na trdo in tekoče gorivo
- plinske peči
- termoakumulacijske peči v različnih izvedbah in kapacitetah
- sobne peči — kamini
- trajno žarne peči in
- druga manjša grelna telesa: kaloriferji, električne peči, grelne blazine, infra peči

nama

vam nudi to blago
tudi na potrošniški
kredit.

Stanko Kocjančič:

Akcije Cankarjevega bataljona in drugi dogodki pred decembrsko vstajo 1941

(Nadaljevanje in konec)

Kersnik in Zemva sta šla na Blejsko Dobrovo, Dolfi Repe in Janez Zvan v Sp. Gorje in Graben, jaz pa sem se nastanil na Jurjevčevem hlevu v Zg. Gorjah, kjer sem se zadrževal nekaj dni.

Se preje smo se oglasili na stalni javki pri predvojni komunistki Ivani Mohorič na Poljsici pri Gorjah, katere pogum in požrtvovalnost sta že tudi opisana v knjigi »Boj pod Triglavom«.

Takoj smo se lotili zbiranja obleke in drugih stvari. Prek Jurjevčevih sem se takoj obrnil na svoje domače. Moj oče je šel k dobrim, zanesljivim znancem na Rečico, Bled in v Muže pri Zasipu, kjer je dobil nekaj obleke.

Zvan Janezu in Repe Dolfigu so v Sp. Gorjah pomagali njuni sorodniki ter Jože Kogoj z ženo Ančko in še nekateri.

Naslednjo noč smo se sestali s Kersnikom, Zemvo, Zvanom in Dolfigem Repetom ter šli po preostali sir na Pokljuko. Bilo ga je približno 150 kg. Prenesli smo ga k Baroncu-Rozmanu na Rečico, da ga prepele na Mlino h Grabnarju, od koder naj bi ga prepeljali v bližino Mohorja. Od Baronca ga je peljal h Grabnarju Anton Kapus-Jure z Blejske Dobreve, od Grabnarja v Zapuže pa Krivčev Peter iz Boh. Bele, kar je prek Brinarja organiziral Jaka Bernard. Predvideno je bilo, da se ga od tam prepele v bližino bataljona na Mohorju.

Od Baronca smo se vrnili vsak v svojo vas, da vzamemo zbrano obleko in druge stvari.

Pozno ponoči sem se torej vrnil na Jurjevčev hlev. Zaradi izdajstva V. F. in M. P. je takoj drugi dan med 13. in 14. uro prišla v vas četa esesovcev — približno 150 — s policijskimi psi. Obkolili so vas ter na nekatera dvorišča in vidna mesta postavili straže. S psi so šli naravnost k Jurjevčevemu kozolcu, kjer sem ponoči zasačil omenjena dva. Samo prvemu snegu, ki je zabrisal moje sledi, se imam zahvaliti, da me s policijskimi psi pri Jurjovcu niso dobili. Lahko si je predstavljati, kaj bi se bilo zgodilo z menoj in domačimi, če bi bil ubogal očeta, ki je naročil Jurjevčevi Johani, naj pridem zadnjo noč, preden gremo nazaj na Jelovico — domov! Razumljivo, da sem bil oborožen in branil bi se bil do konca.

Nemci so temeljito preiskali našo hišo in z železnimi drogovi pretaknili celo seno na hlevu.

Ker niso dobili mene, so aretirali in odpeljali na žandarmerijsko postajo ter nato

na Jesenice in pozneje v Begunje mojega očeta. Istočasno so aretirali in odpeljali na žandarmerijo tudi osemnajstletnega Janeza Zalokarja iz Zg. Gorij. Pri njem oziroma pri njegovi materi Mariji Zalokar sem bil že kmalu po prihodu Nemcev spravljen svojo boljšo obleko in čevlje, ker sem bil že takrat sklenil, da se ne bom pustil seliti. Naša družina je bila na seznamu za selitev v Srbijo; le naključje, da očeta, ko so prišli Nemci, ni bilo doma, ker je tega dne šel v gozd na Pernike, je pripomoglo, da je transport v Srbijo dne 2. 7. 1941 šel brez nas. (Jaz sem bil pravočasno obveščen in sem se umaknil. Šel sem k Mohoričevima z namenom, da grem že tedaj k partizanom, vendar sem se, ko je Mohoričeva poizvedela, da naše niso odpeljali, takrat še vrnil domov. K partizanom sva šla z bratom Janezom dan po ustreletih petih talcev v Sp. Gorjan, to je 29. avgusta 1941. — Pri Mohoričevih smo že kmalu po okupaciji imeli sestanek s predvojni komunistko Marijo Zumer in njenim možem — španskim borcem Potočnikom, katerega sem se udeležil tudi jaz. Govorili smo o zbiranju orožja in pridobivanju ljudi za sodelovanje z OF. Delovanje Mohoričevih, Potočnika in Zumrove je obširno opisal partizanski pisatelj Ivan Jan v zborniku »Boj pod Triglavom«.)

Da imam pri Zalokarju spravljene čevlje, so Nemci zvedeli od Č. I. Ko so Janeza Zalokarja aretirali, je moral te čevlje vzeti s seboj na žandarmerijsko postajo. Za Č. I. se je zvedelo, da je v pijanosti govoril in se hvalil: »Se ne veste, kaj sem jaz!« ter kazal legitimacijo, kakršno so verjetno imeli izdajalci...

K Janezu Zalokarju so na Jesenicah v celico zaprli V. F., da bi od njega kaj izvel.

V. F. in M. P. sta se pred partizani potem umaknila na Koroško, podrobnosti o izdaji so se razkrile šele na zaslišanju — še med vojno.

Moj oče je bil zaprt v Begunjah skoraj pet mesecev. Ker ni klonil pred grožnjami in ponudbami Nemcev, so ga mučili do nezvesti. Pretepali so ga, moral je klečati na koničastih polenih, Nemec ga je s pištolo tolkel po glavi itd. Hoteli so ga prisiliti k priznanju, da sem bil doma, in da bi povedal, kje sem. Mučenje se je pričelo na Jesenicah in nadaljevalo v Begunjah. To je povedal oče domačim pozneje v nemškem taborišču, kamor je bil dne 13. marca 1942 skupno z materjo in sestrama interniran. Dne 30. junija 1944 je za posledicami mu-

čenja v zaporih, naporov v internaciji in boleznih umrl.

Janezu Zalokarju se je po krajšem bivanju in zaslišanju v jeseniškem in begunjskem zaporu posrečilo priti domov. Pozneje je šel v partizane in decembra 1943 padel.

Na Jurjevčevem hlevu me je obveščal in mi poleg Jurjevčevih in njihove služkinje Petračeve Mince pomagal tudi naš sosed — padli prvoborec Janez Volf.

Ko so Nemci dne 30. okt. 1941 iz Zg. Gorij — iz okolice mojega doma in Jurjovca končno odšli, sem se zatekel h Klemenču v Graben. Tam sem bil nekaj dni, nato smo se z Zvanom in Repetom sestali na Zalaharjevem hlevu v Podhomu. Tam se nam je pridružil še Lojz Knaflič z Bleda, ki je ponoči kar v spodnjem perilu skozi okno pobegnil pred Nemci iz domače hiše. Dne 19. jan. 1942 je padel v Lipanci.

Kersnik in Zemva sta medtem zvedela pri Ivani Mohorič, kjer smo imeli dogovorjeno zvezo, da me iščejo Nemci, zato sta šla sama na Kupljenik, kjer se jima je pridružil še Brinar. Treba se je bilo čimprej vrniti na Mohor v bataljon. Nemci so me še vedno iskali. Patroliirali so in postavljali zasede okoli moje domače vasi v smeri gozdov Pokljuke. Z Zvanom, Repetom in Knafličem smo zato šli ponoči ob železniški progi proti blejski postaji, nakar smo zavili na Zatrato in od tam k Mohoričevi ter nato po njenem naročilu na Slamnike k predvojnemu komunistu Matevžu Volfu.

Pri Volfu smo dobili že omenjenega Potočnika — moža Marije Zumer. Bil je to starejši človek, ki je imel samo polovico ali še manj železca. (Leta 1942 je bil težko ranjen na Pokljuki, nato ujet, poslan v Begunje, mučen ter interniran v Mauthausen, od koder se ni vrnil.)

Potočnika je poslala na teren komanda Cankarjevega bataljona oziroma Stane Zagar, ker je bil doma iz Bohinja in so mu bili zato kraji in razmere znani.

Pri Volfu smo dobili nekaj smučarske opreme: 3 pare smuč, 2 para krpelj in bele zaščitne plašče, kar vse so Volf in drugi prebivalci Slamnikov dobili ob razpadu Jugoslavije v vojašnici.

S Potočnikom smo šli od tam po več kot meter visokem snegu na Gorjuše z nalogo, da tam prevzamemo še nekaj borcev, ki so bili v nekem skalnatem previsu nad nomenjsko postajo pod Gorjušami. Ker niso imeli smučarske opreme, so šli ponjo v dolino in se tedaj niso vrnili. (Eden od njih — Pintar Alojz-Gošar iz Nomenja je začetek leta 1943 prišel nazaj v partizane.)

Cete SS so pogosto hajkale po Pokljuki, nomenjski in bistriški orožniki pa so stalno patroliirali po bohinjskih vaseh, tako tudi po Gorjušah, zato smo se tudi mi utaborili pod skalnatim previsom. Potočnik je šel na zvezo s predvojnimi komunistom Tomažem Godcem, ki je bil skupno z Gaspelinom določen za delo na terenu Bohinja. K nam pod skalni previs je večkrat prišel neki nomenjski aktivist, čigar imena ne vem. Prinesel nam je hrano in nas obveščal o kretanju Nemcev. Ker čez most zaradi nemških patrolj in zasede na mostu nismo mogli, smo se ponoči z zasilnim splavom iz nekaj hlovov prepeljali ob žici čez deročo Savo. Kljub splavu smo imeli polne čevlje vode. Na srečo smo v nekaj urah prišli v prazno gozdarsko koč nad Nomenjem, kjer smo zakurili in se ob ognju posušili. Zjutraj smo nadaljevali pot. V poldrugi meter visokem snegu in gosti megli smo s težkimi nahrbtniki gazili po Jelovici. Naleteli smo na smučine, in česar smo sklepali, da nas tudi po Jelovici iščejo Nemci. Na srečo je imel Potočnik majhen kompas, da smo se vsaj za silo orientirali in tako prišli na Jamnik. Tam smo šli k sorodnikom Mohoričeve, pravzaprav k sorodnikom njenega moža, kjer smo dobili zvezo z bataljonom.

V bataljonu so prav tedaj izvedli akcijo na mlin v Zapužah. Zaplenili so dva kamijona moke, katero sta kot šoferja odpeljala Franc Benigar in Franc Biček, akcijo pa sta vodila Jaka Bernard in Jože Gregorčič. Akcije na mlin v Zapužah in istočasno na mesnico v Duplah, kjer so dobili precej mesa in masti, se je udeležil en vod čete Cankarjevega bataljona.

Po teh akcijah so Nemci napeli vse sile, da bi izsledili naše taborišče. Štab je poostriil budnost — večkrat je bil v zasedi ves bataljon. Poleg straže okrog taborišča, je štab odredil stražo — trojko tudi v bližini ceste in nedaleč od kraja, kjer je bila spravljena moka. Nekaj časa smo hodili na stražo podnevi vsak dan približno pol ure daleč po trije borci, tam pa smo se po dogovoru menjavali. Moka je bila uskladiščena pri nekem kmetu v Besnici.

Kmalu za nami so prišli na Mohor v bataljon tudi borci iz kranjskega območja, ki so se dotlej zadrževali pod Storžičem. Med njimi sta bila tudi mlada sinova predvojnega revolucionarja Janeza Mlakarja iz Senčurja pri Kranju, Janez Perko iz okolice Kranja in borec po imenu Fink. Sodelovali so v vseh nadaljnjih akcijah. Kasneje so vsi padli.

V drugi polovici novembra me je komandir čete in član štaba Cankarjevega bataljona Jaka Bernard določil med drugimi za napad na vod dobro oboroženih nemških telefonistov v Češnjici v Selški dolini. Ja-

ka, ki je hodil veliko po terenu, je nekako zvedel, da bi se telefonisti dali brez boja razorožiti, nam pa se je šlo predvsem za orožje. Zato se je odločil za napad nanje. V akcijo smo šli borci iz obeh čet: Jaka Bernard, brata Franc in Henrik Biček, Stane Kersnik, Franc Benedičič, Tonček Dežman, Franc Benigar, Ivan Bertoncelj, Oskar Pogachnik, Tone Vidic, Koruza, Padovan, Sak-sida, Švajgelj, Jug in jaz. Preden smo prišli na mesto — pred Češnjico, nam je Jaka razložil, kako si zamišlja napad. Predvideval je, da bodo ob napadu Nemci pri večerji spodaj v jedilnici, vendar jih, ko smo prišli, tam ni bilo več. Mene in Toneta Vidičca, ki je bil doma iz okolice Sp. Dobreve, je Jaka Bernard določil za stražo, Stražila sva med vrati — pri vходу v poslopje. Drugi borci so šli v gornje prostore, kjer so bili v treh sobah nastanjeni Nemci. Oskar Pogachnik, doma z Bleda, jim je zaklical, naj se vdajo, nato so Nemci takoj pričeli streljati iz sob, naši pa so tudi takoj začeli streljati. Nemci so bili v veliko boljsem položaju kot naši na ozkem hodniku. Zadet je bil borec Jug, doma iz Primorske. Prišel je po stopnicah in mimo naju. Ker na moje vprašanje ni odgovoril, sem šel za njim. Po nekaj deset metrih se je zgrudil. Drugi so se morali umakniti iz gornjih prostorov. Zbrali smo se okrog ranjenega Juge, da ga odnesemo, tedaj pa je pričelo pokati na nas skozi okno. Ustrelil sem vanj in streljanje je takoj ponehalo.

Juga smo odnesli v prvo hišo, precej daleč od Češnjice. Videli smo, da je težko ranjen skozi prsi, vendar so ga kljub temu nesli dalje v sosedno vas in ga dali v oskrbo zanesljivim ljudem. Naslednji dan smo zvedeli, da je umrl.

Pri tej akciji je bil lažje ranjen tudi Stane Kersnik, ki pa je na srečo kmalu ozdravel.

Jug je bil udeleženec borbe na Partizanskem vrhu. Pozneje je bil na Pokljuki v gorjanskem vođu Cankarjevega bataljona. Preden je šel k partizanom, je delal na eesti Lesce—Zirovnica med Primorci, ki so se bili pred fašizmom umaknili iz Italije v Jugoslavijo. Kasneje so vsi padli v partizanih.

Jaku Bernardu in tovarišem, ki so z njim hodili po Selški in Poljanski dolini, se je posrečilo dobiti pri ljudeh 4 mitraljeze — češke zbrojevke in nekaj municije, s čimer si je bataljon precej opomogel.

Kmalu po akciji v Češnjici je Cankarjev bataljon izvedel akcijo v Savnikovi tovarni v Skofji Loki. Tam so naši borci Jože Gregorčič, Stane Bokal, Franc Konobelj, Albin Zemva, Ivan Tomazin, Franc Grilic in Andrej Zvan zaplenili volnene jopice in puloverje, ki so bili namenjeni za nemško vojsko. S to akcijo si je bataljon precej pripravil za zimo.

Pred akcijo na nemške telefoniste v Češnjici je en vod bataljona požgal most v Praprotnem v Selški dolini.

Cankarjev bataljon je bil na Mohorju skoraj dva meseca. Bataljon je štel več kot 60 borcev, zato smo okoliške vasi glede hrane precej izčrpali, tako da smo hrano morali iskati tudi drugod (mlin v Zapužah, mesnica v Duplah, sir s Pokljuke itd.).

Nemci so bili prepričani, da je bataljon nekje na Jelovici, in so zato hajkali predvsem tam. Niso predvidevali, da smo nižje — v bližini Mohorja. Za to smo se imeli v veliki meri zahvaliti Zagarjevemu vplivu, ki ga je imel pri ljudeh kot nekdanji učitelj na Srednji Dobravi in kot star komunist. Ko smo bili tam, so Nemci postavili k smrekam za ustrelitev dva domačina, ki sta drvarila v bližini našega taborišča, ki pa nas nista izdala. O tem sta nas takoj obvestila. Šli smo v zasedo, ker pa so šli Nemci v drugo smer, ni prišlo do boja.

V prvi polovici decembra 1941 sem bil od komande Cankarjevega bataljona z Andreev Zvanom, Stanetom Bokalom, Francem Benigarjem, Francem Grilcem-Brinarjem in Lojzom Knafličem določen za organizacijo vstaje v okolici Gorij—Bleda in Bohinja, dočim so bili za vstajo v okolici Jesenic in Zgornjesavski dolin določeni Polde Stražišar, Stane Sekardi in Ivan Vovk, Franc Konobelj iz Jesenic in Albin Zemva iz Blejske Dobreve, v tem ko se šestega ne spominjam več.

Štab nam je za vstajo dodelil dva mitraljeza (češke zbrojevke), večinoma pa smo imeli tudi puške mavzarice ter nekaj bomb in pištoli.

Vstaja sama pa je bila že večkrat opisana.

REŠITEV KRIŽANKE »COLOR« ŠT. 40»

Maja, Mito, se Testa, era, šamot, Yma, ortoped, pet mornar, boem, Svilanit, Katja, Ota, Tomaj, ID, polt, Gita, Dural, korol, Akita, enica, Iber, IP, Natan ski, ataka, oplatin, KL, ost, Rapa, egalit, Atene Arosa, gen, red, TT, ariman, boks, Anit, mu, Armin, Niko, EK, irh, tovarna, leguani, Izansko, Tara, AN

Nagrade v vrednosti 250.00 din — izdelke tovarne »Color« iz Medvod prejmejo: Gorjup Martina Marušičeva 4 — 66330-Piran, Opeka Franc, Trška gora 16 — 68222 Otočec ob Krki Nosan Miki, Pomišičev trg 17/II — 69000 M. Sobota, Dražumerič Franc, Val'avčeva 9 — 64000 Kranj

Tovarna »Color« bo nagrade sama razposlala — za kar se jim najlepše zahvaljujemo.

Uredništvo in uprava

fotografija z vprašajem

V prejšnji, 42. številki (TV-15 z dne 12. oktobra 1972) smo objavili fotografijo tovarišev z brzostrelkami. Domnevali smo, da gre za kakšen štab ali oddelek glavnega štaba. V našem uredništvu se je zgledil Vladimir Prežl-Lado. Iz njegovega pojasnila sklepamo, da gre za spremljevalce članov Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, fotografija pa je nastala na Črmošnjicah. Vladimir Prežl je na fotografiji prepoznal naslednje tovariše: tretji od leve proti desni je Tonček Dobrilovič, spremljevalec komandanta Franca Rozmana-Staneta, ki je padel ob eksploziji, zaradi katere je preminul tudi komandant Stane, poleg njega, četrti z leve je Vladimir Prežl-Vlado, peti z leve pa je Jože Burja-Svarun, spremljevalec političnega komisarja glavnega štaba Borisa Kraigherja-Janeza. Tovarišu Prežlu se za podatke najlepše zahvaljujemo.

Danes objavljamo novo nepojasnjeno Jakčevo fotografijo. Na njej je skupina tovarišev brez orožja. Morda gre za okrevance kake roške partizanske bolnišnice. Prosimo, da nam o tem pošljete točnejše podatke!

Fantje, rečem vam, da bi tenko piskali...

Pri Zavodu BOREC je izšla knjiga **KOMANDIRJEVA POVEST**. Avtor je priljubljeni partizanski pisatelj **Matevž Hace**. Knjiga je vezana v platno in stane 82.— dinarjev.

»Fantje, rečem vam, da bi tenko piskali v tej revoluciji, če bi ne bilo dobrih kmetov in kmetic, ki nam dajejo hrano in pi-jaco. Bog ve, koliko dajeja moja mati in oče na Dolenjskem,« je mirno dejal načelnik Gregor.

»Kaj, če ne bi dali, bi si pa sami vzeli,« je posmehljivo dejal mlajši vodnik, ki je bil pred vojsko študent in kmetov ni maral. »Rečem vam, vzeli bi, pa amen.«

»Lahko je vzeti, toda vprašam te, koliko časa bi jemali. Vzameš enkrat, dvakrat, lahko tudi desetkrat. Ljudje bi pa daleč naokrog izvedeli, da smo pobrali Strletu, Lesjaku, Markovim in drugim. Kmetje bi začeli skrivati krompir, mast, moko, sadje, mošt, žganje, slanino in druge dobrrote.«

»Lahko bi potolkel po mizi in zakričal: Boste dali ali ne za slovensko partizansko vojsko!« ga je prekinil študent.

Načelnik Gregor je posmehljivo nadaljeval: »Prideš v tako vas, ki so jo naši po nepotrebnem olajšali. Kmetje stoje pred hišami ali pred hlevskimi vrati. Gledajo te izpod čela, sovražno in hladno. Intendant skače okrog. Četne patrulje gledajo v hleve, svinjake in kurnike. Zadnje živinče ne smeš vzeti. Nimamo, in nikjer ni nič, še vojska ne vzame, ti reče kmet ali njegova žena. Mulci ti kažejo jezik in te pisano gledajo. Starejše ženske pa regljajo: Vaši tovariši so nam že vse pobrali. Svinje nimajo vsak mesec mladih, ječmen in pšenica ne rodita trikrat letno, pa tudi mi moramo živeti. Masti nam je že zmanjkalo, olja in sladkorja ni v trgovinah. Ja, če ste že v gozdu, bi ja v poletni dobi nabrali žira in ga stisnili za zabelo.

Načelnik Gregor je vzel drugo jabolko iz peharja in nadaljeval: »Tovariši, ne mislite, da sem vam to povedal zato, ker sem sam na kmetih doma. Moj oče je kmet in v moji vasi je šestdeset odstotkov partizanov. Štirideset odstotkov je za bele. Taka je reč v naših krajih.«

»Kaznovali bi vse skrivace, ki so bili prej pri belih,« je dejal komandir Zevnik in vrgel ogrizek v vrata.

»No, saj nisi doma, da mečeš ogrizke v vrata,« ga je opozoril Gregor.

Komandir čete Zevnik je temno pogledal okoli sebe in trmasto dejal: »Rečem vam, da bi bil jaz za kratek postopek. Ustreliti bi dal takoj po vojni vse, kolikor bi jih ostalo.«

»Hm, tako malo nas je Slovencev, da bi se kmalu iztrebili, če bi ne znali odpustiti,« je tiho dejal Gregor.

»Neusmiljeno bi jih kaznoval,« je trma-

sto vztrajal komandir in potresel z brzo-strelko v roki.

»Kam bi le prišli v tej revoluciji, če bi se med seboj tako neusmiljeno klali,« je trdo dejal načelnik Gregor. »Sicer pa velja odločba brigadnega in divizijskega štaba, da je potrebno vse dezertarje in skrivace vključevati v enote. Jaz bi šel pri tem še korak dalje.« Gregorju so veselo pomežnik-nile oči: »Bratom Hrvatom bi dejal: Vi nam dajte dvesto vaših borcev, mi vam pa damo v prevzgojo svojih dvesto in čez pol leta bi videli, kdo ima večje uspehe — mi ali vi!«

»Potem bi šele ušli in se zbunkali,« je vzkliknil komandir Zevnik: »To bi jo privrnali iz čet, pa ne k ustašem, ampak kar prijurili bi domov. Ja no, pri nas je več hrane, boljša zdravniška pomoč, več snage in higijene. Rečem vam, da od sto ne bi ostali trije v enotah Gorskega kotorja. Pokrajina od Prezida do Bosne in morja je obubožana, opustošena in brez hrane. Belčki so pa rejeni. Trikrat na dan jim dajo jesti. Da bi pa pomiloščeni belčki dali kaj na bratstvo in dobro sosedstvo, tega ne bomo doživeli v tem stoletju, morda nekdo njihovih otrok otroci čez kakšnih dvesto, tristo let, vam rečem!« Zevnik je končal, zazehal in udaril po zadnjici sosedovo dekle, ki je prinesla v sobo lonc ječmenove kave in lončke za kavo na zelenem pladnju. Dekle se je namrdnila, ostro pogledala Zevnika in dejala:

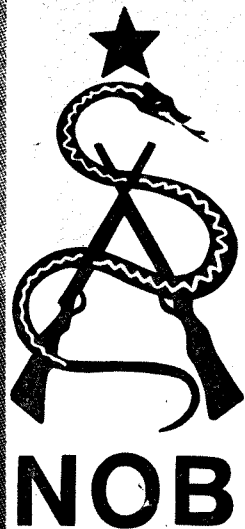
»Tovariš, saj nisem ne vaša dekle ne znanka, da me božate zadaj. Tako se ne dela!« Dvignila je lepe, črne oči h Gregorju, kakor da bi pri njem iskala potrdila za svoje besede. Obrnila se je, vzela prazen pehar z mize in hitro odšla iz sobe...

»Že večkrat sem ti dejal, tovariš Zevnik, da ne prijemli in ne otipavaj tako žensk, s katerimi se ne poznaš. Kaj si bo neki mislila dekle o nas. Onečedimo jim sobo. Jest nam dajo in piti, pa taka drznost. Rečem vam, imeti moramo spoštovanje do kmečkih žen in deklet, vdov in stark. Ljudje v teh krajih so občutljivi. Mislim, da lahko pokažemo, da smo res ljudje, obzirni in spoštljivi, pa nas bodo radi imeli.«

Ko je Gregor končal, je začel hoditi po sobi gor in dol. Nenadoma pa je rekel: »Sicer pa, kaj bi vam jaz govoril kot kak komisar!« Potrkal se je po čelu, se obrnil in spet sedel. »Tovariši, rečem vam, da bo po vojni toliko deklet, da boš prekleto premislil, katero boš vzel pod roko ali na roke. Vse se bo hotelo doživeti: naše in bele, mlade in starejše. No, dovolj o tem, zdaj preidimo na razmere v četah. Poroča naj komandir prve čete o oborožitvi, strelivu, obleki, čevljih, zdravstvenem stanju in morali.«

Komandir France se je podrgnil po čelu, premaknil se je na stolu in začel počasi

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Otmar Potrč

Rodil se je 19. novembra 1905 v Vintaroveh pri Ptuj. Študiral je v Zagrebu in Gradcu, kjer je leta 1936 promoviral. V Gradcu je sodeloval v naprednih študentskih krožkih. Služboval je predvsem v mariborski splošni bolnišnici. Leta 1941 so ga Nemci zajeli in poslali v vojno ujetništvo v Nemčijo, kjer je bil do začetka leta 1943. Naslednje leto so ga madžarski fašisti poslali iz Murske Sobote najprej v Dachau, nato pa je bil interniran v Flossenbürgu na Bavarskem. Ko so selili zapornike v drugo taborišče, je bil transport bombardiran in ubilo je tudi dr. Potrča.

in jecljajoče: »Nisem kriv, da jih je toliko ušlo, mater jim pasjo! Pred ofenzivo je četa štela stopetdeset mož, od tega je bilo osemindeset pomiloščenih belčkov. Mater jim pasjo, če rečem...«

»Pusti pasjo mater in poročaj, kako je bilo,« je osorno dejal načelnik Gregor.

Komandir France se je ugriznil v spodnjo ustnico in jecljaj naprej: »Glave so skupaj tiščali in izginjali zdaj eden, dva trije, pet, nazadnje jih je ušlo trideset, tako da sta od njih ostala samo dva, vse drugo je ušlo k hudiču. Nisem kriv, samo tile ženski obiski... pa še sorodniki so jih obiskovali. Vedno sem jim rekel, če bo kateri ušel, ga bom poiskal po vojski in obesil na hruško ali jablano, smreko ali

javor, to sem jim govoril. No, komisar, da bi strela, jim je govoril o tem, kako je nastal človek iz opice. Smejali so se mu, ja, to vam rečem. Mene so se bali, kaj se me ne bi, ko sem jim govoril o kazni. Mor-da sem tem kujonom stokrat dejal: Mi, ja, samo mi bomo zmagali. Govoril sem jim, da bi jih moralo v oči zebsti. Še porajtali niso za moje besede. Rečem pa, če jaz katerega dobim, ga bom kar sam ustrelil ali obesil, ardigata, da ga bom. Zdaj šteje moja četa dvainšestdeset borcev, pa se vojskuj s tako malo četo. Saj, če bi ušli, pa puške pustili, ne bi nič rekel, ja, naj gredo k hudiču. Tako pa so nas olajšali še za pištole,

Konec na 16. strani

Razkrinkana ustaška drhal

Po ugrabitvi švedskega letala je bilo za švedsko javnost med drugim zlasti zanimivo, da so jo opozorili tudi na to: Ugrabitelj, Tomislav Rebrina, je imel letos 24. aprila besedo v švedskem listu »Göteborgs Posten«; dali so mu priložnost, da se je v obsežnem intervjuju širokoustil, kaj meni o predlogu Ursa Hauserja in Björna Pettersona, zastopnikov švedskih sindikatov (Landsorganisationen), naj bi Švedska sklenila z Jugoslavijo pogodbo o izročanju (ekstradiciji) hudodelcev. S to ureditvijo bi naj preprečili ustaško teroristično dejavnost na švedskem. Rebrina se je zgražal, češ kako more švedski sindikat zagovarjati ta predlog, po katerem bi Hrvate na švedskem izročali Jugoslaviji! Dejal je, da tega »ne morejo prenesti« in da »so silno vznemirjeni«. Grozil je, da bodo izstopili iz sindikata.

Tako je tedaj švedski časniki omogočili ustašu Rebrini, da je govoril v imenu vseh Hrvatov in da je ustaše istovetil s Hrvati. Rebrina je tedaj celo »pogumno« trdil, da bi uresničitev takšnega predloga pomenila vmešavanje v švedske notranje zadeve, češ da je to švedsko vprašanje, ki ga mora urediti Švedska sama; pogodba o izročanju hudodelcev pa bi omogočila Jugoslaviji, da bi posegala v švedske zadeve, v švedsko notranjo politiko!

Tako se je švedska »demokracija« lahko proslavila še s to nezaslišano sramoto, da ji je lekcijo bral o tem, kaj je pravzaprav demokratično in kaj so demokratični sindikati — eden najhujših ustaških, to se pravi fašističnih hudodelcev. Ali so se vsaj zdaj zamislili nad tem?

Pošteno švedsko javnost je po vsem tem, kar je zvedela o pravi, hudodelski naravi ustašev kot neofašistov, čakalo še eno presenečenje. Zdaj, po ugrabitvi letala in pobegu ustašev v Španijo, je švedski časniki »Fib aktuel« objavil novico, ki je vzbudila odmev po vsem svetu.

Ta novica pa je kratko nič več in nič manj: Göteborgska policija je že 29. junija vedela, da so ustaši sklenili ugra-

biti letalo, kakor so to storili po treh mesecih! Policijo je na naklep ustašev opozorilo uredništvo časnika »Fib aktuel«!

Ta jist je zdaj o vsem tem objavil obširen sestavek. Izgovarja se, zakaj ni o tem poročal poprej, tedaj, ko bi mogoče hudodelsko nakano preprečili, češ da bi to utegnilo zelo škodovati prometnim podjetjem, letalskim družbam in potniškemu prometu na morju — številni potniki bi dobro premislili, preden bi se odločili za potovanje. Sicer pa je bila poučena policija, tako da mora prevzeti največjo odgovornost. Policiji so sporočili natančno, kaj se bo zgodilo, če ne bo posegla vmes. Sporočilo policiji se je glasilo:

»Ugrabitev bo vodil mednarodni pustolovec hrvaškega rodu, ki govori angleško. Ze poprej se je »odlikoval« pri atentatih, sabotajah in ugrabitvah.«

Policiji so sporočili celo, kako se piše ta »pustolovec hrvaškega rodu«. Toda kaj je ukrenila policija? Ali si je še bolj skrbno prizadevala varovati zaupano skrivnost kot pa uredništvo »Fib aktuel«?

Švedi so zdaj lahko prebrali, da je nekaj dni pred ugrabitvijo letala prispel iz Sydneya, iz Avstralije, na Švedsko neki emigrant (ustaš) in stopil takoj v stik z vodilnimi skrajneži. Pri enem izmed njih je celo prenočeval. Ni bilo tudi naključje, da so »neznanici« skrajneži prav 16. septembra, ko so na švedskem ugrabili letalo, tudi v Avstraliji podtaknili bombe pri turističnih agencijah, ki sodelujejo z Jugoslavijo. Švedski časniki je opozorili, da je bil potnik iz Avstralije tesno povezan z ugrabitelji letala.

Göteborgska policija je zdaj zaslila tega tolovaja, s kakšnim namenom je pravzaprav prispel na Švedsko. Izgovarjal se je, da je v Sydneyu na letališču pomotoma stopil v letalo, ki je bilo namenjeno v Skandinavijo, medtem ko je bil sam na potovanju v New York. Drugih skrivnosti iz tega zaslisevanja policija ni hotela izdati, tako da ni bilo objavljeno niti ime »skrivnostnega potnika«.

Švedski časniki pa se je vendar na široko razpisal o ustaških hudodelcih in zlasti o Rebrini, vodji ugrabiteljev letala. Tako med drugim opozarja, da je Rebrina imel »zlasti dobre zveze z močno ustaško skupino v Avstriji«. Da, v Avstriji, s tistimi ustaši, o katerih avstrijske oblasti »niso prav nič vedele«, kaj šele, da bi jim bilo

znano, da so se ustaški razbojniki pripravljali v Avstriji na svoj »izlet« v Jugoslavijo, kjer pa so dobili, kar so iskali.

Policija je zdaj vendar zaprla »Hrvatski klub« v Göteborgu, kjer je bilo loglo ustaških razbojnikov. Zaslisevala je tudi več ustaških organizatorjev. Policijski uradnik Bjorkman je izjavil, da zdaj te sumljive dobro nadzirajo, a ti hočejo veljati seveda za nedolžne, češ da nimajo nič skupnega z ugrabitelji letala.

Policijski uradnik Bjorkman je dejal, da bi bilo treba preudariti, ali bi ne kazalo poslati takšne sumljivce v Jugoslavijo, »ne glede na to, kaj bi jih utegnulo doleteti«. Zlasti pa bi morali poostri nadzorstvo nad ljudmi, ki prihajajo na Švedsko. Zdaj je ta nadzor zelo pomanjkljiv, tako da se lahko hudodelci kar sprehajajo čez mejo med skandinavskimi deželami.

Uredništvo švedskega lista je naslovilo tudi vprašanje na policijo, kaj je ukrenila, ko je dobila sporočilo letos junija, da se pripravlja ugrabitev. Bjorkman je odgovoril kratko: »Zadevo smo izročili varnostni policiji.«

Švedska varnostna policija je zadnje čase zbrujala več zanimanja med ljudmi, ker je izšel roman švedskega publicista in novinarja Okeja Ortmarka »Švedska 1982—83«. V tej knjigi je Ortmark v obliki romana napovedal zelo žalostno prihodnost Švedske. Pisatelj opisuje, kako varnostna policija vtika nos prav povsod, vohuni, prisluškuje in nadzira slehernega človeka, celo vladnega predsednika in vso vlado. Policijski načelnik sanja o tem, kako bi dosegel popolno nadzorstvo nad vsem ljudstvom in da ima v rokah mladega vladnega predsednika, ki mu je ugledil pot do tega mesta, ko so pri demonstracijah proti vojni v Vietnamu ubili prejšnjega predsednika. Med vsem tem v romanu opisanim dogajanjem so še zmeraj na oblasti socialdemokrati, a so se popolnoma odtujili ljudstvu.

Pri švedski televiziji so želeli, da bi bivši priljubljeni švedski vladni predsednik Erlander povedal svoje mnenje o Ortmarkovem izzivajočem romanu, a je zavrnil, da bi nastopil na televiziji, o romanu pa sicer sodi, da je »klatvrno, ceneno blago«. Podobnega mnenja je tudi sedanjí predsednik Palme, ki je pripomnil, da je fabula romana takšna, kakor da je on ubil prejšnjega predsednika... Skratka, Ortmarkova knjiga je dvignila mnogo prahu, saj je po svoje zelo značilna za politične razmere na švedskem in se dotika perečega vprašanja, kam plove Švedska.

K O N E C

mi vsi VARČUJEMO

PRI.....

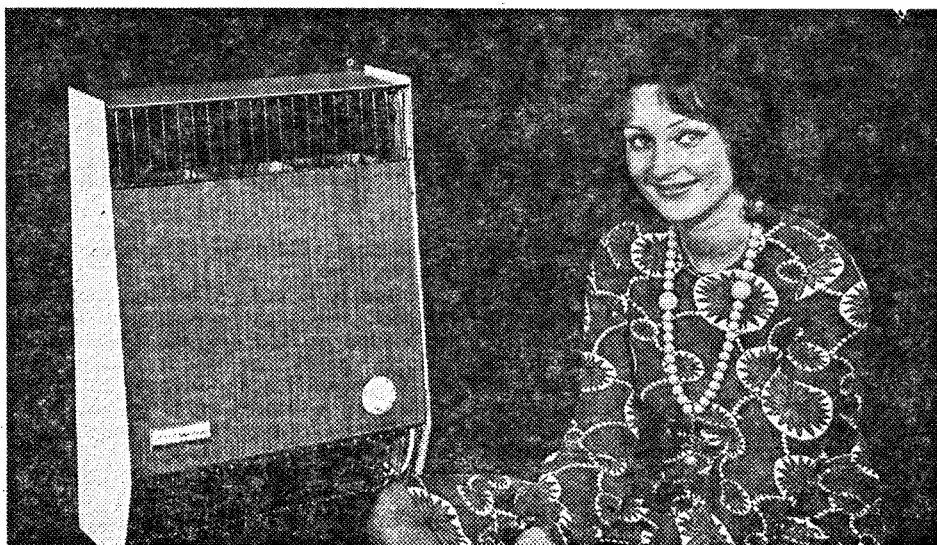

DOLENJSKI BANKI IN HRANILNICI v Novem mestu

in poslovnih enotah v KRŠKEM, METLIKI,
NOVEM MESTU in TREBNJEM

- kjer zbirajo hranilne vloge in jih obrestujejo od 7,5 do 10-odst.
- vodijo žiro račune in devizne račune občanov
- opravljajo devizno-valutne posle in odkup ter prodajo deviz
- dajejo kredite za stanovanjsko gradnjo, pospeševanje kmetijstva, obrti in turizma na podlagi namenskega varčevanja
- odobravajo kratkoročne in dolgoročne kredite
- opravljajo vse druge bančne posle

Zaupajte DBH svoje denarne zadeve, saj je to vaša banka.

PREDNOSTI:

- HITRO OGREVANJE PROSTORA
- MOČNO KONVEKCIJSKO ZRAČENJE
- BREZŠUMNO VLAŽENJE ZRAKA
- ZUNANJE PLOŠČE PEČI HLADNE
- NI IZZAREVANJA NA OSTALE PREDMETE
- MOŽNOST NAMESTITVE: NA STENO, OB STENO ALI OB POHIŠTVO

LIBELA

LIBELA-CELJE

LIBELA - konvektor

MARIBORSKA CESTA 1 a
63000 CELJE, telefon: 21 - 41

PROMETNA DEJAVNOST: mestni promet v Ljubljani in na Jesenicah. Medkrajni potniški promet v Sloveniji in drugih republikah. Tovorni promet s tovornjaki in specialnimi vozili v tu- in inozemskem prometu. Poslovalnice so v Celju, Mariboru, Kopru, Radencih, Trbovljah, Zagrebu in Beogradu.

HOTELSKA DEJAVNOST: Bled — GOLF hotel, PARK hotel, Gozd Martuljek — hotel ŠPIK, Velika planina — hotel ŠIMNOVEC, Ljubljana — pension VIATOR, Kotlje — hotel RIMSKI VRELEC, Prevalje — pension POLJANA, Črna — hotel PLANINKA, Metlika — hotel BELA KRAJINA, Semič — hotel SMUK, Črnomelj — hotel LAHINJA, restavracija GRAD.

VIATOR ima sistem žičnic na Veliki planini, na Španovem vrhu in v Gozdu Martuljku

**PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA**

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

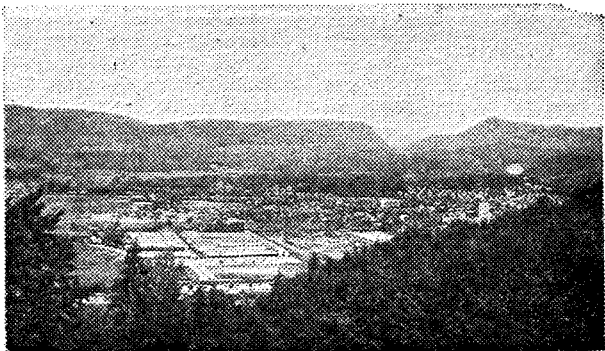
gorenje

JE NAŠLO POT DO LJUDI,
LJUDJE SO NAŠLI SREČO.

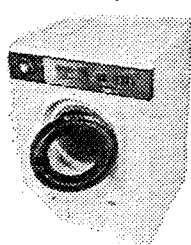
Iz velikih proizvodnih hal Gorenja prihajajo vedno novi stroji, čedalje bolj izpopolnjeni. Tehnika gre tudi na tujem področju svojo pot.

Pri vseh gospodarskih aparatih Gorenja velja skupno pravilo: lepota, kvaliteta, ekonomičnost...

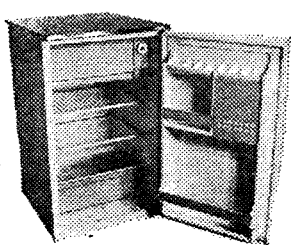
Delo s stroji Gorenja je pesem. To je lepa in prikopna pesem, ki osvaja čedalje več src, čedalje več gospodinjstev pri nas in v tujini.

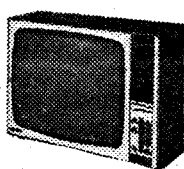
Štedilnik GORENJE
tip EP 548
Cena 1337 din

Pralni stroj GORENJE
tip 664 BIO - S
Cena 3341 din

Hladilnik GORENJE tip H 715, 135 lit.
Cena 1276 din

TV - Gorenje avtomatno 900
Cena 3780 din

LEPOTA • KVALITETA • EKONOMIČNOST • ZADOVOLJSTVO

INSTANT NAPITKI

- čaj
- limonada
- kakao
- mešanica za belo kavo

DELAMARIS IZOLA

Zapustil nas je generalmajor dr. Marjan Morelj

V Beogradu je 5. oktobra 1972 umrl po daljši bolezni generalmajor sanitetne službe, profesor na Vojaško medicinski akademiji, dr. Marjan Morelj. Rojen je bil 1916 leta v Zalem logu na Gorenjskem. Promoviral je 1941 in se povezal v NOB februarja 1942 ter že 21. maja 1942 vstopil v Zapadno dolenski odred. Tedaj je bil med prvimi petnajstimi zdravniki, ki so iz Ljubljane odšli k partizanom. V tem odredu in v Tomšičevi brigadi je bil v 1942 letu bataljonski sanitetni referent, v začetku 1943 pa sanitetni referent v Gubčevi brigadi. Mesec dni je bil nato upravnik v partizanski bolnišnici v Zumberku, od tam pa je odšel v hrvaške enote. Bil je upravnik bolnišnice v Korenici in divizijski sanitetni referent v 8. kordunaški in v 13. primorsko goranski diviziji. 1. marca 1944 se je vrnil v Slovenijo v sanitetni oddelek glavnega štaba in bil do osvoboditve sanitetni referent zaledja 7. korpusa.

Te odgovorne funkcije, požrtvovalnost, marljivost in vestnost pri zdravniškem delu so mu prinesle velike izkušnje, tako da je takoj po vojni in vse do smrti bil še na

odgovornejših položajih v sanitetski upravi DSNO-ja in od leta 1952 načelnik Higijenskega zavoda Vojaško medicinske akademije v Beogradu. Od leta 1946 je bil tudi glavni epidemiolog JLA. Njegovo povojno strokovno delo je bilo posebno usmerjeno v higiensko epidemiološke vede; v organizacijskem in raziskovalnem neumornem delu je postal priznan strokovnjak, znan tudi izven Jugoslavije, ter bil član mnogih domačih in tujih znanstvenih forumov. Objavil je desetine razprav, ter sodeloval v pisano učbenikov iz preventivne medicine.

Skoraj vso povojno dobo je živel z družino v Beogradu in prav zadnje čase delal načrte, kako bo odslej živel in delal v Ljubljani. Smrt ga je neusmiljeno iztrgala v 58 letu življenja.

Številni vojni in drugi tovariši so ga na zadnji poti spremlili iz Beograda v Ljubljano, kjer je bil pokopan z visokimi vojaškimi častmi in ob iskrenem, globokem sožalju svojih stanovskih kolegov, posebno pa svojih iskrenih partizanskih tovarišev in prijateljev.

Marjan Morelj (levi) kot partizan leta 1944

Ne Slavko Kovač, ampak Slavko Kunovar-Lado

V Zborniku dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, 6. del, 5. knjiga, je trikrat omenjeno ime Slavko Kovač, vsakič med opombami kot razlaga za partizansko ime Lado.

Prvič na 29. strani, kjer je seznam padlih 19. januarja 1943 na Kostonjski planini. Tam je Lado omenjen kot komisar bataljona. Drugič v poročilu štaba IV. operativne cone glavnemu poveljstvu o reorganizaciji enot od 19. januarja 1943, ko štab cone še ni vedel za žrtve na Kališah. Tudi tedaj je Lado omenjen kot komisar Kamniškega bataljona. Tretjič pa v poročilu štaba Kamniškega bataljona štabu štajerske operativne cone od 17. februarja 1943 o spopadih na Kališah in v Lašni, kjer pa je omenjen Lado kot komisar Kokrškega bataljona.

Kako je prišlo do tega, da je uredništvo Zbornika sklenilo proglasiti Lada za Slavka Kovača, ni znano, nedvomno pa je podatek napačen in ga je treba popraviti. Zaradi tega bržkone vsa povojna leta Kunovarjevi svojci, ki so izgubili poleg Slavka še njegovega brata Franca, za Slavkom niso našli nobenega sledu, niti kje je padel niti kje je pokopan.

Razen treh poročil naših štabov pa Lada omenja tudi nemški dokument, zaslišanje Petra Blažiča-Melhorja od 26. novembra 1942. Tedaj je Blažič Nemcem izpovedal, da je komandir 1. čete Kokrškega bataljona in obenem komandant Kokrškega bataljona Ivan Vamberger-Fajfar, komisar pa neki Lado, star 28 let, doma z Ježice pri Ljubljani, star približno 28 let, nato opisuje njegovo postavo.

Lada pa se spominjajo tudi nekateri borci Kranjčevega bataljona in sploh II. grupe odredov, med njimi Elidija Puhar-Lajdi. Ta je bila z njim na Koroškem, ob spopadu

nad Robežem. Tedaj sta izgubila zvezo z bataljonom in začela iskati možnost za vrnitev čez mejo. Naletela pa sta na zaupnika OF Franca Weinzierla, ki ju je spravil na Obirsko in nato v Kokrški bataljon, kamor sta prispela 12. septembra, dan pred Udinborštom. Lajdi se spominja, da je Lado ostal pri Kokršanih, sama pa je odšla proti Kamniku.

Iz pričevanja svojcev, zlasti brata, lahko sklepamo, da je Slavko ostal tam, kjer je pred tem v Kokrškem bataljonu poveljeval njegov brat Franci, ki je pred odhodom k partizanom delal na Javorniku pri Jesenicah.

Drugače pa je bil Slavko Kunovar-Lado star 24 let, po poklicu ključavničar (od tod mogoče pomota, saj sta ključavničar in kovač precej sorodna poklica). Tik pred odhodom k partizanom maja 1942 se je poročil. Priključil se je II. grupi odredov na Polici in kmalu postal mitraljezec. Pred odhodom k partizanom je delal na Ježici, kjer je živel vsa družina, v terenskih organizacijah in bil zaradi tega politično precej razgledan. Zaradi tega je verjetno raz-

meroma hitro postal komisar, ko je ostal v Kokrškem bataljonu. Brat Ivan Kunovar je pred letom dni umrl kot predsednik ZZB občine Ljubljana-Bežigrad.

Zanimivo je tudi, da Ladovo in Lajdino popotovanje po Koroškem omenjajo tudi Nemci v gradivu o procesu proti skupini partizanskim sodelavcem v Selah in okolici. Kot je znano, so na tem procesu obsodili na smrt z obglavljenjem 13 obožencev, druge pa na zaporne kazni. Znani so še trije nadaljnji procesi sodelavcem, ki so sledili poleti 1943. Francu Weinzierlu so skrivanje obeh partizanov šteli še posebno v obremenilno okoliščino. Iz gradiva pa je znano tudi to, da se je Lado vrnil kasneje še enkrat na Koroško (verjetno ob koncu oktobra ali v začetku novembra) ter prek županca, Mrharja in drugih organiziral zbiranje denarja za partizane. Tedaj se je Lado vrnil na Koroško nedvomno že kot bataljonski oziroma četni komisar in se kot tak v skladu z načinom takratnega delovanja gorenjskih partizanov veliko ukvarjal s terenskim političnim delom.

Kot je znano, padli na Kališah počivajo v Stranjah pri Kamniku. Ob priložnosti bi bilo potrebno poskrbeti, da pride na spomenik pravo ime padlega Lada, s pravim imenom Slavka Kunovarja.

MILE PAVLIN

Prvi žrtvi fašistov v Beli krajini

Medtem ko so fašisti v začetku okupacije leta 1941 v Beli krajini nastopali kot nekakšni dobrotniki, so kmalu pokazali tudi svoj pravi obraz. Zlasti po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo so pričeli izvajati represalije, predvsem proti najbolj zavednim Slovincem in tistim, o katerih so sumili, da imajo kakšno zvezo s KP ali da so njeni simpatizerji. Pri tem svojem »poslanstvu« so si se ve poiskali pomočnike, ovaduhe in sodelavce. Te so našli predvsem pri Kočevarjih, ki so živeli na severozahodu Bele krajine, našli pa so jih tudi med posamezniki, med starimi zagrizenimi klerikalci in raznimi propalci.

Prve žrtve fašističnega nasilja — že v prvem letu okupacije — so bile žrtve tega sodelovanja fašistov in domačih hlapcev. Prva sta bila 28. oktobra 1941 ustreljena ob cesti med Sinjim vrhom in Vinico (v kraju imenovanem Razvanje) Franc Špehar iz Gorice in Miha Mukovec s Hriba. Franc Špehar je bil že pred drugo svetovno vojno znan kot revolucionar in voditelj kmečkih množic, po poklicu kmet. Kjer se je pojavil med ljudmi, jih je znal navdušiti za napredne ideje.

Bil je član KPS. Miha Mukavec ni bil toliko znan po politični opredeljenosti, je pa na vsakem koraku kazal odkrit prezir do predvojnega protifašističnega oblasti in potem tudi do fašističnega okupatorja. Na kraju, kjer sta bila ustreljena, je skromno spominsko obeležje (na sliki). Bila sta prvi žrtvi fašističnega nasilja v Beli krajini. P. ROMANIČ

DELEGACIJA ČEŠKOSLOVAŠKIH BORCEV NA OBISKU PRI NAS

Kot gost zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije se je pri nas mudila delegacija Zveze protifašističnih borcev CSSR. Poleg Beograda so člani delegacije obiskali še Kragujevac, Kladovo, Titograd, Hercegnovi, Kotor in Dubrovnik.

Ko se je delegacija mudila v Beogradu, jo je sprejel Fadil Hodža, član izvršnega biroja predsedstva ZKJ. V uradnih pogovorih s člani delegacije iz CSSR so v imenu ZZB NOV sodelovali predsednik Marijan Cvetković, generalni sekretar Dušan Sekić, sekretar komisije za mednarodno sodelovanje ZZB NOV Branko Golović ter podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Srbije Dušan Đurđić.

VABILO NA KOMEMORACIJO

Zveza združenih borcev NOV občine Skofja Loka organizira v počastitev padlih borcev na DAN MRTVIH — 1. novembra ŽALNO KOMEMORACIJO, ki bo v sredo, dne 1. novembra 1972 ob 9. uri pred domom ZB v Skofji Loki.

Zveza združenj naproša in vabi vse prebivalstvo, posebno pa mladino, da se v čim večjem številu udeleži komemoracije in s tem izkaže priznanje vsem padlim žrtvam.

VABILO

Vabimo vse borce na odkritje spominske plošče, otvoritev doma občanov in odkritje doprsnega kipa prvoborceu Avgustu Barletu-Ambrožu, članu PK KPS za Gorenjsko, ki bo v nedeljo, dne 29. oktobra, ob 9.30 uri pri osnovni šoli v Sori.

ODBOR

dobro je, če veste

OPICE HODIJO NA SPREHODE V SMOTRNM VOJASKEM REDU, kakor so ugotovili južnoameriški naravoslovci o opičjih čredah, ki živijo v velikih narodnih parkih (rezervatih). Ko se opice odpravijo od svojega stalnega bivališča na pohod za hrano, se razvrstijo po natančno določenem redu, tako da so na čelu mladi samci, na koncu pa samice, ki imajo nalogo nadzirati okolico. Ob strani črede pa »kora-kajo« v vrsti najmočnejši samci kot stražarji.

STRADATI JE ZELO ZDRAVO ali celo edin način je da ozdraviš, če delj časa kratkomalo ne ješ — trdi in s svojim zgledom dokazuje Dimitrije Kocić iz Sutotice. Mož je upokojenec (toda ne strada zaradi tega) in že precej star. Pravi, da bi ne doživel starosti, če bi se redno in smotrno ne zdravil s stradanjem. Zdaj mu je 75 let. Bil je železniški delavec. Letos je obhajal že poseben jubilej: peindvajsetkrat je že stradal po 21 dni. Sicer velja, da človek vzdrži brez hrane največ kakšnih dvajset dni in da si po tako dolgem stradanju stežka opomore. Popolnoma brez hrane niso bili med vojno tako dolgo niti trpinji po okupatorskih taboriščih. Kocić je imel že v mladosti stalno hude težave z želodcem. Sam ni prav vedel, kaj mu je bilo. Bolezen ga je tako zdelala, da ni bil več za nobeno rabo. Potem je poskusil tudi navšet, ki ga je bral v neki knjigi. Poskusil se je zdraviti s stradanjem. Prvič je bilo zelo hudo, ker je bil že od boleznij izčrpan ter sestradan. Vendar je vzdržal tri tedne brez hrane. Potem se je čutil popolno ma zdravega. Za svoj način zdravljenja je navdušil številne znance. Sam pa ponavlja »kuro« leto za letom in se hvali, da ga to pomlaja je tri krepi.

TRI MILIJARDE 632 MILIJONOV — to število si je težko zamisliti, a toliko je zdaj že ljudi na svetu, kakor je uradno ugotovila svetovna organizacija Združenih narodov. Veliko naraščanje števila svetovnega prebivalstva — zlasti v tako imenovanih nerazvitih deželah — vzbuja že desetletja hude skrbi. Vendar je bil doslej hkrati še precej zadovoljiv svetovni industrijski in kmetijski razvoj. Tako so v desetletju od 1960 do 1970 na vsem svetu razvili industrijo in kmetijstvo za 43 %, povprečno po količini dobrin na prebivalca v deželah v razvoju, medtem ko je bilo to povprečje v razvitih deželah le 27 %. Razvitejša industrijske dežele so že bolj ali manj dosegle vrhunec gospodarskega razvoja, zato je njihov nadaljnji razvoj počasnejši kot pa v nekaterih deželah, ki šele stopajo na prag industrijskega razvoja. Toda na žalost kaže, da revnejše dežele ne bodo mogle v dogledni prihodnosti dohiteti bogatih razvitih držav. Življenjski raven prebivalcev posameznih dežel merijo s kalorijsko vrednostjo hrane. Tako vsebuje hrana prebivalca v razvitih deželah povprečno po 3450 kalorij na dan, v Alžiriji 1890, v Boliviji, Somaliji, Indoneziji itd. pa komaj 1750 kalorij. Nadaljnje pomembno merilo o življenjskih razmerah je umrljivost dojenčkov. Tako so švedski na prvem mestu po najmanjši umrljivosti dojenčkov: povprečje 11,7 na tisoč prebivalcev. Sledijo Japonska, ZDA in ZSSR s povprečjem 24,4. V Gvineji in Gabonu pa znaša povprečna umrljivost dojenčkov celo 216 oz. 226 na tisoč prebivalcev. Kljub temu število prebivalstva skokovito narašča v deželah z najslabšimi življenjskimi razmerami. V Aziji število prebivalstva naraste na leto za 2,3 %, v Afriki za 2,5 in v Latinski Ameriki za 2,9 %. V Severni Ameriki pa se prebivalstvo na leto namnoži za 1,3 % in v Evropi za 0,8 %.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

S puško po glavi

Ta rubrika je namenjena zlasti za opisovanje preprostih, mladih ljudi, ki so v času osvobodilnega boja s svojimi dejanji in nenavadnimi doživetji postali veliki, potem pa so spet postali navadni državljani kot nekdanji. Tu pišemo o klenih, neustrašnih značajih, o ljudeh, ki o sebi malo govorijo, ki so močnejši dejanja. Eden takih mladih ljudi, ki malo govore o svojem velikem prispevku za zaščito in preobrazbo človeštva, je Janez Mazi.

Janez Mazi se je nedavno tega preselil na napoj podrite bajte na Radljevu v Stari trgi pri Ložu, kjer mu je cerkniška organizacija borcev oskrbela primerno stanovanje. Sicer je Janez doma z Velikega vrha, z iste vasi kot Daki. So pa bile v tej vasi le tri partizanske družine: Gočevi, Kovačevi in Ušakarjevi. Vse drugo je bilo zapeljano in celo Mazi je najstarejši brat je zaradi tega nesrečno končal. Janez in še en brat pa sta se bojevala na drugi, pravičnejši strani barikad. A najprej poglejmo Janezovo otroštvo!

Janez Mazi se je rodil 18. aprila 1923. Pod rodnim krovom je vladalo uboštvo, zato je moral Janez že z osmim letom za hlapca. V šolo je hodil le po hipah, kakor pravi. Služil je pri raznih gospodarjih in po raznih krajih: na Mramorjem, na Velikem vrhu, v Zerovnici, Cerknici in na Unču. Zaslužil je bolj malo, vseeno pa mu je uspelo toliko prihraniti, da si je kupil harmoniko in se naučil igrati nanjo. Bil je šegav in vsi so ga imeli radi, vendar pa je bil za hlapca vse do odhoda k partizanom.

Za Janeza Mazija se je partizanstvo začelo 5. januarja 1943, ko je stopil v 2. bataljon Serčerjeve brigade. Puško je dobil takoj in tudi ognjeni krst je hitro dočeval. Da, celo hudo ranjen je bil v bojih pri Ribnici na Dolenjskem, in sicer 24. marca 1943, dva dni pred veliko partizansko zmago v Jelenovem žlebu. Zdravil se je na Ostružnici pri Kočevju vse do junija meseca. Ker je bila Serčerjeva brigada skupaj s Cankarjevo tedaj dobila nalogo, da se mora prebiti na Štajersko, je bil Janez najprej razporejen v Čubčevo. V drugi bataljon Serčerjeve se je vrnil šele julija meseca, nekaj pred ustanovitvijo prvih dveh slovenskih divizij, 14. in 15. Ob kapitulaciji Italije je šel z 2. bataljonom Serčerjeve na Golo, kjer se je potem iz tega bataljona kot jedra in iz došlih ljubljancev ustanovila 10. SNOB »Ljubljanska«. V sestavi te brigade je preživljal tegobe nemške ofenzive v oktobru in novembru 1943. Njegova enota je bila razbita in Janez se je znašel odrezan od brigade. Tako je 30. novembra 1943, dva dni pred napadom na domobransko postojanko v Velikih Laščah, prišel v 2. četo 2. bataljona Tomšičeve.

Drugi bataljon Tomšičeve je bil pred tem obračunal z domobransko posadko v Grahovem, obračuna v Laščah pa se je udeležil tudi Janez Mazi. Potem je jurišal in se bojeval v Kočevju, kjer pa sovražnikov nisimo mogli popolnoma uničiti. Janez je moral poleg puške, streliva in opreme nositi še 30 min za italijanski lahki minomet. To je bilo težko breme za malega in šibkega Janeza, toda bil je vajen, da se mu vse življenje nalagali na pleča, zato je na tistem strahovitem pohodu zdržal. Ko se je začela partizanska pomlad na Štajerskem,

je bil Janez spet merilec pri težki brezi. Moral je nositi 22 kilogramov težko »glavo« od brede, a bilj so tisto časi velikih zmag, zato je Janez kdaj pa kdaj razbegnil meh in s svojimi šegavimi domisljicami ustvarjal dobro voljo. Mnogokrat je sovražnika prikoval na tla in mnogo jih je preletel. Drugi bataljon je dvakrat zavzel Smartno ob Paki, osvojil nemški top pri Šoštanju, uničil postojanko v Ribnici na Pohorju 23. avgusta 1944. Ves ta čas je 2. bataljon veljal za najboljšega in radi tega je bil izbran, da zamenja Lackov odred na Kozjaku z one strani Drave. Tedaj pa je Janez Mazi že poveljeval vodu.

Težko je bilo slovo od brigade. Na pot proti Pohorju so iz Savinjske doline odšli v noči na 14. november 1944, Dravo pa so uspeli prekorati šele sredi decembra. Tako je Mazi postal lackovec. Kasneje je bila njegova četa poslana nazaj na Pohorje. Ta četa je vzdrževala zveze prek Drave in na drugo stran s Pohorja proti Mozirskim planinam. Mobilizirala je in pošiljala novice v brigade. Pri četi je bil Franc Bogataj-Rajko, ki je zastopal odredni štab. Prav v tej četi pa je vodnik Janez Mazi doživel najhujši dan svojega življenja.

Bilo je 4. marca 1945. Sneg v dolinah je že skopnel, a na Pohorju je še trajala ostra zima. Četa je taborila pri Klančnikovi vili (sedaj koča pri Šumniku). Imeli so politično uro v hlevu, kuhar je kuhal golaž in polento, vodnik Janez Mazi, ki je bil prišel z nočne akcije, pa je legel v hiši na posteljo za hlapca, da si odpočije pred prevzemom dežurstva. Takrat se je zgodilo tisto najhujše. Po gozdu so se priplazili Nemci. Bilo jih je samo 28, a so bili tako spretni, da jim je uspelo zabosti stražarja, patroljam pa so se bili izognili. Tako so neovirano in neopazeno prišli prav do hiše in hleva.

»Ali zate politična ura ne velja?« je vprašal komandir Urankar, ker je mislil, da ima pred sabo novince, ki je pobegnil iz nemške vojske k partizanom. »Takoji pridji sem!«

Toda namesto odgovora se je Nemec, ki je imel čelado privezano na telečnjaku, zamaknil za vogal in užgal po hlevskih vratih. Začel se je preplah in partizani so začeli med ognjem izpadati na prosto. Hudo je bilo, a bili so pogumni fantje. Devet jih je padlo, ranjen je bil kuhar in še neki tovariš. Kljub hudemu ognju pa je dežurnemu, vodniku voda Vladimirju Iršiču, uspelo skočiti v hišo in zbuditi Mazija, ki je bil razpasan. Hitro se je opravič, vzel v roke puško in bombo ter se pognal skozi kuhinjo. Okno je kar strgal z okvirja in se pognal ven. Ko se je pognal izza vogala, je za njim zalajal nemški šarec. Takrat ga je krogla samo oplazila po životu. Toda v tistem se je s treskom razletela ročna bomba in Janeza je velik drobec zadel v pogačico na kolenu. Tedaj se je izza vogala pognal Nemec in ga udaril s kopitom po glavi. Stennilo se mu je in obležal je. Nemec pa je udaril še nekajkrat. Tako močno, da je razbil kopito...

Ce se bi bilo snega, bi bilo po Maziju... »Der Bandit ist kaput,« je dejal Svab in izpod Janeza izvlekel kratko konjeniško mazverico, ga razpasal in odšel.

Janez Mazi se je prihulil v sneg in se potajil...

Nemci so v hlevu našli več kot sto nahrbtnikov. Ker jih je bilo samo 28, so jo hitro odkurili in vse se je umirilo. Tedaj je iz hiše prišel tisti stari mož, ki je bil tam za hlapca. Tudi žena je prišla. Zagledala sta Mazija.

»O, lej, tudi ta mali vodnik je padel,« je zavzdihnil mož.

Šel je tja, ker se mu je zdelo, da padli še drgeta. Prijel ga je za lase, češ ta je pa še živ...

Takrat je Janez Mazi skočil in ves mast pohitel proti gozdu. Od tam so potem prišli še nekateri. Spominja se političnega komisarja Bogataja in bolničarke Zofke. Maziju so obvezali glavo in koleno ter mu dali požirek žganja. Potem so se spravili na golaž in polento, ki se je Nemci niso utegnili niti dotakniti. Takrat se je začel ponovni nemški napad. Bogataj je Maziju vrgel dolgo italijanko in potem sta našgala proti Nemcem, kakor da je Mazi čisto zdrav. Odbila sta jih...

V bolnišnico Mazi ni maral. Metel se je po snegu za četo. Koleno ga je strašansko bolelo in vse črno je bilo, v glavi pa se mu je vrtelo. Granatni drobec pa je med pohodi po gnoju izplaval iz pogačice in kmalu se je rana zacelila.

Konec vojne je Janez Mazi dočakal na Koroškem. Potem Banat, Skopje... 16. maja 1946 je bil demobiliziran. Spet je šel za hlapca k Turku na Studenec, bil je delavec na ekonomiji in na žagi. Pogosto ga grabi vrtoglavica in na trenutke popolnoma izgubi vid, invalidnine pa nima...

Spoznal sem ga leta 1942 v internaciji na otoku Rabu. Imel je kakšnih deset let in ime mu je bilo Ludvik. V taborišče je prišel v sami srajci in hlačah, bos, razoglav in razkušan. Fašist, ki se je s puško na rami in pasjim bičem v roki sprehajal ob koloni novih jetnikov, se je kdaj pa kdaj ustavil ob njem in ga pomilovalno premeril od glave do pete. Morda je pričakoval, da bo »mali bandita« planil v jok in prosil milosti — toda Ludvik se ni ozrl vanj, ampak je boljšeal nekam v daljavo, kjer so bili zarisani na jasnem nebu medli obrisi gora.

Naslednji dan sem ga srečal ob kotlu, kjer so nam delili »mineštro«. Potem ko je prišel na vrsto, se je usedel s skodelico na tla in se začel ozirati okrog sebe, kakor da nekaj išče.

»Zakaj ne ješ?« sem ga vprašal. »Nimam žlice. Daj, posodi mi jo, ko boš pojedel.«

»Ali nimaš nobenega sorodnika v taborišču?«

»Nobenega. Ko sem se vračal iz gozda, kjer sem nabiral jagode, so me zgrabili fašistični vojaki. Pretepli so me in niso pustili, da bi šel domov. Potem so me odgnali na cesto, kjer so čakali kamioni. In tako sem prišel v internacijo... sam, brez očeta in matere, brez bratov in sester.«

Posodil sem mu žlico in počakal, da je pojedel. Nato vsa odšla vsak v svoj šotor.

Cez nekaj dni sem ga spet srečal in spet sem mu posodil žlico. Govoril

Franjo Godec:

Kurirček Ludvik

ni dosti, v obeh pa sem mu bral, da ga muči domotožje.

»Zdaj so naši že pokosili v lazih,« je začel, ko je pojedel. »Kdo neki bo gonil krave na pašo? Dve kravi imamo doma, Sivko in Lisko... Lahko pa tudi, da ni nikogar več doma. Morda so nam požgali hišo, nam vzeli živino in odgnali vso družino v internacijo... Tudi sosedno vas so požgali...«

Postala sva prijatelja. In kot prijatelju mi je nekega dne zaupal:

»Veš, takrat, ko so me prijeli, sem se vračal iz gozda. Ko so me obkolili Italijani, so me vprašali, kje sem bil, in sem jim odgovoril, da sem iskal jagode. To pa ni bilo res. Bil sem pri partizanih. Povedal sem jim, da se bliža sovražnik. Italijani so me tepli in me spraševali, kje so partizani. Stiskal sem zobe in molčal. Ničesar niso zvedeli od mene. Veš, tudi moj brat je med njimi, med partizani.«

Ostal je v taborišču, bos in razoglav, lačen in raztrgan, zakaj fašisti niso poznali milosti. Lica so mu začela upadati, lakota ga je čedalje bolj stiskala. Okrog kuhinj je pobiral ostankе in se tepel za kosti. Nekoč ga je neki oficir pretepel, ker ni pozdravil fašistične zastave. Spomladi leta 1943 pa so ga odpeljali v drugo taborišče in potem ga nisem več videl.

Jeseni leta 1943 je bilo konec fašistične slave. Italijanska vojska je bila premagana, interniranci pa so se oborožili z orožjem, ki je bilo poprej naprejeno proti nam, in se vrnili v domovino kot partizani.

Ko sem se doma javil na komandni mesto, je nekdo pritekel za mano in me pocukal za rokav:

»Hej, ali me poznaš?«

Pred mano je stal Ludvik, prešerno nasmejan, v uniformi italijanskega vojaka, s partizansko čepico na glavi in z veliko pištolo za pasom.

»Tudi ti med partizani, Ludvik?«

»Ali misliš, da sem premajhen? Zdaj sem kurir in prenašam pošto od ko-

mande mesta do štaba brigade. Pa ne hodim peš, ampak se vozim s kolesom.«

In že je vrgel torbo na ramo, zajahal kolo in se odpeljal po prašni cesti.

Cez nekaj dni sem ga spet srečal in spet sva malo pokramljala.

»Kako se imaš, Ludvik?«

»Dobro, kakor se nikoli. Že v internaciji sem si zezel, da bi bil partizanski kurir. Doma še nisem bil, ker se oče, mati in sestra še niso vrnili iz internacije — kmalu za mano so bili namreč tudi nje odgnali. Bratje pa so bili takrat skriti v gozdu in so postali partizani.«

Preden sva se razšla, mi je še nekaj zaupal: »Vsi me imajo radi, samo neki pisar, neki bivši orožnik, ki sedi v pisarni komande mesta, me ne mara. Vsak dan mi pravi, naj se pobere domov, ker sem se premajhen za partizane. Ondam sem ga hudo razjezil. Dejal sem mu, naj vzame puško v roke in naj gre v brigado, da se bo boril proti Nemcem, namesto da sedi v pisarni. Če se bomo vsi borili, bomo prej zmagali, ali ne?«

Meseca oktobra se je začela velika sovražna ofenziva, s katero so hoteli Nemci in domači izdajalci uničiti narodnoosvobodilno vojsko. Prišli so z mnogimi tanki in topovi, zato so se morali partizani umakniti v gozdove.

Ko so sovražniki zasedli že večino vasi, je bil Ludvik še vedno kurir. S kolesom pa se ni mogel več voziti, ampak je hodil peš.

Ko je nekoč nesel pismo iz štaba brigade za komando mesta, ki je bila v neki samotni hiši v gozdu, se mu je zadelo, da sliši brnenje motorjev. Skril se je za grm in počakal. Brnenje se je čedalje bolj bližalo. Izza ovinka se je prikazala kolona sovražnih vojakov na motorjih. Počasi so vozili in se pazljivo ozirali na levo desno.

Ludvik se je stisnil še globlje v grm in začel šteti sovražnike — tedaj pa mu je zastal dih in po životu ga je spreletelo, ko da bi čutil pljusk mrzle vode na sebi: med sovražniki je zagledal na motorju tistega orožnika, ki je bil pisar na komandi mesta. Pisar, ki ni nikdar maral Ludvika...

Izdajalec, izdajalec... je kričalo v Ludvikovo. Bržkone je pripeljal sovražnike zato, da bi jim pokazal, kje je brigada. O tem je treba takoj obvestiti štab brigade. Takoj, ker sicer bo prepozno!

Počakal je, da je kolona izginila za ovinkom, potem pa je skočil iz grma in planil čez cesto. Drvel je skozi gozd, skozi smrečje in čez poseke, ne da bi se zmenil za trnje, ki ga je grabilo za roke in noge. Naprej, samo naprej...

Prikrivil se je na čistino, čez katero se je vila razdrapana gozdna pot. Še nekaj streljave, pa bo v štabu brigade! Opetekel se je, bil je upehan, komaj je še lovil sapo...

Stekel je čez pot — tedaj pa se je v grmovju, ki je obdajalo čistino, nekaj zganilo in zašumelo. Obstal je in prisluhnil. Morda so partizani, je pomislil, morda so že zvedeli, da se jim bliža sovražnik. In če niso partizani? Če niso partizani, če so Nemci, naj le streljajo — s tem bodo opozorili brigado, da se bo umaknila ali pa udarila po njih. Torej naprej, naj bo v grmovju kdorkoli že!

»Stoj!«

Iz grmovja so se dvignile sive čelade, Nemci... Ludvik se je bliskovito obrnil in začel bežati nazaj. Bežal je globoko sklonjen k zemlji — pričakoval je, da bo vsak hip zaropotalo. Ko pa se je ozrl, je videl, da tečejo zeleni za njim, da ga obkoljujejo. Zdaj se mu je posvetilo: živega hočejo ujeti...

»Stoj!«

Zgrabil je za pištolo. Če me že ujamemo — si je mislil — bom saj opozoril brigado nanje. Pomeril je in ustrelil. In še in še je pritiskal na petelina, dokler ni izstrelil vseh nabojev. Videl je, kako se je najbližji zelenec opotekel in padel na tla. Tedaj pa je zaregljala sovražna strojnica.

Ludvik se je spet pognal proti gozdu — toda začutil je, da mu je blizu skozi život pekoča bolečina, ko da bi ga kdo z ostro iglo prebodel skozi srce. Pred očmi se mu je nadomoma zavrtelo in potem mu je bilo, kot da ga rusna zemlja vleče k sebi, ko da se širi okrog njega prečudna pomlad. Gozd se je sklonil nadenjen in ga zazibal v sladke sen. Videl je, kako klijeje iz zelene trave rdeči cvetovi... in potem nič več... Saj to niso bili rdeči cvetovi, to je bila kri, ki je vrela iz njegovih prst in izginjala v suhe razpoke trde kraške gmajne...

berilo za mlade

Janez Mazi kot starejši vodnik takoj po vojni.

Partizanske matere

SREČANJA V CERKNEM

Ob pol desetih dopoldne smo se mla-
di iz Idrije pripeljali s tremi avtobusi v
Cerkno, ki nas je sprejelo malo manj
slovesno kot ob otvoritvi nove šole, spo-
menika NOV, a prav tako prijazno in
lepo. Sprehajali smo se okoli nove šole
in čakali na začetek prireditve. Z njo
naj bi počastili idrijski praznik, ki ga
slavimo na dan, ko je bila v Cerknem
pred devetindvajsetimi leti ustanovljena
Vojkova brigada.

Pred novo šolo je bilo kot na mrav-
ljišču. Udeleženci pohoda »Po poteh to-
varištva in spominov«, ki so že prejeli
startne številke, so zadnje trenutke pred
tekmovanjem izkoristili za trening. Oko-
li šeststo mladih iz osnovnih in srednjih
šol, mladinskih delovnih organizacij ter
pripadnikov JLA z Gorenjske, Notran-
jske in Primorske je čakalo na začetek
prireditve. Najprej nas je pozdravil Igor
Bončina, predsednik občinske konferen-
ce ZMS Idrija. Težko sem čakala govor
Franca Kimovca-Zige, člana predsedstva
RK SZDL — in nisem bila razočarana.
Bile so to besede, ki so nam mladim ve-
liko povedale. Po govoru so pionirji
odnesli šopke cvetja h glavnim spome-
nikom v bližini Cerknega. Nato je učen-
ka cerkljanske šole zaželela dobrodošlico
vsem udeležencem pohoda. Sledila je
obdaritev štirih partizanskih mater —
in tekmovanje se je pričelo.

Ker letos nisem bila med tekmujoči-
mi, sem stopila k partizanskim materam
in si z njimi še enkrat ogledala novo
šolo. »Čudovita je,« so dejale. »Ne, take
pa še nismo videle, tu se mora mladi
rod res veliko naučiti, in prav je tako!«

TV-15
za
mladino

Utihihile so za nekaj trenutkov in si po-
tem skoraj hkrati zaželele: »Zakaj nismo
mlade, da bi lahko vsak dan prestopile
njen prag?«

Tako so štiri partizanske matere hva-
lile velike, svetle in sodobno opremljene
kabinete, učilnice, hodnike, lepo knjižni-
co in telovadnico. Jaz pa sem premišlje-
vala, kako naj bi zgovorne ženske po-
prosila, da bi mi kaj več povedale o svo-
jem delu med vojno, saj sem vedela, da
današnjih priznanj niso prejele kar tak-
o. Prišla sem na dan z željo in vse so
mi dejale, da bi mi prav rade odgovori-
le na kako vprašanje, le da so veliko po-
zabile. Kasneje sem videla, da je to kaj
malo res, saj so jim bili številni datumi
tako živo pred očmi, kot bi se vse to do-
gajalo včeraj.

Mislila, da je že čas, da vam predsta-
vim svoje sogovornice v enem izmed šte-
vilnih šolskih prostorov nove cerkljan-
ske šole, in sicer: JUSTINO ROJC,
FRANČIŠKO MAVRI, MARILJO PAGON
in JULKO LIČAR. Vsaka izmed njih bi
lahko napisala knjigo spominov, jaz pa

vam bom danes žal predstavila le malo
tega.

Kaj naj napišem o Justinu Rojc?
Leta 1943 je bila osem mesecev inter-
nirana v Italiji, in ko se je vrnila, je za-
čela vneto delati za partizane. »Kuhala
sem jim, spali so pri nas, imeli sestan-
ke... Najbolj se spominjam prvih dni po
vratu iz Italije, ko je pri nas spalo kar
štirideset borcev. Tudi dan, ko mi je iz-
pred nemških rok uspelo skriti celo par-
tizansko knjižnico, mi bo ostal v traj-
nem spominu.« Jaz pa vam naj povem
le še to, da ji je vojna vzela tri sinove,
mož pa ji je umrl leta 1941. Danes je
najbolj vesela, če se je spomnijo nek-
danji borci, ki so se med vojno ustav-
ljali v njeni vedno gostoljubni hiši.

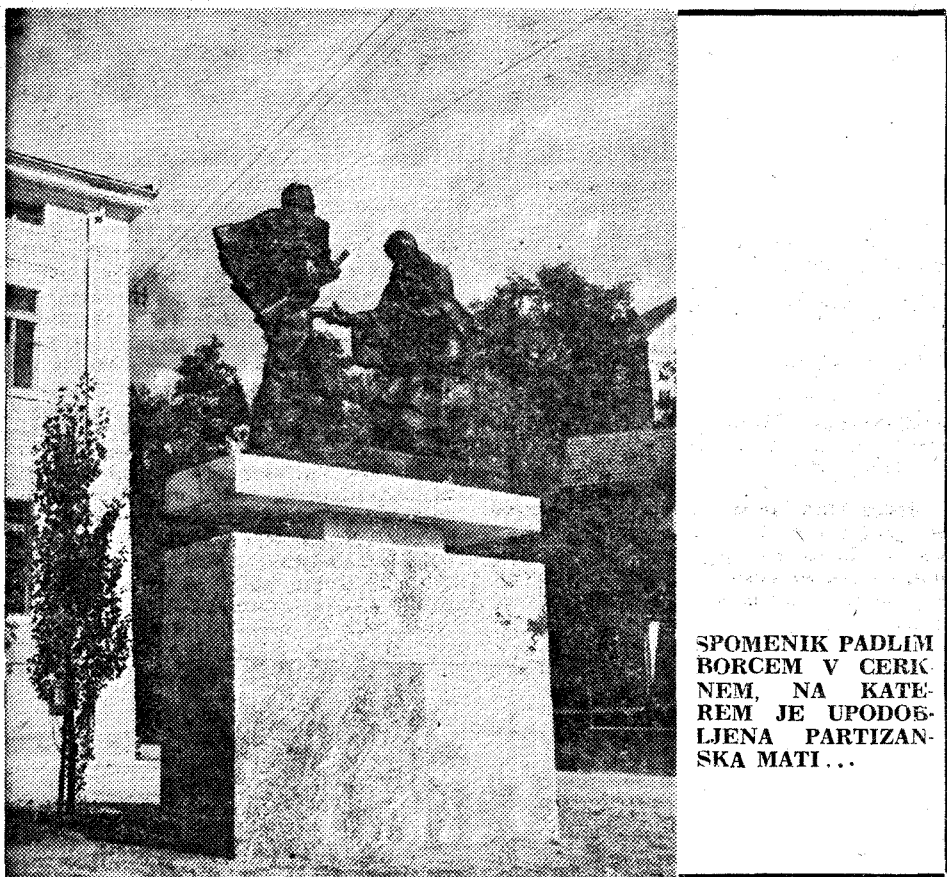
Frančiška Mavri je bila nekam tiha,
morda malce utrujena od dopoldanske-
ga hrupa, a vseeno zadovoljna, da je vi-
dela novo šolsko poslopje v Cerknem.
Tudi ona je za narodnoosvobodilno gi-
banje storila vse, kar je bilo v njeni mo-
či. Kuhala je borcem, jim prala, jih
spodbujala s toplo besedo. »Samo kaj,
ko je bilo hrane tako malo,« je potarna-
la. Med vojno je izgubila mnogo svojcev;
med njimi dva sinova, moža pa so ji od-
peljali Nemci in ni se več vrnil. »To so
bili strašni dnevi, ki so zapustili trajne,
boleče spomine,« je sklenila.

Tretja izmed partizanskih mater, Ma-
rija Pagon, mi je dejala: »To, kar ti pri-
povedujemo, ni bilo samo naše delo, ta-
ko so delale vse žene našega kraja!« Vse
so ji potrdile. Marija pa je nadaljevala:
»Vedeli smo, za kaj se borimo, in želja
po svobodi je bila tako močna. O, nič
koliko spominov hranim na tiste dni!
Večkrat sem se srečala z Nemci. Poseb-
no dobro se spominjam dne, ko sem na
poti v Ziri kar trikrat treščila vanje, a
sem se vedno izmazala.« S partizani je
sodelovala vsa njena družina, dva sino-
va in brat sta ji padla, v gozdovih pa
sta se borila še en sin in hčerka.

Moja zadnja sogovornica je bila Jul-
ka Ličar. Njo sem že poznala. Ne, niko-
li je nisem videla, a znano mi je bilo
njeno delo med vojno. Le kdo izmed do-
mačinov ne pozna Ludvika Ličarja, nje-
nega sina! Šestnajst let mu je bilo, ko
so ga Nemci zverinsko mučili in ubili.
Večkrat sem se že ustavila pred ploščo,
postavljeno v njegov spomin. Pa tudi s
cerkljanskim pionirskim odredom, ki
nosi njegovo ime, smo sodelovali. Vsa
družina je pomagala narodnoosvobodil-
nemu gibanju. Moža so ji odpeljali v
Nemčijo, od koder se ni vrnil. Stanova-
nje Ličarjeve družine je bilo pravo par-
tizansko mravljšče. Vsakdo je tu našel
varno zavetje. V tej hiši je imela svoj
ekonomat in pozneje pisarno bolnišnica
»Franja«, tu je bil sedež ene izmed par-
tizanskih tiskarn.

Mnogo premajhen je ta list, da bi lah-
ko zapisala vse spomine, ki jih štiri par-
tizanske matere hranijo v srcih. »Najhu-
je je bilo v Cerknem 24. januarja 1944,
ko so pobili sedemindvajset nedolžnih
ljudi... Človeške žrtve bolj bolijo kot
ruševine, ki so nastale ob bombardira-
nju Cerknega... Tudi zadnja hajka je
bila huda...« so še povedale in solze so
se zazrcalile v njihovih očeh.

Bilo mi je žal, da smo se morale po-
sloviti. Zahvalile so se za darila, ki so
jih prejele. »Misel, da se nas še kdo
spomni, nas osrečuje.« Skupaj smo od-
šle do vhodnih vrat, nakar smo si segle
v roke. Odšle so, štiri partizanske ma-
tere, vsaka v svojo smer... Jaz pa bi se
jim bila rada danes še enkrat zahvalila

SPOMENIK PADLIM
BORCEM V CERK-
NEM, NA KATE-
REM JE UPODOB-
LJENA PARTIZAN-
SKA MATI...

za dve bogati uri, ki sem jih preživela z
njimi.

Pred šolo je še vedno vrvela mladina.
Poiskala sem prijateljico Alenko in jo
prosila, naj gre z mano, da bi si поблиže
ogledali Cerkno. Najprej sva se name-
nili k spomeniku sedemindvajsetim
padlim slušateljem partijske šole, ki stoji
na gričku Brdce nad vasjo. »V tem kra-
ju je 27. januarja leta 1944 padlo 47
slušateljev partijske šole v Cerknem —
mladih partizanov in aktivistov iz Slo-
venije, Primorske, Istre, Beneške Slo-
venije, Gorice, Trsta in Gorenjske. Bili
so žrtve belogardističnega izdajstva in
nemškega fašističnega napada. Slava nji-
hovemu spominu!« piše na spomeniku.
Od tu sva se spustili v vas, na glavni
trg. Med potjo sva naleteli na vrsto obe-
ležij NOB, saj je vse Cerkno en sam
spomenik. Končno sva prispeli k lepemu
spomeniku, pred krajevnim uradom:
cerkljanska mati daje partizanu hlebec
kruha. Od tod sva z Alenko stekli na
pokopališče, kjer stoji spomenik, posve-

čen vsem padlim borcem na Cerkljan-
skem. »731 partizanov, talcev in žrtev
nasilja, 89 garibaldincev in 176 borcev
neznanih imen spi v bratskem objemu
svoj zadnji sen v materinskih nedrih teh
tih grobov. V boju za svobodo proti
nasilju, za lepše dni, izkravali so v
grudo cerkljanskih bregov. Vsi so nam
dragi, za vsem nam srce lhti, slava
jim večna, kot večna je pesem šumečih
gozdov.« Besede, ki so vklesane v spo-
meniku, je zapisal France Bevk.

Odhiteli sva nazaj, na zborna mesto
pred novo šolo. Tekmovanje se je že
končalo. Pozdravil nas je predstavnik
tovarne termoelektričnih aparatov iz
Cerknega, ki je bila pokroviteljica današ-
nje proslave. Sledila je razglasitev rezul-
tatov in podelitev priznanj najboljšim.
Prehitro smo se morali posloviti. V pre-
polnem avtobusu sem skozi okno strme-
la v modro Idrijo in premišljevala o
doživetjih tega dne in o Cerknem, tem
nenavadnem kraju spominov.

SLAVICA DRAGOŠ

Sojenje v Nürnbergu

NEKAJ MISLI O FILMU

Le malokdaj gledam filme, ki jih vr-
tijo na televizijskem zaslonu. Toda to-
krat je bilo na sporedu delo »Sojenje v
Nürnbergu«, ki je obetalo, da bo zani-
mivo, saj je prejelo vrsto oscarjev in
drugih visokih mednarodnih priznanj.
Čeprav gre za celo desetletje star film,
je njegova tema še vedno zanimiva in na
moč aktualna.

Prizorišče filma je Nürnberg, mesto
velikih nacističnih parad, ki ga je Hitler
obiskal vsako leto in je imel v njem šte-
vilne govore... Piše se leto 1948. Mesto
je v ruševinah in ostanke zgradb se groz-
ljivo dvigajo v zrak. V Nürnbergu je do-
potoval ameriški sodnik, ki bo vodil so-
jenje proti nemškim vojniim zločincem.
Nastani se v hiši nacističnega generala
Bertholda, ki je bil v podobnem procesu

obsojen in pozneje kot vojni zločinec
obešen. Obravnava se prične. Tožilstvo
obdolži prisotne, da so podpisovali akte
o sterilizaciji in krivične obtožbe. Nastopi
priča: mož, sin komunistično usmer-
jenih staršev, ki so ga Nemci sterilizirali
in je zaradi prestanih grozot nekoliko
omejen. Obramba trdi, da je bila priča
omejena že prej. V dokaz navede njen
nezadostni uspeh v šoli. V obrambo voj-
nih zločincev prebere tudi zakon ameri-
ške zvezne države Virginije, po katerem
lahko sterilizirajo duševno omejene ose-
be. Storjena mu je bila krivica. In potem
druga priča: Fanny Wallner. Znana je po
afri, ki je polnila časopisne stolpce. Kot
šestnajstletno dekle so jo obdolžili in-
timnosti s petinšestdesetletnim židov-
skim trgovcem, ki ji je bil kot oče. Ob-
ramba hoče iz nje izsiliti potrditev te-
ga. Ona pa pove, da ji je eden izmed ob-
tožencev na tem procesu (vsi obtoženci
so bili sodniki, med njimi tudi mnister
za pravosodje) rekel, da mora obtožbo
potrditi. Brez sodelovanja na procesu je
bila potem obsojena na dve leti zapora
zaradi krivega pričevanja, židovskega tr-
govca pa so usmrtili. Vrhovni sodnik se
srečuje v mestu tudi z »navadnimi« ljud-
mi in vsi po vrsti mu zatrjujejo, da se
jim o grozotah koncentracijskih tabo-
rišč ni niti sanjalo. Na koncu glavni ob-
toženec, minister za pravosodje Ernst
Janning, pove, da so vedeli...

Zasedba vlog je idealna. Kako pre-
pričljiva je igralka Judy Garland v vlogi
Fanny Wallner, da ne govorim o Mont-
gomeryju Cliftu. Zanimiva je tudi vloga
igralke Marlene Dietrich, ki jo vsebina
filma spominja tudi na njeno življenje.
Bila je velika nasprotnica nemškega na-
cionalsocializma, zato jo je Hitler pre-
gnal iz domovine. Nasploh so vsi igralci
zablesteli. Večina jih ni več med živimi.
Čeprav film traja kar tri ure, ni dolgo-
časen. Nič ne bom zapisal preveč, če re-
čem, da je »Sojenje v Nürnbergu« eden
najlepših, najpretnostnejših in najbolj-
ših filmov, kar sem jih kdaj videl.

BRANKO JERANKO

kramljanje

Draga Milena!

Ne vem, kaj si mislite o meni, ko vam
toliko časa nisem pisala. Niti za foto-
grafije, ki ste mi jih poslali tako hit-
ro, da sem bila presenečena, se vam
še nisem zahvalila. Torej — najlepša
hvala! Letošnje srečanje je bilo tako
prijetno, da se ga bom še dolgo spo-
minjala, s slikami pa bo ta spomin
še trajnejši. Tudi se še nisem zahva-
lila, da ste me povabili na srečanje.
Res, bilo je lepo, samo čas je bil tako
skopo odmerjen. Ob tej priložnosti
prav lepo pozdravljam vse dopisnike
»TV-15«, ki sem jih srečala v Treb-
njem.

Se nekaj besed o današnjem pri-
spevku.

Fotografij vam na žalost nisem
poslala. Tudi pisala sem ga malo dol-
go, kajne? Morda sem celo prekasna.
In še nekaj! Zadnjič sva govorili, da
je spisa na treh straneh popolnoma

dovolj. Toda jaz kar ne morem pisati
na kratko, če se še tako trudim.

Prejmite lepe pozdrave!

Slavica Dragoš
Mohoričeva 6,
65280 Idrija

Draga Slavica!

Obišči jih še enkrat, partizanske
matere s Cerkljanskega, spominom
vsake izmed njih posvetite nekaj stra-
ni — čudovito bogastvo je to — in
prislunili ti bomo s pozorno hva-
leznostjo.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Oprostite mi, da vam že toliko ča-
sa nisem nič pisala. Nisem pozabila
na vas, le pisala nisem nič. Problem
je v tem, ker nisem znala izbrati
prave snovi. Tudi časa nimam na
pretek, saj je učenja v gimnaziji kar
veliko. Obljubljam vam, da bom po-
vprašala ljudi po njihovih spominih
in tudi kaj napisala. Sedaj si še ne

upam, ker imajo dosti dela.

Danes bi vam povedala še to, da
živim v vasi, ki šteje komaj petnajst
hiš. Buje so stara vasica, leže na meji
med Brkini in Krasom, ob reki Reki.
Pravijo, da so del tistih Buj, ki ob-
stajajo v Istri. Od tam je buje prišel
v naše kraje grof, se tu naselil, imel
sinove, le-ti pa so si sezidali hiše.
Tako naj bi nastalo manjše naselje,
ki je tudi dobilo ime Buje.

Vidim, da sem se že preveč zakle-
petala. Sklenila bom z upanjem, da
vam bom — če se bo le dalo — kma-
lu postala kak prispevek.

Iskreno vas pozdravlja!

Cveta Biščak,
Buje 7,
66256 Košana

Draga Cvetka!

Kljub učenju se spomni kdaj tudi
na nas, in če si o rojstni vasi po-
vedala že vse, jo mahni v Košano ali
pa še kam drugam.

Lepo pozdravljena!

MILENA

PRITOŽUJEMO SE SAMI SEBI

Dr. Predrag Aleksić iz ekonomske fakultete v Beogradu je rekel, da se ljudje v univerz prav tako pritožujejo, ker da je marksizem preganjan iz šolskih programov. A kdo je preganjal marksizem? — je vprašal profesor.

Vse predmete, v katerih je precej marksistične vsebine, so predavali komunisti. Ti so krojili učne programe, a danes govorijo, da ni marksizma v pouku. Prišli smo — je rekel — v protisloven položaj, da se pritožujemo sami sebi.

Borba — 21. X. 1972

TAKO NAJ BI UKREPALI POVSOD

Na sestanku aktivna ZK, samoupravnih organov, sindikata in mladinske organizacije največjega sarajevskega podjetja UPI, ki zaposluje 16.000 delavcev, so sklenili, da bodo na mestu odpustili 77 poslovojdij poslovalnic tega podjetja.

Tržni inšpektorji so namreč v 77 od skupno 133 poslovalnic v UPI v Sarajevu odkrili 54.000 kilogramov moke, olja in sladkorja, ki jih poslovojdje pred zadnjo podražitvijo živil, niso prijavili popisnim komisijam.

Delo — 20. X. 1972

SKRAJNO NEUGODEN IN ZASKRBLJUJOČ POLOŽAJ

Nedavne razprave ob predlogu zakona o ustanavljanju naših podjetij v tujini so opozorile na skrajno neugoden in zaskrbljujoč položaj. Na seji izvršnega sveta Hrvaške je član sveta prof. dr. Vladimir Siljpević dejal: »Za delo firm naših podjetij na tujem skrbti po pravilu in ga pozna samo najozja skupina voditeljev v delovni organizaciji. Ker o tem ne dostavljajo nikake dokumentacije, so vsestranske možnosti zlorab in mahinacij. Poznamo nekaj primerov, da so takta podjetja, ustanovljena v tujini, propadla, medtem ko so domače delovne organizacije vložile v njih znaten kapital...«

Komunist — 20. X. 1972

NI MOŽNOSTI PRITI DO STANOVANJA

Mladi Ljubljane so v svojih materialih na prvem mestu ugotavljali: od nekega več kot dva tisoč stanovanj letno odpade v zadnjih nekaj letih na najemniška stanovanja le 300 do 400 stanovanj letno! V zadnjih letih so cene stanovanj neverjetno hitro narasle. Poprečna letna podražitev znaša okrog 25 odstotkov; če vzamemo, da skromno družniško stanovanje velja 20 starih milijonov dinarjev, to pomeni, da povprečna slovenska družina samo s svojim zaslužkom nima nobene možnosti priti v nekaj letih do stanovanja!

Delavska enotnost — 21. X. 1972

POLITIKA IN PRAKSA

V vseh bilancah naših energetskih rezerv je na prvem mestu premog. V doslej ugotovljenih nahajališčih ga je še 21,5 milijarde ton. Ker je 90 odst. teh rezerv lignit, ki ni primeren za daljši transport, so strokovnjaki za energetiko predvideli graditev velikih termoelektrarn v bližini nahajališč, da bi premog spreminjali v plemenitejšo in za transport prikladnejšo električno energijo. Ugodno je tudi to, da je večina teh nahajališč v nekaj velikih bazenih: Kosovo, Kreka, Kolubara, Kostolac.

Morda je prav zato kot strela z jasne ga učinkovala vest, da se elektro gospodarske organizacije pri iskanju tujih kreditov za nove termoelektrarne komaj katero načrtovale na premog (gre za dvajset elektrarn). Večina novih elektrarn bi uporabljala mazut, plin — v glavnem uvoženo gorivo.

Politična ekonomija — 16. X. 1972

Esesovski zaklad

(1)

Od leta 1933 do 1945. leta, od nürnberškega procesa do padca Berlina, so nacisti z množičnimi tatvinami in ropi nakopičili bajen zaklad. Vse, kar je imelo kakršnokoli vrednost — zlato, zbirke deportirancev ali zbirke slik — je postalo njihova last. V hitlerjevskem peklu so bili celo lasje sinonim bogastva. V dvanajstih letih so esesovci in njihovi zavezniki kopali zlato na zlato. Ker pa so predvidevali poraz svoje armade, so menili, da je potrebna tretja svetovna vojna, da bi znova sezidali nov Reich. Ravno zaradi tega so se dostojanstveniki kljukastega križa Kaltenbrunner, Schacht, Speer, von Schirach, Seyss-Inquart in Skorzeny na koncu sestanka v Strasbourgu, 10. avgusta 1944, odločili, da bodo svoje ogromno bogastvo prikrili zaveznikom. Pravijo, da so bogastvo poslali v Latinsko Ameriko, kjer ga je sprejel mlad, neznan oficir, polkovnik Peron, nekaj pa da so ga potopili v jezeru Toplitz v Avstriji. Vojna se je končala in esesovski zaklad je postal mit. Kaj se je zgodilo z njim? Kje je? Kdo ga uporablja? Po dolgih mesecih iskanj odgovarja na ta vprašanja publicist ALAIN PUJOL.

Po zavzetju Berlina — olimpijskega mesta, ponosa tretjega Reicha, zmletega v pepel — so zavezniki oblasti začele brskati po ruševinah Hitlerjevega glavnega štaba.

Na dnu porušenih kleti so pripadniki obveščevalne službe med ožganimi skalami odkrili dragocene dokumente, ki so obravnavali nacistično dejavnost po svetu. Te dokumente so vojaki okupacijskih sil predali svojim vladam: ZDA, SZ, Veliki Britaniji, Franciji.

Zaradi zemljepisne lege Berlina in ker se je v njihovem taborišču med zaporniki nahajala večina odgovornih nacistov, so se Američani lotili raziskovanja teh dokumentov. Kmalu so dognali, da so nacisti z »vojnim zakladom« esesovcev, katerih »Reichsicherheitshauptamt« (Uprava javne varnosti) — esesovski štab — je nadziral vse policijske organizacije v državi, od 1940. leta financiral nacistično propagando in najbolj pomembne nemške tajne operacije.

V mesecu septembru 1946. leta so ameriške okupacijske oblasti določile dva visoka funkcionarja Williama Sidneya in Herberta Sorterja, da bi dokumente, ki so jih našli v Hitlerjevem glavnem štabu, natančneje pregledala.

Poročila diplomatov in nacističnih agentov so uporabili pri zaslišanjih esesovskih vodij ali pa kot osnovo pri rekonstrukciji operacij nemške špijonske mreže. Le tako so lahko dokazali tesno povezavo med Argentino, ki so 4. julija 1943, izvršili državni udar, med nacističnimi vodji. To, kar je Hitler dosegel z dekreti, so argentinski generali izvršili na isti način z esesovskim zlatom: represivno zakonodajo... izigrane svoboščine... razveljavitev sodnijske oblasti... postalitev osrednje oblasti... izločitev tiska... kopičenje propagandnih sredstev... anarhijo in nedisciplino v vojski... podvrženost

sol in univerz / uradni nacistični dogmi, prevrat zakonitega režima.

Nekdanji nacistični veleposlanik v Buenos Airesu Edmund Von Therman, njegov svetovalec princ Stephan Zu Schaumburg-Lippe, Georg Harnisch, Himmlerjev zaupnik v Argentini, kapitan vojne ladje in pomorski ataše Dietrich Niebhu, generala Wilhelm Niedenfuhr in Frederich Wolff so posredovali glavne dokaze.

Peron na oblasti

V sredini aprila 1943. leta je bila nemška armada na vzhodni fronti odbita 700 km proti zahodu in je imela 1.191.525 mrtvih in ranjenih ter 5490 uničenih letal, 9190 tankov in 20.360 neuporabnih topov.

Jana
sodoben ženski tednik

Med tem časom se je general Wilhelm Faupel, predsednik Špansko-ameriškega inštituta in vodja nacistične špijonaže v Španiji, odpravil na dolgo pot. V družbi tiskovnega odpravnika nemške ambasade v Buenos Airesu, Godfreda Sandsteda, se je v Cadixu vkrcal v U Boot U 530. Ker je cadixski zaliv dobro zavarovan pred vetrom in razburkanim morjem, je nudil zavetje mnogim podmornicam tipa VI-B, ki so pripadale Kreiegsmarine.

Dne 2. maja zjutraj sta nacistični general in njegov spremljevalec prispela v Buenos

kel po mizi. »Tovariš Zevnik, nisi še vsega povedal. Kaj pa tisto, ko si jim grozil, da bodo vsi belčki deset let delali občinske in deželne ceste? Povej in poročaj, kako je bilo in kdo te je pooblastil, da si tako nastopal? Zdaj pa imaš! Vse si izgubil.«

»Tovariš načelnik, ti si od hudiča prizanesljiv. Ti bi vse odpustil. Kaj misliš, da sem naredil smrtni greh, če sem jim dejal: Po vojski, ki jo bomo zmagovito končali, bomo pregledali vse grehe, ki ste jih naredili nam in našim ljudem na življenju in premoženju. Kaj bi tisto, so kleli nekateri, če smo zdaj partizani, naj se vse, kar je bilo pozabi... Kaj se ni potem tisti Sarandov zadržal name: Kaj nam boš očital, tovariš Zevnik, saj si tudi ti pobiral leto dni prej v naši vasi. Pobiral si živino, prašiče, piščance, zelje, krompir in mast. Pobral si po hišah še molke in sveto pismo. Tvoji so pobrali še tri zibelke... Res mi je tisti dolgin Sarand zmetel vse to v obraz. Zallil je mene in mojo četo. Če sem jemal, sem tam, kjer so bili sovražniki naše revolucije. Molke sem pa našemu četnemu oslu dal okoli vratu, ker sem verjel, da bomo potem imeli srečo na pohodih...«

Aires. Sprejel ju je argentinski general León Scasso. Faupel je stanoval v depandansi nemške evangelijske cerkve.

Proučitev morebitne premestitve nacističnega zaklada je bil cilj tega nenavadnega križarjenja.

Med svojim bivanjem v Argentini se je Faupel srečal z naslednjimi osebnostmi: z grofom Ludvigom Luxburgom, Ludvigom Freudom, Ricardom Leutejem, Enriquem Volbergom, z generaloma Von der Beckejem in Basiliom Pertinom, s polkovniki Juanom Domingom Peronom, Mittelbachom, Brickmanom, Gregorjem Tauberjem in z zdravnikom Manuelom Frescojem in Carlosom Ibagurenom.

8. maja ponoči se je Faupel vkrcal na podmornico, ki je bila zasidrana pri Mar de Plati. U Boot je 30. maja pristal v Cadixu.

Kakor je kasneje izpovedal nemški ambasador v Buenos Airesu Edmund von Therman, je bil sestanek med Peronom in Faupelom najpomembnejši. General je dejal polkovniku, bodočemu diktatorju: »Možno je, da bomo vojno izgubili. Mednarodno sodišče vas bo obtožilo veleizdaje. Edini način, da se temu izognete, je, da se polastite oblasti in da se na njej za vsako ceno obdržite...«

Kmalu zatem so ustanovili »G.O.U.« — Grupo zedinjenih oficirjev, ki je bila fašistično usmerjena. Dvaintrideset dni po prihodu Faupela je G.O.U. strmoglavila predsednika Ramona Castillo in vzpostavila prohitlerjevsko vojaško diktaturo. Polkovnik Peron, ki ga ljudje še niso poznali, je bil glavni hujškač G.O.U. Postal je šef štaba divizije Ire, predsednik nacionalnega oddelka za delo... v enem letu pa podpredsednik republike! Grof Luxburg je s posredovanjem španske ambasade v Buenos Airesu 17. junija poslal generalu Faupelu naslednji telegram: »Naši argentinski prijatelji so svoj posel izvršili s popolnim uspehom...«

Premestitev zaklada

Medtem ko so se Eisenhowerjeve čete izkrcavale na Siciliji, je nacistični propagandni stroj v Argentini začel delovati. Bežeče sile Osi so se pomladile in okrepile v Latinski Ameriki ter se v duhu nekaterih nacističnih vodij pripravljale na tretjo svetovno vojno.

Nacisti so zlato, platino, dragulje, umetniške zaklade, vrednostne papirje, delnice, devize v diplomatskih kovčkih, z avioni in podmornicami pošiljali v Argentino... do 1933. leta nemške investicije v tej deželi niso presegle 300 milijonov pesosov in le 40 milijonov od 300 je kontrolirala država. Leta 1945. pa se je nacistični kapital dvignil nad 3 milijarde pesosov... in 1953. leta že 21 milijard!

Tik pred razsulum so nacistični trusti s pomočjo nemške špijonske službe imeli pod nadzorstvom 900 velikih in srednjih podjetij.

Na koncu proračunskega leta 1944—1945 je delna analiza nacističnega prodiranja v ekonomijo Argentine nakazala naslednja različna področja, kjer so Nemci imeli svoj vpliv:

Trgovina (70 uvožno-izvoznih, založniških, združenih prodajnih podjetij).

Industrija (60 podjetij).

Gradbeništvo (8 podjetij).

Poljedelstvo (17 podjetij).

Razno (149 podjetij, v glavnem družbe z omejenimi odgovornostmi, letalske družbe, privatne industrijske firme).

Višina zneska 349 nacističnih poslov je 31. decembra 1944. leta dosegla 1.102.905.401,30 dolarjev. Pri tem pa moramo upoštevati dejstvo, da te številke predstavljajo manj kot polovico tistih nacističnih poslov, ki so se izognili nadzorstvu državne blagajne. Vloga nacističnega vojnega zaklada v argentinskem gospodarstvu je bila ogromna!

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Fantje, rečem vam, da bi tenko piskali...

(Nadaljevanje z 11. strani)

puške in mitraljeze, pa še za strelivo. Če jih dobim, bodo šli gorki na oni svet, to prisežem.

»Molči že, no!« ga je prekinil načelnik Gregor. »Ti si jim grozil, pa so ušli, kaj ne bi, še tvoji strici bi ušli, če bi jim grozil dan za dnem.«

»Naj gre vse k vragu, kaj misliš, da bom z belimi v rokavicah delal? Tega ne bo nihče dočakal.« je izbruhnil komandir, umolknil in se spet podrgnil po čelu. Potem se je dvignil in rekel: »Se to bi povedal, da so štirje pustili porcije in so se še usrali vanje. Pet jih je pustilo odeje in nahrbtnike. Nekaj posebni falot pa se je še podelal v četni kotel in napisal na listek: To bo vaša zmaga, veselite se je, cepci! Vidiš, tovariš načelnik, da sem imel vražje belčke prve vrste, pa naj bi ne bil jezen? Tepel bi jih in pretepene obesil.« Končal je in si obrisal slino pod nosom...

»Poroča komandir druge čete, Zevnik.« Vsi so se ozrli vanj. »Na kratko bi poročal.« je posmehljivo dejal. »Rečem to, da sem se držal tiste prekleto linije, ki smo ji rekli »vzgajajte in prevzajajte«. Tako sva bila dobra s komisarjem, da sva te lumpe še domov na dopuste pošiljala...«

Načelnik Gregor je s svinčnikom potol-

V LJUBLJANI, KRANJU, CELJU, MARIBORU, NOVEM MESTU, POSTOJNI, AJDOVŠČINI IN PIRANU

commerce
Ljubljana, jugoslavija

ZASTOPSTVA, IZVOZ-UVOZ, SERVISI, KONSIGNACIJE
61000 Ljubljana, Titova cesta 81

ZASTOPAMO TUJE PROIZVAJALCE S PODROČIJ:

GRADBENE MEHANIZACIJE, MEHANOGRAFSKIH SREDSTEV, KEMIKA LIJ, TEKSTILA, GUM, PLASTIČNIH MAS ter AGRO-KEMIKA LIJ